

ՀՀ կրթության գիտության
մշակույթի եվ սպորտի
նախարարություն

Մասնագիտական
կրթության և զարգացման
ազգային կենտրոն

Եվրոպական
Միություն

ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. Հովասափյան

Աղիտալեզ լըջ ու ծեւ՝ քաղն
ճարձալի անտրաշնչալ զարգան
ւ պայմալ: Աղիտալեզ յ արշնչալ
ճարձալ անտր ու զարգան ի զար
բարձրալ: Աղիտալեզ արշնչալ
ճարձալ, աւալ ի իրալ
անտրալ բարձրալ և
ի իրալալալալալալ:

Աղիտալալալ արշնչալ
ի իրալալալալալալ, ի իրալալալալ ու
ի իրալալալալալալ զար իրալալալալալ
աւալալալալ իրալալալալալալալ յ
արալալալալալալալ
աւալալալալալալալ իրալալալ, արալալալ
բարձրալալ յ և իրալալ
աւալ իրալալալ իրալալալալ:

Աղիտալալալ արալալալալալ
արալալալալալալ իրալալալ իրալալ
ի իրալալալալալալալալալալալալ
անտր իրալալալալ իրալալալալալալ:
Աղիտալալալ իրալալ յ անտրալալալ
ի իրալալալալալալալալալ,
ի իրալալալալալալալալալ
ի իրալալալալալալ:

Աղիտալալալալ արալ իրալալալալալալ
ի իրալալալալալալալալալալալալ,
Աղիտալալալալ իրալալալալալալալալ իրալ
աւալալալ և իրալ: Աղիտալալալ
աւալալալալալալ արալալալալալ
աւալալալալալ իրալալալալալալալալ
աւալալալալալալ զարալալ, արալալալ,
արալալալ, աւալալալալալ

Բարձրալալալ իրալալալալ: Ո՛հ
Աղիտալալալալալ իրալ, ո՛հ իրալալալ
ի իրալալալալալալալալալալալ իրալ
արալալալալալ իրալալ իրալ,
ո՛հ իրալալալ

Քրալալալալալ իրալալալալալ և
արալալալալալալալալալ իրալալ իրալ
անտրալալալալալալ իրալալ ու
աւալալալալալալալալալալալալ
աւալալալալալալալ:

**«ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԵՎ ՆՈՐԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ**

ԱՄԱԼՅԱ ՎՈԼՈՒԹՅԱՅԻ ՀՈՎԱՍԱՓՅԱՆ

ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

**<<Գույն էլեմ>> տպարան
ԵՐԵՎԱՆ – 2023**

ՀՏԴ 614.8(07)
ԳՄԴ 51.1+68.9g7
Հ 845

ՀոգսսաժՅԱՆ ԱՄԱԼՅԱ ՎՈԼՈԴՅԱՅԻ
Հ 845

ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ և ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ: ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ
ՁԵՌՆԱՐԿ / Ա. ՀոգսսաժՅԱՆ.- ԵՐ.: ԿԶՆԱԿ, 2023.

ՀՏԴ 614.8(07)
ԳՄԴ 51.1+68.9g7

ISBN 978-9939-1-1802-4

© ԿԶՆԱԿ, 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Համառոտագրություն	7
Նախաբան	9
ԲԱԺԻՆ 1	10
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԵՎ ԿԵՆՑԱՂՈՒՄ	10
Աշխատանքի անվտանգության խնդիրները	10
Աշխատանքի անվտանգության կանոնների սահմանումը և դրանց պահպանման անհրաժեշտությունը	11
Աշխատանքի պաշտպանության ներքին նորմատիվային փաստաթղթերը, պատասխանատվությունը նորմերի խախտման դեպքում	13
Աշխատանքային իրավահարաբերություններ	15
Արտադրական վթարների ու դժբախտ պատահարների փաստաթղթային ձևակերպման կարգը	18
Տեխնոլոգիական սարքավորումների շահագործման անվտանգության կանոններ	26
Արտադրական վտանգ և պատահար	30
Արտադրական վնասակարություն	33
Արտադրական պատահարների ու մասնագիտական հիվանդությունների առաջացման պատճառների հետազոտման մեթոդները	35
Էլեկտրաանվտանգության հիմունքներ	37
Էլեկտրահարության պատճառները և հետևանքները	38
Շինություններն՝ ըստ իրենց էլեկտրաանվտանգության աստիճանի	42
Պաշտպանության ձևերն էլեկտրահարվելուց	43
Մեկուսիչ միջոցների օգտագործում	45
Կենցաղում էլեկտրական էներգիայից անվտանգ օգտվելու կանոններ	46

Էլեկտրահարումից պաշտպանող միջոցներ և հարմարանքներ ..	48
Ահազանգող նշաններ և պաստառներ	49
Հրդեհային անվտանգություն.....	51
Արտադրական ձեռնարկությունների հրդեհային անվտանգությունը	59
Հրդեհաշիջման առաջնային միջոցներ	62
Ինչպե՞ս վարվել հրդեհի դեպքում. օրինակներ առօրյա կյանքից	67
ԲԱԺԻՆ 2.....	76
ԿԵՆՑԱՂԻ ԵՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ	
ՍԱՆԻՏԱՐԱՀԻԳԻԵՆԻԿ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ	76
Աշխատանքի պայմաններ.....	76
Արտադրական գազեր, գոլորշիներ և փոշի	79
Արտադրական միջավայրի բարելավման միջոցառումներ.....	83
Արդյունաբերական օդափոխություն.....	83
Արտադրական միջավայրի միկրոկլիման	85
Արտադրական լուսավորություն	89
Բնական լուսավորություն	93
Արհեստական լուսավորություն.....	94
Աղմուկ	95
Տատանումներ և թրթռոցներ	98
ԲԱԺԻՆ 3.....	100
ՀԱՎԱՆԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐԻ ԵՎ ՎԹԱՐՆԵՐԻ ԿԱՆԽՈՒՄ,	
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄ	100
Կենցաղային անվտանգություն	100
Առանձին խմբերի (հաշմանդամություն ունեցող անձինք, հղիներ, անչափահասներ և այլն) աշխատանքային առանձնահատուկ պայմանները և վտանգների կանխման սահմանված միջոցառումները	103

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց աշխատանքային առանձնահատուկ պայմանները.....	103
ԲԱԺԻՆ 4.....	110
ՑՈՒՑԱԲԵՐԵԼ ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ 110	110
Առաջին օգնության գիտելիքները կյանքեր է փրկում	110
Հրատապ գործողությունների փուլեր	112
Առաջին օգնության արկղիկ.....	115
Կողքի ապահովության դիրքի շրջելը.	116
Սիրտ-թոքային վերակենդանացում	117
ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԻՎԱՆԴԱԳԻՆ ՎԻՃԱԿՆԵՐԻ ԴԵՊԲՈՒՄ	124
Ուշագնացություն	124
Դժվարացած շնչառություն	125
Սրտամկանի ինֆարկտ	127
Կաթված.....	128
Ցնցումային նոպաներ	129
Շաքարախտի հետ կապված անհետաձգելի վիճակներ	129
Շնչուղիների խցանում.....	130
Մասնակի խցանում	130
Լրիվ խցանում	130
Այրվածքներ.....	132
Ահազանգեք շտապօգնություն, եթե.....	135
Վիրակապական նյութեր	136
Արյունահոսություն	137
Արտաքին արյունահոսություն	139
Արյունահոսություն քթից	145
Փափուկ հյուսվածքների փակ վնասվածքներ, սալջարդ	147
Փափուկ հյուսվածքների բաց վնասվածքներ, վերքեր.....	148

Անդամահատում	148
Օտար մարմին վերքի մեջ	149
Ոսկրամկանային վնասվածքներ	150
Բաց կոտրվածք	151
Փակ վնասվածքներ	152
Գլխի վնասվածքներ	152
Ողնաշարի վնասվածքներ	152
Կրծքավանդակի վնասվածքներ	154
Կողերի կոտրվածքներ	155
Որովայնի վնասվածքներ	156
Որովայնի փակ վնասվածքներ	156
Որովայնի բաց վնասվածքներ	157
Կոնքի վնասվածքներ	158
Տուժածի տեղափոխում	159
Երբ տեղափոխել տուժածին	159
Ավտոմեքենայից տեղափոխում	159
Ջերմային հարված և արևահարություն	160
Ցրտահարում	161
Օձի խայթոց	162
Էլեկտրահարված	165
Թունավորումներ	166
Ջրագրկում	167
Վերջաբան	168
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԿԱՅՔԵՐ	169

Համառոտագրություն

Ուսումնական ձեռնարկը նախատեսված է նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում «Անվտանգություն և առաջին օգնություն» մոդուլ ուսուցանվող բոլոր մասնագիտությունների սովորողների համար:

Ձեռնարկն իր մեջ ընդգրկում է «Անվտանգություն և առաջին օգնություն» մոդուլի «Անվտանգության կանոնները աշխատանքային գործունեության ընթացքում և կենցաղում», «Սանիտարահիգիենիկ պահանջներին համապատասխան կենցաղի և աշխատանքի կազմակերպում», «Հավանական վտանգների և վթարների կանխում, անվտանգության միջոցառումների իրականացում» և «Առաջին օգնության ցուցաբերում» արդյունքների կատարման չափանիշներին համապատասխան տեսական նյութեր և գործնական առաջադրանքներ:

«Անվտանգության կանոններն աշխատանքային գործունեության ընթացքում և կենցաղում» արդյունքում ներկայացված նյութերը վերաբերում են ըստ հիմնական բնագավառների անվտանգության կանոնների պահանջներին, տեխնոլոգիական սարքավորումների շահագործման անվտանգության կանոններին, հրդեհային անվտանգության և հակահրդեհային պաշտպանության կանոններին, էլեկտրաանվտանգության կանոններին, անվտանգության կանոնների խախտման հետևանքներին, պատասխանատվություններին:

«Սանիտարահիգիենիկ պահանջներին համապատասխան կենցաղի և աշխատանքի կազմակերպում» արդյունքում ներկայացված նյութերը վերաբերում են սանիտարահիգիենիկ, հոգեբանաֆիզիոլոգիական, էսթետիկական, սոցիալական-հոգեբանական գործոններին, աշխատավայրի միկրոկլիմային, ճառագայթմանը, լուսավորվածությանը, տատանումներին և այլն, աշխատանքի համար անհրաժեշտ նյութերին և դրանց անվնաս օգտագործմանը, սանիտարիայի և հիգիենայի պահպանման համար անհրաժեշտ միջոցառումներին:

«Հավանական վտանգների և վթարների կանխում, անվտանգության միջոցառումների իրականացում» արդյունքում ներառված են կենցաղային և արտադրական վթարների առաջացման պատճառները և հետևանքները, արտադրական վթարների կանխման աշխատանքները, կենցաղային և արտադրական վթարների ու դժբախտ պատահարների փաստաթղթային ձևակերպումների կարգը:

«Ցուցաբերել առաջին օգնություն» արդյունքում ներկայացված նյութերը վերաբերում են տարբեր իրավիճակներում առաջին օգնության հիմնական կանոններին, առաջին օգնության գործողությունների ճիշտ քայլերին, արհեստական շնչառության և սրտի աշխատանքի վերականգնման գործողություններին, արյան հոսքի դադարեցման և բաց վնասվածքների վիրակապմանը, այրվածքների նախնական մշակման և էլեկտրահարվածին առաջին օգնություն ցուցաբերելու գործողություններին, տարբեր կտրվածքների դեպքում վիրակապման և անշարժացման գործողություններին, տարբեր թունավորման դեպքերում առաջին օգնության գործողություններին:

Բացի այդ, ձեռնարկում ներկայացված են.

- Անվտանգության կանոնների սահմանման, իրավական կարգավորման և պահպանման անհրաժեշտությունը,
- Տեխնոլոգիական սարքավորումների շահագործման, սպասարկման անվտանգությունը,
- Աշխատանքի ընթացքում մարդու առողջության և աշխատունակության վրա ազդող գործոնները,
- Աշխատավայրի սանիտարիայի և հիգիենայի ընդհանուր նորմերը,
- Արտադրական վթարների կանխման աշխատանքները,
- Տարբեր իրավիճակներում առաջին օգնության հիմնական գործողությունները:

Յուրաքանչյուր թեմայի վերջում տրված են հարցեր և առաջադրանքներ, որոնք ուսանողին հնարավորություն կտան ինքնաստուգվելու:

Ձեռնարկում ներառված են նաև գործնական աշխատանքներ, թեստեր, առաջադրանք-խնդիրներ:

Ուսումնական ձեռնարկի նպատակն է սովորողին տալ անհրաժեշտ տեսական գիտելիքներ և գործնական հմտություններ:

Նախաբան

Աշխատանքը եղել ու մնում է մարդկային հասարակության զարգացման պայման: Աշխատանքով են ստեղծվում մարդու հոգևոր ու նյութական բոլոր բարիքները: Աշխատանքը ոգեշնչում է մարդուն, առաջ է բերում հոգեկան բավականություն և խանդավառություն: Արտադրական պրոցեսների կատարելագործման, մեքենայացման ու ավտոմատացման ներկա պայմաններում առանձնապես կարևոր նշանակություն են ստանում աշխատանքի անվտանգության հարցերը, որոնք շատ բազմազան են և կարիք ունեն մշտական վերահսկման:

Արտադրական պայմաններում երբեմն ստեղծվում են մարդկանց կյանքի կամ տեխնոլոգիական սարքավորումների համար վտանգավոր իրադրություններ: Դրանց պատճառը կարող են հանդիսանալ մեքենաների անսարքությունը, տեխնոլոգիական պրոցեսների խախտումները, աշխատանքային սխալ գործողությունները կամ անբարենպաստ պայմանները, աշխատանքային կարգապահության խախտումները և այլն:

Աշխատանքի անվտանգության պայմանների ապահովման կարևորությունն ամենից առաջ թելադրված է նրանով, որ մարդը, նրա կյանքը, առողջությունը բարձրագույն արժեքներ են: Ո՛չ աշխատավարձի չափը, ո՛չ գործատուի կողմից մատուցվող ծառայությունների կամ արտադրանքի բարձր որակը, ո՛չ գործատուի ֆինանսական ակնկալիքները և պարտավորությունները չեն կարող հիմք հանդիսանալ աշխատողի կյանքն ու առողջությունն ապահովելու պահանջը անտեսելու համար:

Այս ամենից բացի՝ աշխատավայրում աշխատանքի անվտանգության ապահովումն աշխատողի մոտ առաջացնում է գործատուի հանդեպ կայունության, վստահության զգացողություն: Դա ազդակ է աշխատողի համար, որ գործատուն հետաքրքրված է իր աշխատողների պատշաճ կյանքի և առողջության խնդրի ապահովմամբ: Իսկ աշխատանքային նման միջավայրն անմիջապես իր ազդեցությունն է ունենում աշխատանքի արդյունավետության բարձրացման վրա: Առանց աշխատանքային անվտանգության ապահովման հնարավոր չէ աշխատավայրում հասնել ցանկալի արդյունավետության:

ԲԱԺԻՆ 1

ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԵՎ ԿԵՆՑԱՂՈՒՄ

Աշխատանքի անվտանգության խնդիրները

Հազարամյակներ շարունակ մարդկությունն անընդհատ պայքարել է բնության արհավիրքների դեմ՝ պաշտպանվելով երկրաշարժերից, սողանքներից, կայծակներից, ջրհեղեղներից և բնության այլ երևույթներից, իսկ հետո իր իսկ ստեղծած մարդածին ու տեխնածին աղետների դեմ՝ պայքարելով, հրդեհ, վթար, արտանետում, թունավորում և այլն: Մարդկանց պատուհասել են համաճարակները, բնապահպանական, սոցիալական ու պատերազմական աղետները: Էլ չենք խոսում կենցաղային ու առօրյայում հանդիպող տարբեր դեպքերի ու պատահարների մասին: Այսպիսով, մարդկության պատմությունն ասես բնական ու տեխնածին աղետների դեմ պայքարի տարեգրություն լինի: Եվ մարդիկ անընդհատ նորանոր գիտելիքներ ու հմտություններ են ձեռք բերում՝ դրանց դեմ արդյունավետ պայքարելու, հետևանքները նվազեցնելու, իրենց կյանքը, առողջությունն ու գույքը պահպանելու համար:

Աշխատանքի անվտանգության խնդիրն է՝

1. ստեղծել և մշակել անվտանգ սարքավորումներ և տեխնոլոգիական պրոցեսներ, պաշտպանական միջոցներ, աշխատանքային բարենպաստ պայմաններ: Այդ ամենին կարելի է հասնել՝ հիմնվելով գիտական հետազոտությունների, ճարտարագիտական հաշվարկների, նախագծումների արդյունքների և արտադրության բազմամյա փորձի վրա՝ հետևելով անընդհատ զարգացող ու կատարելագործվող գիտության ու տեխնիկայի նվաճումներին:

2. ձևավորել և ստեղծել աշխատողի կյանքը, առողջությունը, արժանապատվությունն ապահովող պայմաններ, ավելի կոնկրետ՝ ստեղծել անվտանգ պայմաններ յուրաքանչյուր աշխատակցի համար, գնահատել ու վերացնել վտանգները, ռիսկերը, որոնք կարող են վնասել մարդուն ֆիզիկական, մտավոր կամ հոգեբանական տեսանկյունից, քանզի յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ունենալու աշխատանքի ապահով, անվտանգ միջավայր:

Ու մինչ աշխատողից կպահանջվի անվտանգության կանոնների կատարում, նախ՝ նրա համար պետք է ապահովել անվտանգ գործունեության դաշտ անվտանգության պաշտպանիչ միջոցներով, որից հետո պետք է անցկացնել համապատասխան դասընթացներ:

Առողջության պահպանման և անվտանգության ապահովման անբաժանելի ու կարևոր մաս են անվտանգության նշանները, որոնք լինում են պարտադրող, արգելող, նախազգուշացնող, կարգավորող, ցուցող, հրդեհային և էլեկտրական հոսանքի անվտանգությանն ու տարհանմանն առնչվող:

Նկար 1. անվտանգության նշաններ

Աշխատանքի անվտանգության կանոնների սահմանումը և դրանց պահպանման անհրաժեշտությունը

Յուրաքանչյուր սոցիալական պետության պարտականությունն է՝ ստեղծել և զարգացնել այնպիսի օրենսդրություն, որն ուղղված է աշխատանքի ընթացքում աշխատողի կյանքը, առողջությունը, արժանապատվությունը պահպանելուն, ինչպես նաև վերահսկել գործատուների կողմից նման օրենսդրության պահանջների պահպանումը:

Հայաստանի Հանրապետության նման պարտականությունը բխում է ՀՀ Սահմանադրությամբ՝ Հայաստանի Հանրապետությունը սոցիալական պետություն հռչակելիս: Աշխատանքային իրավունքներին առնչվող սահմանադրաիրավական երաշխիքներն ամրագրված են մայր օրենքի՝ ՀՀ Սահմանադրության մի քանի հոդվածներում: Մասնավորապես, 82-րդ հոդվածը սահմանում է՝ յուրաքանչյուր աշխատող, օրենքին համապատասխան, ունի առողջ, անվտանգ և արժանապատիվ աշխատանքային պայմանների, առավելագույն

աշխատաժամանակի սահմանափակման, ամենօրյա և շաբաթական հանգստի, ինչպես նաև ամենամյա վճարովի արձակուրդի իրավունք:

Աշխատանքային հարաբերությունները կարգավորվում են ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքով, որի 23-րդ գլուխն ամբողջությամբ նվիրված է աշխատողների առողջությանն ու անվտանգության պահպանմանը:

Աշխատանքային իրավահարաբերությունները կանոնակարգող, այդ թվում՝ նաև՝ անվտանգ աշխատանքի պայմաններն ապահովող օրենսդրության զարգացումը և նման դրույթների պահպանման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնելը սոցիալական պետության պարտականություններից է:

Աշխատանքային օրենսդրությունը սահմանում է՝

1) աշխատանքային օրենսդրության կիրառման ոլորտները, նպատակը և սկզբունքները,

2) աշխատանքի իրավունքի իրականացման իրավական հիմքերը,

3) կոլեկտիվ և աշխատանքային պայմանագրերի կնքման և կատարման կարգն ու պայմանները, ինչպես նաև կողմերի պատասխանատվությունը՝ ըստ իրենց պարտավորությունների,

4) աշխատանքի վարձատրության կարգն ու պայմանները,

5) աշխատաժամանակի առավելագույն և հանգստի ժամանակի նվազագույն տևողությունը,

6) արտոնությունների, հատուցումների, երաշխիքների նվազագույն չափը (սահմանը),

7) աշխատողների առողջության պահպանման և անվտանգության ապահովման հիմնական կանոններն ու նորմերը,

8) աշխատողների ներկայացուցիչների՝ արհեստակցական միությունների, աշխատողների ժողովի (համաժողովի) կողմից ընտրված ներկայացուցիչների (մարմնի), ինչպես նաև գործատուների միությունների, դրանց ներկայացուցիչների իրավունքներն ու պարտականությունները, պատասխանատվությունը,

9) աշխատանքային կարգապահության ապահովման իրավական հիմքերը,

10) նյութական պատասխանատվության պայմաններն ու չափերը (սահմանները),

11) աշխատանքային օրենսդրության պահպանման նկատմամբ հսկողության և վերահսկողության իրականացման հիմնական դրույթները:

Աշխատանքի վայրում աշխատողների առողջության պահպանումը և անվտանգության ապահովումը հանդիսանում է ՀՀ աշխատանքային օրենսդրության կարևորագույն բաղադրիչներից մեկը,

ըստ որի՝ աշխատանքի անվտանգությունը գործատուի պարտականությունն է՝ պետության սահմանած չափորոշիչներին համապատասխան ստեղծել աշխատողի կյանքը, առողջությունը, արժանապատվությունը պահպանող աշխատանքային պայմաններ, և աշխատողի իրավունքն է աշխատել նման աշխատանքային միջավայրում:

Աշխատողը պարտավոր է բարելավել կատարել աշխատանքային պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, պահպանել կազմակերպության ներքին կարգապահական կանոնները, աշխատանքային կարգապահությունը, կատարել աշխատանքի սահմանված նորմերը, պահպանել աշխատանքի պաշտպանության և անվտանգության ապահովման պահանջները, բարելավել վերաբերվել գործատուի և այլ աշխատողների գույքին, ինչպես նաև մարդկանց կյանքին ու առողջությանը, գործատուի գույքի պաշտպանությանն սպառնացող վտանգի ծագման մասին անմիջապես տեղեկացնել գործատուին:

Աշխատողների անվտանգության ապահովման և առողջության պահպանման կանոնների և նորմերի սահմանման պահանջն ամրագրված է նաև միջազգային իրավունքի նորմերով՝ Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության կոնվենցիաներով (թիվ 17, 18, 81, 94), Վերանայված եվրոպական սոցիալական խարտիայով (3-րդ, 22-րդ հոդվածներ), որոնք վավերացվել են Հայաստանի Հանրապետության կողմից:

Աշխատանքի պաշտպանության ներքին նորմատիվային փաստաթղթերը, պատասխանատվությունը նորմերի խախտման դեպքում

Ինչպես գիտենք, աշխատողն ու գործատուն աշխատանքային հարաբերություններին մասնակցելիս օժտվում են բազմաթիվ իրավունքներով և կրում են մի շարք պարտականություններ: Ե՛վ աշխատողը, և՛ գործատուն իրենց գործունեության ընթացքում պարտավոր են պահպանել օրենքները և իրենց իրավունքներն ու պարտականություններն իրականացնել օրենքի պահանջներին համապատասխան:

Երբեմն աշխատողի և գործատուի միջև առաջանում են որոշ տարաձայնություններ, օրինակ՝ աշխատողը չի համաձայնվում իր աշխատավարձի նվազեցման, աշխատանքի վայրի փոփոխման, իրեն աշխատանքից ազատելու և դեկավարի այլ գործողությունների հետ: Այդպիսի դեպքերում տեղի է ունենում աշխատողի և գործատուի շահերի

բախում, և առաջանում են աշխատանքային տարաձայնություններ: Երբեմն կողմերը կարողանում են անմիջական բանակցություններով լուծել առաջացած տարաձայնությունը, և նրանց միջև աշխատանքային վեճը կանխվում է: Դա, սակայն, միշտ չէ, որ հաջողվում է նրանց: Հաճախ աշխատողի և գործատուի միջև ծագած տարաձայնությունը մնում է անլուծելի և առաջանում է աշխատանքային վեճ (կոնֆլիկտ), որի լուծման իրավունքն օրենքով վերապահված է որոշ մարմինների: Կախված այն հանգամանքից, թե ինչպիսի աշխատողի հետ և ինչ հարցի շուրջ է ծագել աշխատանքային վեճը, դրա լուծման համար լիազորված մարմինները տարբեր են: Համաձայն ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի՝ աշխատանքային վեճեր քննելու իրավունք ունեն.

- 1) աշխատանքային վեճերի հանձնաժողովները (ԱՎՀ),
- 2) արհմիութենական կոմիտեները (շրջանայինից ոչ ցածր),
- 3) դատարանը:

Աշխատանքային վեճեր քննող սկզբնական մարմինը աշխատանքային վեճերի հանձնաժողովն է: Այն կազմվում է 15 անդամից ոչ պակաս աշխատավորական կոլեկտիվ ունեցող ձեռնարկություններում աշխատողների կողմից: Աշխատողն իր խախտված իրավունքի պաշտպանության համար կարող է աշխատանքային վեճերի հանձնաժողով դիմել, որը պարտավոր է աշխատողի դիմումը գրանցել, քննարկել և 10-օրյա ժամկետում լուծել աշխատանքային վեճը: Աշխատանքային վեճերի հանձնաժողովի որոշումը, որը կայացվել է օրենքի շրջանակներում, ունի պարտադիր ուժ և ենթակա է կատարման: Եթե աշխատողը կամ գործատուն (ադմինիստրացիան) համաձայն չեն աշխատանքային վեճերի հանձնաժողովի որոշման հետ, ապա այն կարող են գանգատարկել արհմիութենական կոմիտե: Վերջինս պարտավոր է յոթնօրյա ժամկետում քննել և լուծել աշխատանքային վեճը: Արհմիութենական կոմիտեն կարող է բեկանել աշխատանքային վեճերի հանձնաժողովի որոշումը կամ այն թողնել անփոփոխ: Եթե կողմերը համաձայն չեն արհմիութենական կոմիտեի որոշման հետ, ապա կարող են դրա կայացման պահից 10 օրվա ընթացքում այն գանգատարկել դատարան: Դատարանը աշխատանքային վեճեր քննում է երկու եղանակով.

- ա) որպես վերջնական մարմին աշխատանքային վեճերի հանձնաժողովից և արհկոմից հետո,
- բ) անմիջականորեն որպես վեճի լուծման սկզբնական մարմին:

Որոշ ընտրովի, նշանակովի և այլ աշխատողների (օրինակ՝ նախարարների) մասնակցությամբ աշխատանքային վեճերը քննվում են վերադաս մարմինների կողմից: ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի

համաձայն՝ որոշ աշխատանքային վեճեր (աշխատողի համար աշխատանքի նոր պայմաններ սահմանելու կամ գոյություն ունեցող պայմանները փոփոխելու վերաբերյալ վեճերը) լուծվում են ադմինիստրացիայի և արհկոմի կողմից համատեղ:

Պետք է նշել, որ ներկայումս, հատկապես մասնավոր ձեռնարկություններում, արհմիութենական կոմիտեներ չկան և աշխատանքային վեճերի այս կարգով քննության ժամանակ աշխատողների իրավունքները երաշխավորված չեն, այդ իսկ պատճառով պետք է շեշտը դնել նրանց իրավունքների դատական պաշտպանության վրա: Այս մոտեցումն արտահայտված է ՀՀ Սահմանադրության մեջ, որն ավելի է ամրապնդում դատարանի դերը աշխատողների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության գործում:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Ըստ Սահմանադրության 82-րդ հոդվածի՝ օրենքին համապատասխան աշխատողն ի՞նչ իրավունքներ ունի:
2. Ինչպե՞ս են կարգավորվում աշխատանքային հարաբերությունները:
3. Ի՞նչ է սահմանում աշխատանքային օրենսդրությունը:
4. Պետության սահմանած չափորոշիչներին համապատասխան ո՞ւմ անմիջական պարտականությունն է աշխատանքի անվտանգությունը:
5. Ի՞նչ պարտավորություններ ունի աշխատողը:
6. Ե՞վ աշխատողը, և՛ գործատուն իրենց գործունեության ընթացքում պարտավոր են ի՞նչ պահպանել:
7. Ե՞րբ է առաջանում աշխատանքային վեճ, և ինչպե՞ս է այն լուծվում:
8. Համաձայն ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի՝ ո՞ր մարմիններն աշխատանքային վեճեր քննելու իրավունք ունեն:
9. Ի՞նչ վեճեր են լուծվում ադմինիստրացիայի և արհկոմի կողմից համատեղ:
10. Քանի՞ եղանակով է դատարանը աշխատանքային վեճեր քննում:

Աշխատանքային իրավահարաբերություններ

Աշխատանքային իրավահարաբերությունների ընթացքում արդյունավետ աշխատանքի ապահովման համար խիստ կարևոր է աշխատանքային կարգապահությունը: Այն խախտող աշխատողների նկատմամբ կարող են կիրառվել կարգապահական ներգործության միջոցներ: Աշխատողը պարտավոր է բարեխղճորեն կատարել աշխատանքային պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, իսկ գործատուն պարտավոր է աշխատողին ապահովել պայմանագրով պայմանավորված աշխատանքով և կազմակերպել նրա աշխատանքը:

Աշխատանքային կարգապահությունը սահմանված վարքագծի կանոններ են, որոնց պարտավոր են ենթարկվել բոլոր աշխատողները: Աշխատանքային պարտականությունները բարեխիղճ կատարելու համար գործատուն կարող է խրախուսել աշխատողներին՝ կիրառելով խրախուսանքի հետևյալ տեսակները.

- շնորհակալության հայտարարում,
- միանվագ դրամական պարգևատրում,
- հուշանվերով պարգևատրում,
- լրացուցիչ վճարովի արձակուրդի տրամադրում,
- պետական պարգևների ներկայացում:

Լինում են իրավիճակներ, երբ աշխատանքային կարգապահությունը խախտվում է աշխատողի մեղքով, երբ նա չի կատարում կամ ոչ պատշաճ է կատարում աշխատանքային պարտականությունները:

Աշխատանքային կարգապահությունը խախտելու համար կարող են կիրառվել հետևյալ կարգապահական տույժերը.

- նկատողություն,
- խիստ նկատողություն,
- աշխատանքային պայմանագրի լուծում:

Մինչև կարգապահական տույժի կիրառումը գործատուն պետք է աշխատողից պահանջի խախտման մասին գրավոր բացատրություն: Կարգապահական տույժը կարող է կիրառվել խախտումը հայտնաբերելուց հետո՝ մեկ ամսվա ընթացքում: Աշխատանքային պայմանագրի կողմը (գործատուն կամ աշխատողը), չկատարելով կամ ոչ պատշաճ կատարելով իր պարտականությունները, վնաս է պատճառում մյուս կողմին՝ առաջ բերելով նյութական պատասխանատվություն: Վերջինս առաջանում է հետևյալ բոլոր պայմանների առկայության դեպքում՝

1. պատճառված է վնաս,
2. վնասը պատճառվել է անօրինական գործունեության հետևանքով,
3. առկա է խախտողի մեղքը,
4. խախտում թույլ տված և տուժած կողմերն իրավունքների խախտման պահին եղել են աշխատանքային հարաբերությունների մեջ,
5. վնասի առաջացումը կապված է աշխատանքային գործունեության հետ:

Եթե վնասն առաջացել է խեղում ստացած կամ մահացած աշխատողի մեղքով, ապա վնասի հատուցումը նվազում է, կամ վնասի հատուցման պահանջը մերժվում է: Աշխատողը կարող է նյութական

պատասխանատվության ենթարկվել և հատուցել գործատուին պատճառած նյութական վնասը հետևյալ դեպքերում.

- գործատուի գույքը փչացնելու կամ կորցնելու հետևանքով,
- նյութերի գերծախս թույլ տալու հետևանքով,
- նյութական արժեքների ոչ պատշաճ պահպանության հետևանքով,
- նյութական կամ դրամական արժեքները հափշտակելու հետևանքով,
- անորակ արտադրանքի թողարկումը կանխելու համար միջոցառումներ չձեռնարկելու հետևանքով:

ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքում նախատեսված են նյութական պատասխանատվության դեպքեր, երբ աշխատողը պատճառած վնասը հատուցում է լրիվ ծավալով: Դա նախատեսված է հետևյալ դեպքերում.

- ✓ Վնասը պատճառվել է դիտավորությամբ,
- ✓ Աշխատողի հետ կնքվել էր լիակատար նյութական պատասխանատվության պայմանագիր,
- ✓ Վնասը պատճառվել է աշխատանքի համար անհրաժեշտ գործիքների, սարքավորումների, հատուկ հագուստի, ինչպես նաև նյութերի, կիսաֆաբրիկատների կամ արտադրանքի կորստի հետևանքով,
- ✓ Վնասը պատճառվել է ոգելից խմիչքների, թմրամիջոցների կամ հոգեմեդիկամենտների նյութերի ազդեցության տակ:

Նյութական պատասխանատվության կարող է ենթարկվել նաև գործատուն, եթե՝

- աշխատանքի վայրում դժբախտ դեպքերից և մասնագիտական հիվանդություններից չապահովագրված աշխատողը հիվանդացել է մասնագիտական հիվանդությամբ, ստացել է խեղում կամ մահացել է,
- վնասն առաջացել է աշխատողի գույքի կորստի, ոչնչացման կամ օգտագործման համար ոչ պիտանի դառնալու հետևանքով,
- թույլ են տրվել աշխատողի կամ այլ անձանց գույքային իրավունքների խախտումներ:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Ի՞նչ է աշխատանքային կարգապահությունը:
2. Որո՞նք են աշխատողի պարտականությունները:
3. Որո՞նք են գործատուի պարտականությունները:
4. Խրախուսանքի ի՞նչ տեսակներ կարող է կիրառել գործատուն:

5. Աշխատանքային պարտականությունը խախտողի նկատմամբ գործատուն ի՞նչ միջոցներ կարող է կիրառել:
6. Ի՞նչ է նյութական պատասխանատվությունը:
7. Ե՞րբ է առաջանում նյութական պատասխանատվություն:
8. Ե՞րբ կարող է աշխատողը ենթարկվել նյութական պատասխանատվության:
9. Ո՞ր դեպքերում է աշխատողը պատճառած վնասը հատուցում լրիվ ծավալով:
10. Ո՞ր դեպքերում կարող է գործատուն ենթարկվել նյութական պատասխանատվության:

Արտադրական վթարների ու դժբախտ պատահարների փաստաթղթային ձևակերպման կարգը

Եթե բնական աղետները կանխատեսել ու կանխարգելել հնարավոր չէ, ապա նույնը չի կարելի ասել արտադրական վթարների մասին: Դրանք հնարավոր է կանխել, եթե թերությունները ժամանակին վերացվեն: Արտադրական վթարների հետևանքով մարդկանց կյանքին սպառնացող վտանգը կարելի է նվազագույնի հասցնել կամ ընդհանրապես բացառել, եթե շահագործման պատասխանատուները կատարեն օրենքի պահանջը:

Աշխատանքի վայրում դժբախտ դեպքից տուժած, մասնագիտական սուր հիվանդությամբ հիվանդացած աշխատողը (եթե ի վիճակի է), ինչպես նաև այն անձը, որը ականատես է եղել դժբախտ պատահարին կամ դրա հետևանքներին, պարտավոր են անմիջապես այդ մասին հայտնել ստորաբաժանման ղեկավարին, գործատուին, կազմակերպության աշխատողների անվտանգության և առողջության հարցերով ծառայությանը: Այս մասին սահմանում է աշխատանքային օրենսգրքի 260-րդ հոդվածը:

Գործատուն պարտավոր է կազմակերպել շտապ, անհետաձգելի բժշկական օգնություն և (կամ) տուժողին տեղափոխել առողջապահական կազմակերպություն:

Մինչև դժբախտ դեպքի ծառայողական քննության սկիզբը գործատուն պարտավոր է աշխատատեղի իրավիճակը և սարքավորման վիճակը պահպանել այնպիսին, ինչպիսին եղել է դեպքը կատարվելու պահին, եթե այն աշխատողների կյանքին և առողջությանը վտանգ չի սպառնում և այլ վթարի չի հանգեցնում:

Դժբախտ դեպքի ծառայողական քննության համար գործատուն կազմակերպությունում ստեղծում է 3 անձից ոչ պակաս կազմով հանձնաժողով: Հանձնաժողովի կազմի մեջ ընդգրկվում են գործատուի,

աշխատողների անվտանգության ապահովման և առողջության պահպանման ծառայության ներկայացուցիչները: Եթե կազմակերպությունում աշխատում են 3 անձից պակաս աշխատողներ, ապա հանձնաժողովի կազմը կարող է ձևավորվել՝ ընդգրկելով գործատուի առնվազն մեկ ներկայացուցիչ: Հանձնաժողովի կազմը հրամանով ձևավորում է գործատուն:

Հանձնաժողովը պարտավոր է՝

ա) եռօրյա ժամկետում կատարել դժբախտ դեպքի հանգամանքների ու պատճառների ծառայողական քննություն, բացատրություններ վերցնել ականատեսներից, տեխնիկայի շահագործման անվտանգության և աշխատանքի պաշտպանության կանոնների ու հրահանգների խախտումներ թույլ տված անձանցից, հնարավորության դեպքում՝ նաև տուժողից,

բ) կազմել ակտ 4 օրինակից, որտեղ նշվում են դժբախտ դեպքի պատճառները և դրա կանխմանն ուղղված միջոցառումները: Ակտին կցվում են ականատեսների և տուժողի բացատրությունները, աշխատատեղի վիճակը բնութագրող պլաններ, սխեմաներ և այլ փաստաթղթեր (մեքենայի, սարքավորման, վտանգավոր և վնասակար արտադրական գործոնների առկայությունը, բժշկական եզրակացությունը): Բոլոր դժբախտ դեպքերը, որոնց վերաբերյալ կազմվել է ակտ, գրանցվում են կազմակերպության հատուկ մատյանում:

Գործատուն անհապաղ միջոցներ է ձեռնարկում արտադրությունում դժբախտ դեպքի պատճառները վերացնելու համար, ծառայողական քննությունն ավարտվելուց 3 օրվա ընթացքում հաստատում է ակտի 4 օրինակը (եթե դժբախտ դեպքը տեղի է ունեցել ապահովագրված անձի հետ, ապա կազմվում է ակտի լրացուցիչ օրինակ՝ ապահովագրական կազմակերպություն ներկայացնելու համար) և մեկական օրինակ ծառայողական քննության նյութերի հետ միասին ուղարկում է տուժողին կամ նրա օրինական ներկայացուցչին, աշխատանքի պետական տեսուչին:

Դժբախտ դեպքը, որի մասին տուժողը կամ ականատեսը չի հայտնել գործատուին աշխատանքային հերթափոխի ժամանակ, կամ անաշխատունակությունը վրա է հասել ոչ անմիջապես, ծառայողական քննության է ենթարկվում տուժողի կամ նրա շահերը ներկայացնող անձի կողմից դիմելու օրվանից ոչ ուշ, քան մեկ ամսվա ընթացքում:

Դժբախտ դեպքը, որը տեղի է ունեցել կազմակերպությունում այլ կազմակերպությունից առաջադրանք կամ ծառայողական պարտականություններ կատարելու համար գործուղված աշխատողի հետ, հաշվառվում և ծառայողական քննությունն անցկացվում է այն

գործատուի ստեղծած հանձնաժողովի կողմից, որի տարածքում տեղի է ունեցել դժբախտ դեպքը: Հանձնաժողովի կազմում ընդգրկվում է այն կազմակերպության լիազորած ներկայացուցիչը, որի աշխատողն է համարվում տուժողը:

Կազմակերպության կողմից ժամանակավորապես այլ կազմակերպություն փոխադրված կամ համատեղությամբ աշխատողի հետ տեղի ունեցած դժբախտ դեպքը հաշվառվում և ծառայողական քննության է ենթարկվում այն կազմակերպության կողմից, որտեղ տեղի է ունեցել դժբախտ դեպքը:

Դժբախտ դեպքը, որը տեղի է ունեցել կազմակերպության աշխատողի հետ այլ կազմակերպությունում հատկացված տեղամասում աշխատանքներ կատարելիս, հաշվառվում և ծառայողական քննության է ենթարկվում այն կազմակերպության կողմից, որը հատկացրել է աշխատանքային տեղամաս:

Կազմակերպությունում պայմանագրային կարգով աշխատանքներ կատարող ռազմաշինարարական ջոկատների (գորամասերի) անձնակազմի հետ տեղի ունեցած դժբախտ դեպքի հաշվառումը և ծառայողական քննությունն իրականացվում է տվյալ կազմակերպության կողմից՝ ռազմաշինարարական ջոկատի հրամանատարության մասնակցությամբ:

Դժբախտ դեպքերը, որոնք տեղի են ունեցել հանրակրթական դպրոցների, ուսումնարանների, միջնակարգ-մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների սովորողների, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողների հետ, երբ պրակտիկան կամ կատարվող աշխատանքն անց է կացվում կազմակերպության ղեկավարությամբ, հաշվառվում և ծառայողական քննության են ենթարկվում կազմակերպության կողմից՝ ուսումնական հաստատության ներկայացուցչի մասնակցությամբ:

Դժբախտ դեպքերը, որոնք տեղի են ունեցել կազմակերպությունում հանրակրթական դպրոցների, ուսումնարանների, միջնակարգ-մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների սովորողների, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողների հետ, որոնք պրակտիկան կամ կատարվող աշխատանքը կատարում են դասախոսի ղեկավարությամբ կազմակերպությունում այդ նպատակով առանձնացված տեղամասում, հաշվառվում և ծառայողական քննության է ենթարկվում ուսումնական հաստատության կողմից՝ կազմակերպության ներկայացուցչի մասնակցությամբ:

Աշխատանքի վայրում աշխատողի մահվան դեպքում գործատուն պարտավոր է անհապաղ հայտնել ապահովագրողին, ոստիկանությանը

և աշխատանքի անվտանգության ապահովման հարցերով կառավարության լիազորած մարմինին:

Կազմակերպությունում մասնագիտական հիվանդությունների և դժբախտ դեպքերի պատճառները պարզելու նպատակով անցկացվում է ծառայողական քննություն:

Մասնագիտական հիվանդությունները և դժբախտ դեպքերը ենթակա են պարտադիր հաշվառման գործատուի կողմից: Մասնագիտական հիվանդությունների և դժբախտ դեպքերի հաշվառման և ծառայողական քննության կարգը սահմանում է կառավարությունը:

Տուժողը կամ նրա ներկայացուցիչը սահմանված կարգով կարող է մասնակցել աշխատանքի ժամանակ դժբախտ դեպքի կամ մասնագիտական հիվանդության ծառայողական քննությանը, իրավունք ունի ծանոթանալու դժբախտ դեպքի կամ մասնագիտական հիվանդության ծառայողական քննության նյութերին, ստանալու դժբախտ դեպքի կամ մասնագիտական հիվանդության ծառայողական քննության ակտը, իսկ ակտին համաձայն չլինելու դեպքում ծառայողական քննության արդյունքները կարող են բողոքարկել վարչական կամ դատական կարգով:

Դժբախտ դեպքի ծառայողական քննություն իրականացնող հանձնաժողովի առաջարկած միջոցառումների կատարման մասին գործատուն պարտավոր է գրավոր հայտնել Տեսչական մարմնին:

ԱԿՏ

ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԴԺԲԱԽՏ ԴԵՊԷԻ ՄԱՍԻՆ

1. Դժբախտ դեպքի ամսաթիվը և ժամը

(արտադրական դժբախտ դեպքի օրը, ամիսը, տարեթիվը և ժամը,

աշխատանքի սկզբից՝ լրիվ աշխատաժամանակի քանակությունը)

2. Կազմակերպությունը, ուր տեղի է ունեցել դժբախտ դեպքը

(անվանումը և հասցեն, ճյուղը)

Արտադրամասի, տեղամասի անվանումը _____

3. Քննությունն անցկացնող հանձնաժողովը

(հանձնաժողովի անդամների անունները, ազգանունները, հայրանունները,

պաշտոնները և աշխատանքի վայրը)

4. Աշխատողին գործողած կազմակերպությունը

(անվանումը, հասցեն)

5. Տուժողի մասին տվյալները

անունը, ազգանունը, հայրանունը _____

սեռը _____

տարիքը _____

մասնագիտությունը (պաշտոնը) _____

այն աշխատանքի ստաժը, որը կատարելիս տեղի է ունեցել դժբախտ դեպքը

(լրիվ տարիների և ամիսների թիվը)

6. Անվտանգության վերաբերյալ հրահանգավորումը, ուսուցումը՝

Նախնական հրահանգավորումը _____

(օրը, ամիսը, տարեթիվը)

Հրահանգավորումն աշխատատեղում այն մասնագիտության կամ աշխատանքի տեսակի գծով, որի կատարման ընթացքում տեղի է ունեցել դժբախտ դեպքը

(օրը, ամիսը, տարեթիվը)

Ուսուցումն այն մասնագիտության կամ աշխատանքի տեսակի գծով, որի կատարման ընթացքում տեղի է ունեցել դժբախտ դեպքը

(օրը, ամիսը, տարեթիվը)

Այն մասնագիտության կամ աշխատանքի տեսակի գծով գիտելիքների ստուգման ամսաթիվը, որի կատարման ընթացքում տեղի է ունեցել դժբախտ դեպքը

(օրը, ամիսը, տարեթիվը)

7. Դժբախտ դեպքի հանգամանքների նկարագրությունը _____

Դեպքի տեսակը _____

Դժբախտ դեպքի պատճառները _____

Վնասվածքի պատճառ հանդիսացող սարքավորումը _____

(անվանումը, տեսակը, մակնիշը, թողարկման տարեթիվը, պատրաստող

կազմակերպությունը)

Տուժողի՝ ալկոհոլի կամ թմրանյութի ազդեցության տակ գտնվելը

(այո, ոչ, հարբածության մակարդակը)

Առողջությանը հասցված վնասի ախտորոշման մասին բժշկական եզրակացությունը

8. Աշխատանքի անվտանգության և առողջության պահպանության պետական նորմատիվ պահանջների խախտում թույլ տված անձինք

(անունը, ազգանունը, հայրանունը՝ նշելով նրանց կողմից խախտված պահանջները)

Կազմակերպությունը, որի աշխատողներն են տվյալ անձինք

(անվանումը, հասցեն)

9. Դժբախտ դեպքի ականատեսներ

(անունը, ազգանունը, հայրանունը, մշտական բնակության վայրը և հեռախոսը)

10. Դժբախտ դեպքի պատճառների վերացման միջոցառումները և ժամկետները

Հանձնաժողովի նախագահ _____
(ստորագրությունը, ամսաթիվը)

Հանձնաժողովի անդամներ _____
(ստորագրությունը, ամսաթիվը)

Կազմակերպության ղեկավար _____
(ստորագրությունը)

_____ 20-- թ.

Կ.Տ.

ՄԱՏՅԱՆ

ԴԺԲԱԽՏ ԴԵՊՔԵՐԻ ԳՐԱՆՑՄԱՆ

(կազմակերպության անվանումը)									
NN ը/կ	Դժ- բախտ դեպքի տարե- թիվը, ամիսը, օրը	Տուժողի ազգանու նը, անունը, հայրանու նը, ծննդյան տարեթիվ ը	Ընդհա- նույր ստաժը, հատուկ ստաժը	Դժբախտ դեպքի վայրը (արտադ- րամաս, տեղամաս)	Դեպքի տեսակը	Վնաս- վածքի քննությո ւ ծանրոյթ- յան աստի- ճանը	Դժբախտ դեպքի հանգա- մանքների և պատճառ- ների համառոտ նկարագ- րիչը	Դժ- բախտ դեպքի ակտի համարը, կազմման տարեթի- վը, ամիսը,	Դժ- բախտ դեպքի հետևանք ները
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.

Ամփոփիչ հարցեր

- Ներկայացնել աշխատանքի անվտանգության հիմնական խնդիրները:
- ՀՀ ի՞նչ օրենքներով, ենթաօրենսդրական ակտերով և հանրապետական գերատեսչությունների հրահանգներով են կանոնակարգվում աշխատանքի անվտանգության պահանջները:
- Ո՞վ է սահմանում աշխատանքի անվտանգության չափորոշիչները:
- Ո՞ւմ պարտականությունն է աշխատանքի անվտանգության ապահովումը:
- Ի՞նչ պարտականություններ ունեն բանվորներն ու ծառայողները:
- Ներկայացրե՞ք աշխատանքի պաշտպանության ներքին նորմատիվային փաստաթղթերը, պատասխանատվությունը նորմերի խախտման դեպքում:
- Ներկայացրե՞ք արտադրական վթարների ու դժբախտ պատահարների փաստաթղթային ձևակերպման կարգը:
- Ըստ տրված իրավիճակի՝ լրացնել արտադրական դժբախտ դեպքերի ակտի ձևանմուշը:
- Ըստ տրված իրավիճակի՝ լրացնել արտադրական դժբախտ դեպքերի գրանցամատյանը:

Թեստ

Նշել ճիշտ պատասխանը.

1. Աշխատանքային իրավունքը կարգավորում է՝
ա) մարդկային հարաբերությունները
բ) աշխատանքային հարաբերությունները
գ) ընտանեկան հարաբերությունները
2. Աշխատանքային իրավունքը սերտ կապված է՝
ա) քրեական իրավունքի հետ
բ) քաղաքացիական իրավունքի հետ
գ) ընտանեկան իրավունքի հետ
3. Աշխատանքային հարաբերությունները ծագում են՝
ա) ըստ բանավոր խոսքի
բ) ըստ գրավոր խոսքի
գ) ըստ պայմանագրի
4. Աշխատողն իր գործառույթներն իրականացնում է՝
ա) միջնորդի օգնությամբ
բ) լիազորի օգնությամբ
գ) անձամբ
5. Աշխատանքային հարաբերությունները կարգավորվում են՝
ա) քրեական օրենսգրքով
բ) աշխատանքային օրենսգրքով
գ) ընտանեկան օրենսգրքով
6. Գործատուներն իրենց իրավասության սահմաններում կարող են ընդունել՝
ա) հրամաններ, կարգադրություններ
բ) կարգադրություններ, օրենքներ
գ) օրենքներ, հրամաններ
7. Ըստ աշխատանքային պայմանագրի՝ գործատուի կողմից նախատեսված են՝
ա) թանկարժեք պարգևներ
բ) դիտողություններ
գ) երաշխիքներ և փոխհատուցումներ

8. Կատարվող աշխատանքի պատճառով աշխատողի առողջական վիճակի վատացման դեպքում գործատուն վճարում է՝

ա) նպաստ

բ) կենսաթոշակ

գ) պարգևավճար

9. Մասնագիտական հիվանդությունները և դժբախտ դեպքերը ենթակա են պարտադիր հաշվառման՝

ա) գործատուի կողմից

բ) տուժողի ներկայացուցչի կողմից

գ) ականատեսի կողմից

10. Բոլոր դժբախտ դեպքերը, որոնց վերաբերյալ կազմվել է ակտ, գրանցվում են՝

ա) կազմակերպության հատուկ մատյանում

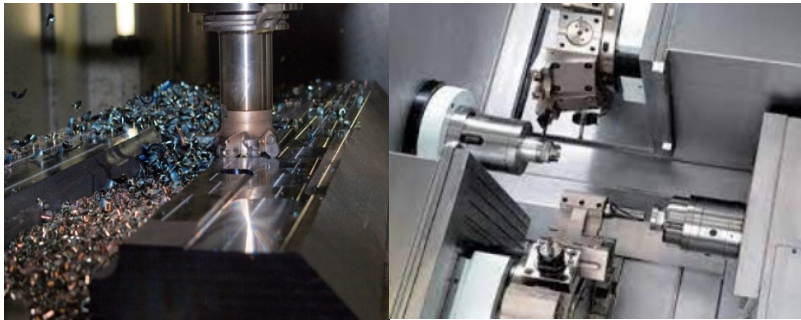
բ) ոստիկանությունում

գ) դեպքի վայրում

Տեխնոլոգիական սարքավորումների շահագործման անվտանգության կանոններ

Աշխատանքի և տեխնիկական անվտանգության հարցերը շատ բազմազան են և կարիք ունեն մշտական վերահսկման:

Ժամանակակից գործարաններում օգտագործվում են բազմապիսի հաստոցներ ու սարքավորումներ, որոնք տարբերվում են ոչ միայն իրենց տեսակով, չափերով, տեխնոլոգիական, կառուցվածքային և տեխնիկական մյուս առանձնահատկություններով, այլ նաև կատարելագործվածությամբ և անվտանգության պայմաններին բավարարելու աստիճանով, ուստի տեխնոլոգիական սարքավորումների և հաստոցների վրա կատարվող աշխատանքի անվտանգությունը կարող է ապահովվել, եթե հաշվի առնվեն տեխնոլոգիական պրոցեսի և կազմակերպչական բնույթի բոլոր առանձնահատկությունները:

Նկար 2. մետաղամշակման սարքավորումներ

Այդ աշխատանքներն ունեն նաև մի շարք ընդհանրություններ, որոնք հնարավորություն են տալիս մշակելու անվտանգությունն ապահովող ընդհանուր միջոցառումներ: Տեխնոլոգիական սարքավորումների աշխատանքի ընթացքում պատահարների պատճառներ կարող են լինել.

- հաստոցի գլխավոր և երկրորդական շարժումները, որոնք հաղորդվում են կտրող գործիքին և մշակվող նախապատրաստվածքին,
- մետաղի անջատվող տաշեղը,
- փոկային, ատամնանիվային, շփումային, շղթայական և այլ տիպի փոխանցումները,
- պտուտակավոր ու ընթացքային լիսեռները կամ շարժվող այլ մասերը,
- տեխնոլոգիական պրոցեսի թերությունները,
- հաստոցների, հարմարանքների ու կտրող գործիքների կառուցվածքային բնույթի թերությունները կամ դրանց առանձին մասերի մեխանիկական թուլությունը,
- սարքավորումների և էլեկտրաէներգիայի շահագործման կարգի խախտումները կամ աշխատանքային սխալ գործողությունները,
- անբարենպաստ աշխատանքային պայմանները՝ անբավարար լուսավորությունը, շրջապատի՝ նորմայից բարձր կամ ցածր ջերմաստիճանը, աղմուկը, տարբեր գազերի ու գոլորշիների առկայությունը և այլն,
- աշխատանքի կարգապահության ցածր մակարդակը,
- անհատական օգտագործման գործիքների, սարքերի ու անհատական պաշտպանական միջոցների անսարքությունը կամ բացակայությունը:

Հաստոցների աշխատանքի անվտանգությունը կարելի է վստահորեն ապահովել՝ կիրառելով տեխնիկական ու կազմակերպչական բնույթի բազմաթիվ միջոցառումներ, որոնց ամենալայն տարածում գտածները բերված են ստորև.

1. վտանգավոր գոտու շրջափակում,
2. տաշեղի հոսքի կարգավորում և վտանգագերծում
3. նախապատրաստվածքի և կտրող գործիքի տեղակայման անվտանգություն,
4. հաստոցների կառավարման համակարգի անվտանգություն,
5. ապահովիչ սարքերի առկայություն,
6. ահազանգող սարքեր,
7. ամբարձիչների և փոխադրամիջոցների շահագործման անվտանգությունը:

Տեխնիկական անվտանգության պահանջները տեխնիկական անվտանգության ոլորտի օրենսդրությամբ, ինչպես նաև տեխնիկական հրահանգներով և անձնագրերով, արտադրական վտանգավոր օբյեկտների նկատմամբ սահմանված նորմերի, կանոնների, պայմանների, արգելքների, սահմանափակումների և կատարման համար պարտադիր այլ պահանջների ամբողջությունն է:

Տեխնիկական անվտանգության պահանջները պետք է համապատասխանեն արտակարգ իրավիճակներից բնակչության և տարածքների պաշտպանության, բնակչության հիգիենիկ և սանիտարահամաճարակային բարեկեցության ապահովման, շրջակա միջավայրի պահպանման, բնապահպանական անվտանգության, հրդեհային անվտանգության և շինարարական նորմերի, ինչպես նաև գործող ստանդարտների պահանջներին:

Տեխնիկական անվտանգության ոլորտի օրենսդրության պահանջների պահպանման և կիրառման պարտավորությունը կրում են արտադրական ձեռնարկություն շահագործող անձինք:

Աշխատանքային անվտանգության և կարգուկանոնի պահպանման համար պետք է հաշվի առնել հետևյալը.

- սարքավորումների ճիշտ տեղադրումը թեթևացնում է կարգուկանոնի և մաքրության պահպանումը,
- անհրաժեշտ է նշագրել տրանսպորտի համար ելքային ու մուտքային ճանապարհները, միջանցքները, բոլոր մուտքերը պետք է ազատ լինեն,
- պետք է լինեն հատուկ տեղեր պատրաստի արտադրանքի, սարքավորումների և պահեստային մասերի համար,

- անհրաժեշտ է ունենալ ձեռքի գործիքների և հարմարանքների համար դարակներ,
- անհրաժեշտ է ունենալ պահարանում կամ սեղանի տակ ազատ տեղ անձնական մանր իրերի պահպանման համար,
- հարմար տեղերում աղբի և մնացորդների համար պետք է տեղադրված լինեն աղբարկղեր,
- հատակի ծածկույթը պետք է հարմար լինի մաքրելու և աշխատանքի համար,
- ամենօրյա, ամենշաբաթյա և ամենամսյա կարգուկանոնի իրականացման և վերահսկման համար պետք է լինի հատուկ նշանակված անձնակազմ,
- պետք է հստակ կատարվի պարտականությունների բաժանում սարքավորումների և աշխատատեղերի սպասարկման և վերանորոգման (հատկապես աստիճանների, միջանցքների, պատերի լուսավորության), ինչպես նաև սանիտարահիգիենիկ պայմանների պահպանման համար:

Յուրաքանչյուր աշխատող պատասխանատու է իր աշխատատեղի մաքրման համար: Վարպետը պատասխանատվություն է կրում աշխատանքային գոտու մաքրման ու կարգուկանոնի կազմակերպման համար:

Հիշե՛ք

Կարգուկանոնի պահպանման համար պետք է այն լավ պլանավորել: Կարգուկանոնի պլանավորումը և պահպանումը մեծ նշանակություն ունի անվտանգության պահպանման համար:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Տեխնոլոգիական սարքավորումների աշխատանքի ընթացքում ի՞նչը կարող է պատահարների պատճառ լինել:
2. Հաստոցների աշխատանքի անվտանգությունն ապահովելու համար տեխնիկական ու կազմակերպչական բնույթի ի՞նչ միջոցառումներ են կիրառում:
3. Ե՞րբ է թույլատրվում կարգավորել, մաքրել և յուղել մեքենաները, հաստոցներն ու սարքավորումները:
4. Ինչպիսի՞ պահանջներ են ներկայացվում արտահագուստին:
5. Ինչպիսի՞ նախագգուշական միջոցներ պետք է կիրառել էլեկտրական սարքավորումներով աշխատելու ժամանակ:
6. Որտե՞ղ են պահվում ձեռքի գործիքներն ու հարմարանքները:

7. Ո՞վ է հետևում ամենօրյա, ամենշաբաթյա և ամենամյա կարգուկանոնի իրականացմանն ու վերահսկմանը:
8. Ո՞վ է պատասխանատու սարքավորումների և աշխատատեղերի սպասարկման և վերանորոգման, ինչպես նաև սանիտարահիգիենիկ պայմանների պահպանման համար:
9. Ո՞վ է պատասխանատվություն կրում աշխատանքային գոտու մաքրման ու կարգուկանոնի կազմակերպման համար:

Արտադրական վտանգ և պատահար

Արտադրական պայմաններում երբեմն ստեղծվում են մարդկանց կյանքի կամ տեխնոլոգիական սարքավորումների համար վտանգավոր իրավիճակներ: Դրանց պատճառը կարող են հանդիսանալ մեքենաների անսարքությունը, տեխնոլոգիական պրոցեսների խախտումները, աշխատանքային սխալ գործողությունները կամ անբարենպաստ պայմանները, աշխատանքային կարգապահության խախտումները և այլն:

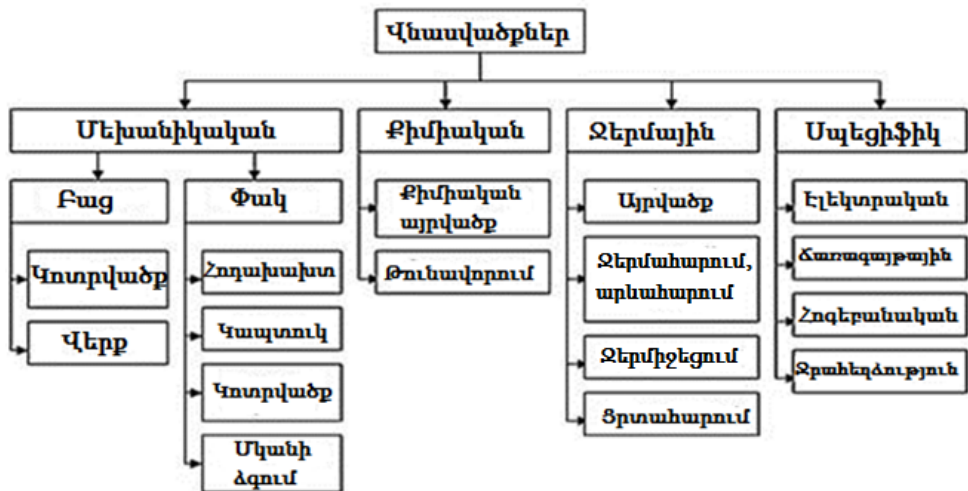
Նկար3. մետաղամշակման արտադրամաս

Ամեն տարի արտադրամասերում տեղի են ունենում բազմաթիվ դժբախտ պատահարներ, որոնք կապված են տարբեր պատճառների հետ:

Պատահարներ են կոչվում այն դեպքերը, որոնց ընթացքում արտաքին գործոնների անսպասելի ներգործությամբ վնասվում է մարդու օրգանիզմը, կամ խախտվում առողջությունը:

Արտադրական են համարվում պատահարի հետևանքով առաջացած այն վնասվածքները, որոնք մարդն ստանում է իր աշխատանքային պարտականությունները կատարելիս՝ անկախ նրանից՝ դա տեղի է ունեցել ձեռնարկության տարածքում, թե նրանից դուրս:

Պատահարների հետևանքով առաջացած վնասվածքները կարող են լինել կոտրվածքների, վերքերի, ջերմային կամ քիմիական այրվածքների, ցրտահարման, էլեկտրական վնասվածքների, ճառագայթման ազդեցության և այլ ձևերով:

ՀՀ-ում վնասվածքների, թունավորումների, արտաքին պատճառների ներգործության և ճանապարհատրանսպորտային պատահարների (ՃՏՊ) հետևանքով առաջացած վնասվածքները կարևոր սոցիալ-տնտեսական, ժողովրդագրական, իրավական և հանրային առողջապահության հիմնախնդիր են: ՃՏՊ-ներն ահռելի նյութական, ֆիզիկական, սոցիալական, իրավական և բարոյահոգեբանական վնաս են հասցնում ինչպես հասարակությանն ամբողջապես, այնպես էլ առանձին քաղաքացիներին:

Դժբախտ դեպքերը հենց այնպես կամ պատահականորեն տեղի ունենալ չեն կարող: Դրանք հիմնականում արտադրության նորմալ ընթացքի այս կամ այն շեղման հետևանք են:

Նկար 4. արտադրական դեպքեր

Հանրային առողջապահության տեսանկյունից արտադրական վնասվածքների կանխարգելումը հիմնվում է գիտական տվյալների վրա՝ օգտագործելով բժշկության, կենսամեխանիկայի, տնտեսագիտության, համաճարակաբանության, սոցիոլոգիայի, քրեագիտության, մանկավարժության, ինժեներական տնտեսագիտության և այլ բնագավառների գիտելիքները:

Աղյուսակ 1.

Վնասվածքի տեսակը	Վնասվածքի հետևանքը
թերթակի	աշխատողը չի կորցնում աշխատունակությունը և չի թողնում աշխատատեղը
թերթ	աշխատունակության ժամանակավոր կորստով
ծանր	աշխատունակության մասնակի կամ լրիվ՝ անվերադարձ կորստով
մահացու	մահվան ելքով

Հնարավոր են ինչպես անհատական, այնպես էլ խմբային վնասվածքներ:

Արտադրական վտանգները կարող են հանգեցնել նաև կառուցվածքների, սարքավորումների կամ մեքենաների խափանման,

մասնակի կամ նույնիսկ լրիվ կործանման՝ առանց մարդկային զոհերի: Նման դեպքերը դիտվում են որպես վթարներ: Սակայն անհրաժեշտ է նկատել, որ վթարների մեծ մասը լուրջ վտանգ են ներկայացնում մարդկանց կյանքին, ուստի դրանց կանխումն աշխատանքի անվտանգության առաջնահերթ և կարևոր խնդիրներից մեկն է:

Տեխնիկական անվտանգության ապահովման պետական կարգավորման մասին օրենքը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետությունում տեխնիկական անվտանգության ապահովման իրավական, տնտեսական, սոցիալական հիմքերը, տեխնիկական անվտանգության ապահովման համակարգը և կարգավորում է տեխնիկական անվտանգության ապահովման հետ կապված հարաբերությունները:

Օրենքի նպատակը տեխնիկական անվտանգության բնագավառում պետության ռազմավարության սկզբունքների և դրանց իրագործման մեխանիզմների սահմանումն է՝ ուղղված տեխնածին վթարների կանխարգելմանը, դրանց հետևանքների վերացմանը, նման վթարների հետևանքով հասարակությանը և տնտեսությանը հասցվող վնասների ռիսկի նվազեցմանը, ինչպես նաև բնակչության և շրջակա միջավայրի պաշտպանությանը:

Տեխնիկական անվտանգության ապահովման համակարգի օղակներն են՝

- ա) լիազոր մարմինը.
- բ) տեխնիկական անվտանգության ազգային կենտրոնը.
- գ) հավատարմագրված անձինք.
- դ) արտադրական վտանգավոր օբյեկտ շահագործող անձինք:

Տեխնիկական անվտանգության ապահովման համակարգի յուրաքանչյուր օղակ պատասխանատու է օրենքով սահմանված իրավասությունների, լիազորությունների և պարտավորությունների պատշաճ կատարման համար:

Արտադրական վնասակարություն

Արտադրության ընթացքում հնարավոր են նաև այնպիսի իրադրություններ, երբ տեխնոլոգիական պրոցեսները կամ աշխատանքի անբարենպաստ սանիտարական պայմանները ստեղծում են մարդկանց առողջության վրա բացասաբար ազդող երկարատև գործոններ՝ մասնագիտական վնասակարություններ, որոնց տևական ազդեցությամբ կարող են առաջ գալ մասնագիտական հիվանդություններ:

ՀՀ կառավարության և առողջապահության նախարարության կողմից հաստատված է մասնագիտական հիվանդությունների ցանկը, սակայն պատահարների պատճառներն ու մասնագիտական հիվանդությունները չի կարելի դիտել որպես տվյալ արտադրության անխուսափելի հետևանքներ: Յուրաքանչյուր արտադրական ձեռնարկություն ունի աշխատանքային իր ուրույն պայմանները: Օրինակ՝ մեքենաշինական ձեռնարկություններին հատուկ է հաստոցների, սարքավորումների և տեխնոլոգիական պրոցեսների բազմազանություն, ուստի այստեղ աշխատանքի անվտանգությունը հիմնականում կախված է արտադրական սարքավորումների կատարելությունից ու հուսալիությունից, տեխնոլոգիական պրոցեսների ու աշխատանքային գործողությունների անվտանգությունից, ինչպես նաև արտադրական միջավայրի բնույթից:

Եթե աշխատանքի պրոցեսում բեռնվածությունը, մասնավորապես, ընկնում է մկանային և նյարդային համակարգի վրա, ապա շրջապատող միջավայրի վրճակը (ջերմություն, խոնավություն, ճառագայթում, աղտոտվածություն, օդի շարժում, աղմուկ և այլն) ազդում է մարդու շնչառական օրգանների, տեսողության, լսողության, արյան շրջանառության վրա և այլն: Նշված գործոններից յուրաքանչյուրն առանձին վերցրած և բոլորը միասին անբարենպաստ պայմաններում վնասակար ազդեցություն են գործում աշխատողի առողջության վրա: Այս բոլոր գործոնների ազդեցությունը աշխատողի առողջության վրա և նրանց ուսումնասիրումը հնարավորություն են ստեղծում ձեռնարկելու անհրաժեշտ կանխարգելիչ միջոցառումներ:

Արտադրությունում աշխատանքի պայմանների ստուգման ու գնահատման համար լայնորեն կիրառում են փորձարկման ու հետազոտման մեթոդները: Դրանց են վերաբերում, օրինակ, զանազան անալիզատորների միջոցով օդի բաղադրության, ջերմաստիճանի, շարժման արագության որոշումը, ճառագայթման էներգիայի ինտենսիվության չափումը, աղմուկի բարձրության աստիճանի և թրթռման ամպլիտուդի ու հաճախականության չափումը և այլն: Հետազոտման մեթոդներից շատերը կարգավորվում են պետական ստանդարտներով:

Արտադրական պատահարների ու մասնագիտական հիվանդությունների առաջացման պատճառների հետազոտման մեթոդները

Համաձայն Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության (ԱՀԿ) տվյալների՝ աշխարհում ամեն տարի 5,8 մլն մարդ մահանում է տարբեր տեսակի վնասվածքներից, որը կազմում է բոլոր պատճառներից առաջացած մահերի 10%-ը և հաշմանդամության բոլոր պատճառների 16%-ը: Միևնույն ժամանակ, հարկ է նշել, որ վնասվածքների արդյունքում շատ ավելի մեծ թվով մարդիկ հաշմանդամ են մնում ամբողջ կյանքում:

Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը փաստում է, որ վնասվածքների կանխարգելման արդյունավետ ծրագրի մշակման համար կարևոր պայման է հանդիսանում վնասվածքների մասին ամբողջական տվյալների առկայությունը:

Վնասվածքների ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս նաև վերացնելու արտադրության աշխատանքային վնասակար պայմանները:

Հայաստանում վնասվածքների բոլոր դեպքերի մասին տվյալները գրանցվում են բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնող կազմակերպությունների կողմից:

Վնասվածքների և մասնագիտական հիվանդությունների վերլուծման խնդիրն է գիտականորեն հիմնավորել դժբախտ դեպքերի և մասնագիտական հիվանդությունների առաջացման պատճառների օրինաչափությունը:

Արտադրական պատահարներն ու մասնագիտական հիվանդությունները կանխելու համար անհրաժեշտ է բազմակողմանի ուսումնասիրության միջոցով պարզել դրանց առաջացման պատճառները և վերացման հնարավորությունները: Այդ ուսումնասիրությունների համար ընդունված է կիրառել տարբեր մեթոդներ:

1. Վիճակագրական մեթոդ, որով կատարվող հետազոտությունների համար հիմք են հանդիսանում տեղի ունեցած պատահարների վիճակագրական տվյալները, որոնք վերցվում են ակտերից:

Հետազոտությունը կատարվում է հետևյալ հաջորդականությամբ՝ անհրաժեշտ տվյալների հավաքում, դրանց մաթեմատիկական վերամշակում, ստացած արդյունքների վերլուծում:

Վիճակագրական տվյալների մշակման էությունն այն է, որ ակտավորված պատահարները խմբավորվում են ըստ որևէ հատկանիշի, օրինակ՝ տուժածների սեռի, մասնագիտության, տարիքի, աշխատանքային ստաժի, աշխատանքի բնույթի կամ ըստ պատահարի պատճառի, տեղի և այլն: Այնուհետև այդ խմբերի վերաբերյալ ստացված տվյալները գրանցում են համապատասխան աղյուսակներում: Համեմատելով և վերլուծելով աղյուսակներում նշված վիճակագրական տվյալները՝ պարզում են պատահարների առաջացման պատճառները և օրինաչափությունները, ինչը հետագայում օգնում է նման պատահարներից խուսափելու համար:

2. Մոնոգրաֆիկ մեթոդ (հունարեն *mono*-մեկ բառից), որի դեպքում մանրակրկիտ հետազոտվում է որևէ արտադրական պրոցես, հաստոց, տեղակայանք, աշխատանքային տեղ, աշխատանքային միջավայր, փոխադրամիջոց, մարդկանց հանգստի կազմակերպման պայմաններ և այլն: Հետազոտումը կատարվում է ոչ միայն եղած, այլ սպասվելիք հնարավոր պատահարների կամ վթարների պատճառները հայտնաբերելու և վերացնելու նպատակով: Այս մեթոդը մոնոգրաֆիկ է կոչվում, որովհետև ուսումնասիրվում և մանրամասն պարզաբանվում է որևէ մեկ կոնկրետ պատճառ, որը առիթ է հանդիսացել բազմաթիվ դժբախտ դեպքերի:

3. Տեղագրական մեթոդ (տոպոգրաֆիկ), որի առանձնահատկությունն այն է, որ պատահարները հետազոտվում են՝ ըստ առաջացման տեղի: Օրինակ, եթե լիսեռների մեխանիկական մշակման տեխնոլոգիական գծում պատահարները կրկնվում են կոպիտ հղկման հաստոցների տեղամասում, նշանակում է՝ դրանց պատճառը պետք է փնտրել այդտեղ եղած սարքավորումների անսարքության, աշխատանքային մեթոդների կամ պաշտպանական միջոցների անբավարարության մեջ:

4. Տեխնիկական մեթոդ, որը կիրառվում է այն դեպքում, երբ պատահարների, մասնագիտական հիվանդությունների ու վթարների կանխումն անմիջականորեն կապված է արտադրական-տեխնոլոգիական սարքավորումների հուսալիության, որակի ու անխափան աշխատանքի ապահովման հետ: Սարքավորումների այդ հատկություններն ուսումնասիրվում են ճարտարագիտական հաշվարկների ու փորձարկումների միջոցով:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Տեխնոլոգիական սարքավորումների աշխատանքի ընթացքում որո՞նք են պատահարների հիմնական պատճառները:
2. Որո՞նք են տեխնոլոգիական սարքավորումների աշխատանքի անվտանգության տեխնոլոգիական ու կազմակերպչական հիմնական միջոցառումները:
3. Ի՞նչ իրավիճակներ են արտադրական վտանգը և պատահարը:
4. Ի՞նչի՞ կարող են հանգեցնել արտադրական վտանգները
5. ՀՀ ո՞ր օրենքն է սահմանում տեխնիկական անվտանգության ապահովման իրավական, տնտեսական, սոցիալական հիմքերը, տեխնիկական անվտանգության ապահովման համակարգը և կարգավորում տեխնիկական անվտանգության ապահովման հետ կապված հարաբերությունները:
6. Որո՞նք են տեխնիկական անվտանգության ապահովման համակարգի օղակները:
7. ՀՀ ո՞ր կազմակերպությունների կողմից են գրանցվում վնասվածքների դեպքերի մասին տվյալները:
8. Որո՞նք են վնասվածքների առաջացման հիմնական պատճառները:
9. Որո՞նք են արտադրական պատահարների ու մասնագիտական հիվանդությունների հետազոտման մեթոդները:

Էլեկտրաանվտանգության հիմունքներ

Էլեկտրական անվտանգությունը կազմակերպչական և տեխնիկական միջոցառումների և միջոցների համակարգ է, որն ապահովում է մարդկանց պաշտպանությունն էլեկտրական հոսանքի, էլեկտրական աղեղի, էլեկտրամագնիսական դաշտի և ստատիկ էլեկտրականության վնասակար և վտանգավոր ազդեցություններից:

Ժամանակակից գործարաններում մեխանիկական ու տեխնոլոգիական սարքավորումները գործում են շարժիչների միջոցով, որոնց մեծ մասը սնվում է էլեկտրական հոսանքով: Զանազան նպատակներով օգտագործվում են բազմապիսի էլեկտրական մեքենաներ, սարքավորումներ ու գործիքներ:

Էլեկտրական հոսանքի սխալ օգտագործումը, պաշտպանական միջոցների ու անվտանգության միջոցառումների բացակայությունը շատ հաճախ դժբախտ պատահարների պատճառ են դառնում:

Հոսանքն առանձնապես վտանգավոր է նրանով, որ ոչնչով չի արտահայտվում: Հաղորդչին չհալված մարդը չի զգում հոսանքի առկայությունը, ուստի չի կարող կանխատեսել սպառնացող վտանգը:

Հոսանքահարումը տեղի է ունենում հոսանքատար հաղորդիչներին հպվելու ակնթարթում այնպիսի արագությամբ, որ մարդն անկարող է դառնում ինքնուրույն կերպով ազատվելու այդ ազդեցությունից: Տվյալ դեպքում տեղի են ունենում ազդեցության և ռեֆլեքսի արագությունների անհամապատասխանություն:

Էլեկտրահարություն կամ էլեկտրաշոկ առաջանում է, երբ մարդը (տուժողը) պատահաբար կամ անփութության հետևանքով շփվում է էլեկտրական հոսանքի հետ, որն անցնում է մարմնի որևէ մասով: Էլեկտրահարությունը կարող է որևէ լուրջ վնասվածք չառաջացնել, սակայն կարող է նաև բերել մահվան: Մարմնի այն մասում, որը հպվել է էլեկտրական հոսանքին, կարող է առաջանալ այրվածք:

Էլեկտրահարության պատճառները և հետևանքները

Արտադրության մեջ հոսանքահարման հիմնական պատճառները հետևյալն են.

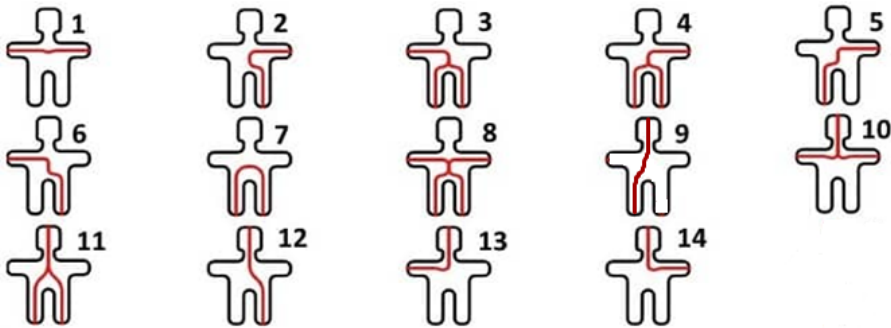
- հոսանքի հաղորդումը սարքավորումների այն մասին, որոնք նորմալ պայմաններում էլեկտրական լարվածության տակ չպետք է լինեն, օրինակ՝ հաստոցների հենոցներին, մեքենաների իրաններին, շինարարական կոնստրուկցիաներին և այլն: Դա կարող է տեղի ունենալ մեկուսիչների քայքայման, սարքավորումների խափանման և այլ պատճառներով,
- զանազան արտադրական նպատակներով հոսանքատար չմեկուսացված բաց հաղորդիչների օգտագործումը և դրանց հպվելու հնարավորությունը,
- հոսանքատար մասերի և մարդու միջև էլեկտրական աղեղի առաջացումը: Նման դեպքեր կարող են լինել 1000 Վ-ից բարձր լարվածության սարքավորումների օգտագործման դեպքում, երբ մարդու և հոսանքատար մասերի միջև անհրաժեշտ հեռավորությունը պահպանված չէ,
- աշխատանքի սխալ կազմակերպումը, ցածր կարգապահությունը, սարքավորումների օգտագործման կարգի խախտումները և այլն:

Էլեկտրահարությունը կարող է առաջանալ պատահաբար՝ որպես դժբախտ պատահար: Մարդիկ կարող են բարձրավոլտ էլեկտրահարության տուժող դառնալ նաև էլեկտրական սարքերի կամ

հոսանքի աղբյուրների հետ աշխատելիս անվտանգության կանոնները խախտելու հետևանքով:

Էլեկտրահարության հետևանքները կախված են տարբեր գործոններից, այդ թվում՝

- հոսանքի տեսակից (հաստատուն կամ փոփոխական),
- հոսանքի ուժից (որը հաշվարկվում է՝ ելնելով էլեկտրական հոսանքի լարումից և «մուտքի» հյուսվածքների դիմադրողականությունից),
- տուժողի մարմնում էլեկտրական հոսանքի անցման ուղուց (արդյոք սիրտն ընկա՞ծ է այդ ուղու վրա):

Նկ 5. տուժողի մարմնում էլեկտրական հոսանքի անցման ուղիներ
 1.«ձեռք- ձեռք», 2. «ձախ ձեռք-ձախ ոտք», 3. «աջ ձեռք-ոտքեր», 4. «ձախ ձեռք-ոտքեր», 5. «ձախ ձեռք-աջ ոտք», 6. «աջ ձեռք-ձախ ոտք», 7. «ոտք- ոտք», 8. «ձեռքեր-ոտքեր», 9. «գլուխ-աջ ոտք», 10. «գլուխ-ձեռքեր», 11. «գլուխ-ոտքեր», 12. «գլուխ-ձախ ոտք», 13. «գլուխ-աջ ձեռք», 14. «գլուխ- ձախ ձեռք»

Շատ վտանգավոր է, երբ հոսանքի ճանապարհն անցնում է կենսական օրգանների միջով (սիրտ, թոքեր, ուղեղ):

Մարդու օրգանիզմի վրա էլեկտրական հոսանքը կարող է թողնել ջերմային, քիմիական, մեխանիկական և կենսաբանական ազդեցություն:

Հոսանքի ներգործությամբ օրգանիզմում տեղի են ունենում ֆիզիկական, բիոֆիզիկական և այլ զանազան երևույթներ: Հոսանքահարման բազմաթիվ մահացու դեպքերի ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ հիմնականում մահվան պատճառ են դառնում հոսանքի ազդեցությամբ սրտի գործունեության և շնչառության խանգարումները, ցնցակաթվածը կամ ծանր այրվածքները:

Աղյուսակ 2.

Օրգանիզմի կողմից տարբեր ուժերի հոսանքների ընկալման բնույթը

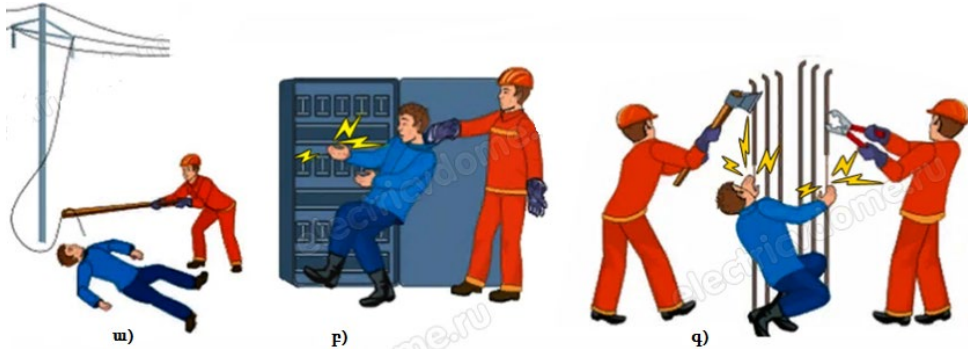
Հոսանքի ուժը, մԱ	50-60 Հց փոփոխական հոսանք	Հաստատուն հոսանք
0.6-1.5	Զգացողության սկիզբ, ձեռքի մատերի թեթևակի դող	Չի զգացվում
2-3	Ձեռքի մատերի ուժեղ դող	Չի զգացվում
5-10	Ձեռքի ջղաձգություն	Քոր, տաքության զգացում
10-15	Ձեռքի ուժեղ ցավ, հաղորդչից ձեռքի հեռացման խիստ դժվարացում, վիճակը տանելի է 5-10վրկ	Ավելի ուժեղ տաքացում
20-25	Ձեռքերի կաթվածահարություն, հաղորդչից հեռացնելու անկարողություն, ուժեղ ցավեր, շնչառության դժվարացում, վիճակը տանելի է 5 վրկ	Ավելի ուժեղ տաքացում, թեթևակի ջղաձգություն
50-80	Շնչառության կաթվածահարություն, սրտախորշերի անկանոն թրթռոցի սկիզբ	Ուժեղ տաքացման զգացողություն, ջղաձգություն, շնչառության դժվարացում
90-100	Շնչառության կաթվածահարություն, սրտախորշերի անկանոն թրթռոց, 3 վր. անց սրտի կաթվածահարություն	Շնչառության կաթվածահարություն,
3000 և ավելի	0.1 վայրկյանի ընթացքում շնչառության և սրտի կաթվածահարություն	0.1 վայրկյանի ընթացքում շնչառության և սրտի կաթվածահարություն

Աղյուսակ 2-ում բերված է օրգանիզմի վիճակի և զգացողության փոփոխությունը՝ կախված նրանով անցնող հոսանքի բնույթից և ուժից:

Բերված տվյալներից երևում է, որ օրգանիզմով անցած 15 մԱ հոսանքը մահացու վտանգ է առաջացնում:

Մարմնով անցած 5-7 Ա և ավելի մեծ ուժի հոսանքները ոչ միայն խոցում են սիրտն ու շնչառական օրգանները, քայքայում են նաև ներքին

հյուսվածքները՝ առաջացնելով երրորդ և չորրորդ աստիճանի այրվածքներ:

Նկար 6. հոսանքի ազդեցությունից տուժածին ազատելը
ա) մեկուսիչ ձողի օգնությամբ բ) չոր հագուստից քաշելով գ) հաղորդալարի հատումով

Հոսանքի ներգործությամբ պայմանավորված շնչառության և արյան շրջանառության դադարեցումը օրգանիզմի համար ստեղծում են նոր վիճակ՝ կլինիկական մահ: Նման վիճակում գտնվող տուժածին դեռ կարելի է փրկել:

Կլինիկական մահը լավագույն դեպքում կարող է տևել 7-8 րոպե, որից հետո այն փոխվում է կենսաբանականի, և օրգանիզմում տեղի են ունենում անդառնալի պրոցեսներ:

Հետևաբար, երբ հոսանքահարման հետևանքով դադարում է տուժածի շնչառությունը, անհրաժեշտ է անհապաղ կատարել արհեստական շնչառություն, իսկ եթե զարկերակը չի շոշափվում, սրտի անուղղակի մերսում:

Օրգանիզմով անցած հոսանքի ուժը կախված է մարմնի էլեկտրական դիմադրությունից: Քանի որ օրգանիզմը համասեռ չէ, տարբեր հյուսվածքների էլեկտրադիմադրությունը տարբեր է: Ավելի մեծ դիմադրությամբ օժտված է մաշկի եղջերաթաղանթը, ավելի փոքր դիմադրությամբ՝ մկաններն ու արյունը: Հաստատուն չէ նաև մաշկի դիմադրությունը, շրջապատի խոնավության կամ քրտինքի առկայության դեպքում այն խիստ նվազում է: Օրգանիզմի էլեկտրադիմադրությունը նվազում է նաև ոգելից խմիչքներ օգտագործելու, ինչպես նաև զանազան հիվանդություններով տառապելու դեպքում:

Շատ փոքր ուժի հոսանքը կարող է հոսանքի հետ հպման կետում առաջացնել թույլ ծակոցի զգացում կամ ընդհանրապես չզգացվել: Փոքր

ուծի հոսանքն ինքնին անվնաս է, սակայն, հարուցելով կտրուկ պատասխան ռեակցիա և մկանների կտրուկ ջղաձգում, կարող է առաջացնել «հարակից» վնասում վայր ընկնելու, անհաջող շարժում կատարելու և այլ պատճառներով: Ավելի ուժեղ հոսանքը կարող է առաջացնել որոշ դիսկոմֆորտ կամ ցավ, մինչդեռ էլ ավելի ուժեղ լինելու դեպքում էլեկտրահարությունը կարող է առաջացնել մկանների կտրուկ կծկում, որը տուժողին թույլ չի տալիս, որ ազատվի հոսանքի աղբյուրից: Ավելի հզոր հոսանքը կարող է պատճառել հյուսվածքների վնասում և սրտի ֆիբրիլյացիա կամ սրտամկանի ինֆարկտ, որոնցից յուրաքանչյուրն իր հերթին կարող է ավարտվել տուժողի մահով:

Շինություններն՝ ըստ իրենց էլեկտրաանվտանգության աստիճանի

Էլեկտրական սարքերը շահագործելիս էլեկտրահարումից պաշտպանական միջոցները որոշելու ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել սարքերի տեղակայման պայմանները և բնույթը, որտեղ դրանք գտնվում են:

Շինություններն, ըստ իրենց էլեկտրաանվտանգության աստիճանի, բաժանվում են երեք խմբի.

1. անվտանգ,
2. վտանգավոր,
3. խիստ վտանգավոր:

Անվտանգ են համարվում այն շինությունները, որոնք չոր են, օդի ջերմաստիճանը 15-20 աստիճան է, հատակը պատրաստված է էլեկտրամեկուսիչ նյութերից, չունեն բարձր լարման հոսանքի աղբյուրին միացված էլեկտրական արքեր (բնակարան, գրասենյակ և այլն):

Վտանգավոր են համարվում խոնավ (ինչպես նաև չոր, որտեղ կարող են գոլորշու արտանետումներ լինել) շինությունները, որտեղ առկա են հոսանքահաղորդիչ փոշիներ և բարձր լարում:

Խիստ վտանգավոր են համարվում շինությունները, որտեղ մշտապես առկա է խոնավություն, պատերը, առաստաղը, հատակը ծածկված են ջրի կաթիլներով, կամ շինությունները, որտեղ քամին անընդհատ խոնավություն և ջրային գոլորշիներ է բերում (տեքստիլ արդյունաբերության, ներկման արտադրամասեր և այլն):

Հոսանքատար մասերի հետ մարդու հանկարծակի շփման անվտանգության գլխավոր պայմաններից է դրանց մեկուսացումը (հաղորդալարեր, մալուխներ և այլն): Մեկուսիչ դիմադրությունը պետք է

լինի 1000 անգամ ավելի, քան հոսանքի լարումը (օրինակ՝ 380Վ լարման դեպքում մեկուսիչի դիմադրությունը պետք է լինի $380 \times 1000 = 380,000$ Օհմ): Հոսանքատար մասերի պաշտպանությունն իրականացվում է պաշտպանականների, ազդանշանների և բլոկավորման օգտագործմամբ:

Պաշտպանության ձևերն էլեկտրահարվելուց

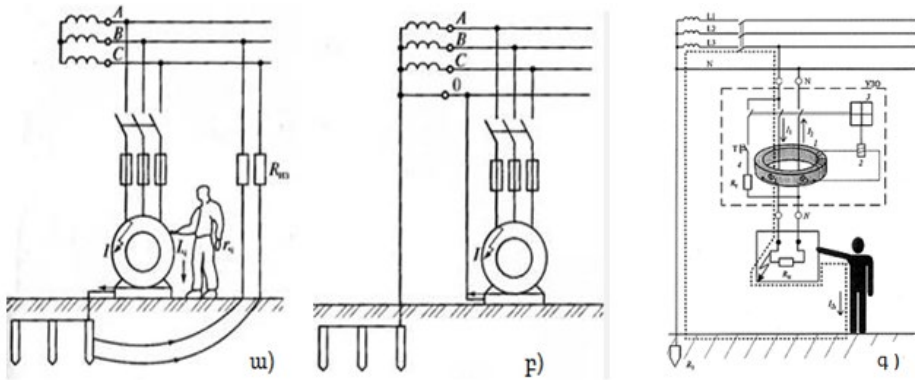
Հաստոցների և էլեկտրատեղակայանքների մետաղական այն մասերը, որոնք նորմալ վիճակում լարման տակ չպետք է լինեն, մեկուսիչների վնասման, այրման և հոսանքը հողին միացման դեպքում հողի նկատմամբ հայտնվում են վտանգավոր լարման տակ:

Նման դեպքերում սարքավորման իրանին կամ հաստոցին հպվելը դառնում է նույնքան վտանգավոր, որքան հոսանքատար հաղորդիչներին: Այդ պատճառով հոսանքով սնվող բոլոր մեքենաները, հաստոցները և էլեկտրատեղակայանքները պետք է ապահովված լինեն վտանգը կանխող համապատասխան սարքավորումներով՝ պաշտպանական հողանցումով կամ գրոյավորումով և պաշտպանական անջատումով:

Պաշտպանական հողանցումն իրենից ներկայացնում է մեքենաների ոչ հոսանքատար մետաղական մասերի միացումը հողին, որն իրականացվում է հողանցիչների և հատուկ հաղորդիչների միջոցով:

Հողանցման հետևանքով նվազում է էլեկտրատեղակայանքների մետաղական այն մասերի լարումը հողի նկատմամբ, որոնք հոսանքի տակ են ընկել մեկուսիչի վնասվելու հետևանքով:

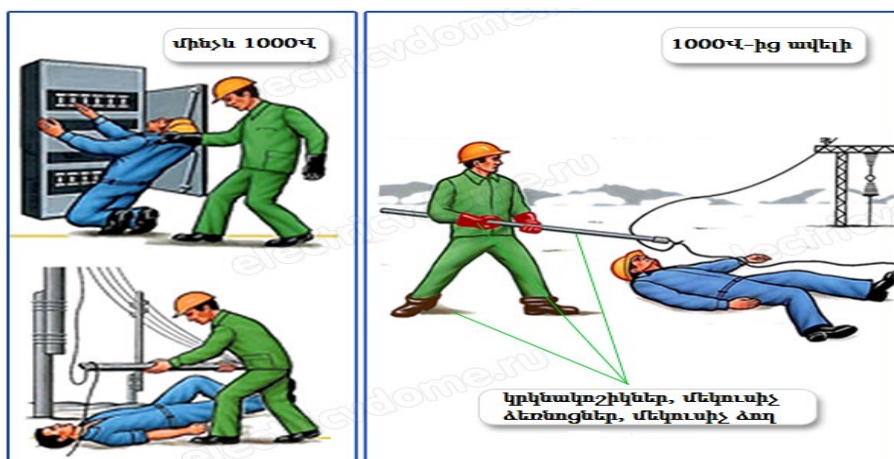
Քանի որ հողանցված մեքենայի իրանին հպվելիս «իրան-հող» էլեկտրական շղթային մարդը միանում է զուգահեռ կերպով, և մարդու օրգանիզմի էլեկտրահաղորդականությունը շատ փոքր է, քան հողանցման սարքինը, հետևաբար, օրգանիզմով անցնող հոսանքի մեծությունը համապատասխանորեն փոքր է: Պաշտպանական հողանցման ենթակա են հաստոցների հենոցները, էլեկտրական մեքենաների, տրանսֆորմատորների ու ապարատների իրանները, տեխնոլոգիական սարքավորումների, վերամբարձ և այլ մեքենաների մետաղական իրանները:

Նկար 7. ա) պաշտպանիչ հողանցման սխեմա, բ) պաշտպանիչ զրոյակցման սխեմա, գ) պաշտպանիչ անջատման սխեմա

Հողանցիչները կարող են լինել բնական և արհեստական: Որպես բնական հողանցիչներ օգտագործվում են ջրատար խողովակները, շենքերի կամ այլ կառույցների մետաղական մասերը, որոնք միացված են հողին և ունեն էլեկտրական փոքր դիմադրություն:

Արհեստական հողանցիչները պատրաստվում են պողպատե խողովակներից, անկյունակներից, թիթեղներից կամ օգտագործման համար ոչ պիտանի մետաղական այլ մասերից: Անհրաժեշտության դեպքում դրանք մաքրվում են, պղնձապատվում կամ ցինկապատվում, և հետո թաղվում հողում՝ պահանջվող խորությամբ:

Նկար 8. Տուժածին էլեկտրական հոսանքի ազդեցությունից ազատելու կարգը

Մինչև 1000Վ լարվածության էլեկտրական սարքավորումների համար, եթե դրանց սնուցման աղբյուրի չեզոքը խուլ հողանցված է, առավել արդյունավետ է գրոյակցումը: Որպեսզի մեկուսիչների քայքայման հետևանքով լարման տակ ընկած սարքավորումն ավտոմատ կերպով, արագ և վստահելիորեն անջատվի, նրա իրանը միացվում է գրոյական գծին:

Պաշտպանական անջատումը կարող է կիրառվել բոլոր տեսակի ցանցերում՝ անկախ չեզոքի ռեժիմից, լարման մեծությունից և գրոյական գծի առկայությունից: Այն առանձնապես արդյունավետ է դառնում, երբ միայն հողանցման միջոցով հնարավոր չէ ապահովել պահանջվող անվտանգությունը: Ավտոմատ անջատիչներն ունեն այն առավելությունը, որ ավտոմատ կերպով, ակնթարթորեն (մինչև 0.04 վրկ ժամանակամիջոցում) ցանցից անջատում են այն սարքավորումները, որոնք չնախատեսված պատճառներով հայտնվում են անթույլատրելի լարման տակ:

Մեկուսիչ միջոցների օգտագործում

Էլեկտրական հոսանքի վտանգավոր ազդեցությունից պաշտպանվելու հիմնական միջոցներից է հուսալի մեկուսիչների օգտագործումը: Շենքի ներքին էլեկտրական գծերը պատրաստվում են մեկուսիչ նյութերով պատված մետաղալարերից, որոնց արտաքին թաղանթներն իրենց մեխանիկական ամրությամբ և արտաքին գործոնների քայքայիչ ազդեցության նկատմամբ դիմացկունությամբ պետք է բավարարեն տվյալ արտադրական միջավայրում օգտագործման պայմաններին:

Շինարարական կառուցվածքներով (պատով, առաստաղով և այլն) մինչև 1000Վ լարվածության հաղորդալարերն անց են կացվում մեկուսիչ խողովակների միջով: Շենքի ներսում, կախված միջավայրի բնույթից, դրանք անց են կացվում մեկուսիչների վրա, ապա խողովակներով անցնող լարերի մեկուսիչների դիմադրությունը հաշվվում է 500 Վ փոփոխական հոսանքի համար:

Առավել մեծ պահանջներ են ներկայացվում բարձր և առավել վտանգավորության շենքերի, ինչպես նաև բարձր լարվածությամբ ցանցերի մեկուսիչներին:

Արտադրական շենքերում մալուխները պետք է անցնեն հատակով՝ 40-60սմ խորությամբ: Դրանք կարող են անցկացվել նաև

պատերով, առաստաղով և շենքի մետաղական կառուցվածքներով և հուսալի կերպով ամրացվեն: Գազատար և բռնկվող հեղուկների խողովակաշարեր պարունակող թունելներով ու ակոսներով կաբելների անցկացումը արգելվում է: Արտադրական շենքերում, որտեղ կաբելները և բռնկվող հեղուկների խողովակաշարերը կարող են փոխադարձ տաքացման վտանգ ստեղծել, նրանց միջև հեռավորությունը պետք է լինի մեկ մետրից ոչ պակաս, մյուս դեպքում՝ ամենաքիչը կես մետր:

Հոսանքատար մասերի մեկուսիչների նյութը ժամանակի ընթացքում քայքայվում է կամ կորցնում իր նախնական հատկությունը: Պատահարներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է կանխազգուշական հսկողություն սահմանել մեկուսիչների վիճակի նկատմամբ:

Կենցաղում էլեկտրական էներգիայից անվտանգ օգտվելու կանոններ

Կենցաղում և տնային պայմաններում նույնպես կիրառվում են մեծ քանակությամբ էլեկտրական սարքեր և սարքավորումներ (լվացքի մեքենա, սառնարան, փոշեկուլ, արդուկ, ջրատաքացուցիչ, ջեռոց և այլն), որոնց օգտագործման համար անհրաժեշտ է իմանալ որոշակի կանոններ և կատարել դրանց պահանջները:

Փայտի հատակ ունեցող կենցաղային շենքերում և շինություններում էլեկտրական հոսանքից ճիշտ օգտվելու դեպքում գործնականորեն բացառվում են էլեկտրահարման դեպքերը, եթե ճշտությամբ պահպանվեն էլեկտրական սարքերից ու սարքավորումներից օգտվելու անվտանգության կանոններն ու ցուցումները:

Ստորև ներկայացվում են էլեկտրաէներգիայից օգտվելու հիմնական կանոններ, որոնց կատարմանն անհրաժեշտ է մշտապես հետևել.

1. Բնակարանային էլեկտրալարանցման պաշտպանությունը կարճ միացումներից (ավտոմատներ, խցանային ապահովիչներ և այլն) պետք է միշտ լինեն սարքին վիճակում: Գործարանային ապահովիչների փոխարինումը, նույնիսկ կարճ ժամանակով, տարբեր մետաղե լարերով անթույլատրելի է և կարող է դժբախտ դեպքի ու հրդեհի պատճառ դառնալ:
2. Կենցաղային շենքերում և շինություններում էլեկտրական անվտանգ օգտագործման հիմնական պայմանն էլեկտրալարանցումների, էլեկտրական սարքերի սարքավորումների, ապահովիչների,

վահանակների, անջատիչների, վարդակների, լամպերի, կոթառների ու լուսակալների և այլն, ինչպես նաև էլեկտրական հաղորդալարերի (որոնց օգնությամբ էլեկտրացանցին են միանում էլեկտրասարքերը և սարքավորումները) մեկուսացման կանոնավոր վիճակն է, ուստի անհրաժեշտ է հետևել ընդհանրապես հաղորդալարերի մեկուսացման վիճակին՝ ապահովելով դրանց ժամանակին վերանորոգումը:

3. Մեկուսացումը վնասվելուց պահպանելու համար չի թույլատրվում՝

- էլեկտրական հաղորդալարերը մեխերի, մետաղե ու բետոնե առարկաների վրայով անցկացնելը,
- հաղորդալարերը չափից ավելի ոլորելը,
- հաղորդալարերը գազի, ջրատար և այլ խողովակների, ջեռոցների ետևի կողմով անցկացնելը,
- հաղորդալարերի վրա որևէ բան կախելը,
- եղանիկը վարդակից էլեկտրահաղորդալարը քաշելով հանելը:

4. Բնակարաններում, որտեղ էլեկտրալարանցումները կատարված են փակ եղանակով (սվադի տակ), անորոշ տեղերում վարագույրներ, նկարներ և այլ առարկաներ կախելու համար մեխեր խփելը, ինչպես նաև անցքեր և ակոսներ բացելը կարող են առաջացնել փակ էլեկտրալարանցումների վնասվածքներ և էլեկտրահարման դեպքեր:

5. էլեկտրալամպերը և էլեկտրասարքավորումները վտանգավոր է լարման տակ մաքրել կեղտից և փոշուց, ինչպես նաև օգտագործել թաց կամ խոնավ շոր: Դրանք պետք է մաքրել չոր շորով՝ նախօրոք անջատելով հոսանքը:

6. Վտանգավոր է լարման տակ վերանորոգել կամ փոխել անսարք անջատիչները, լամպերի կոթառները, վարդակները, էլեկտրական սարքերն ու սարքավորումները: Դրանք վերանորոգելուց առաջ անհրաժեշտ է անջատել էլեկտրացանցից:

7. էլեկտրահարվելու վտանգ կարող է առաջանալ նաև այն դեպքում, երբ՝

- օգտվում են էլեկտրասարքերից, որոնց մեկուսացումը վնասված է,
- օգտվում են բաց պարուրակով կամ ինքնաշեն էլեկտրասալիկից,
- ջուր են լցնում էլեկտրացանցին միացված էլեկտրականությամբ տաքացվող սարքերը՝ թեյնիկ, կաթսա, ինքնաեռ և այլն,
- եղանիկի փոխարեն օգտվում են մերկ ծայրերով լարերից և այլն:

8. Փոքր երեխաները, չգիտակցելով վտանգը, ձեռք են տալիս ցանցին միացված էլեկտրասարքին, հաճախ ստանում այրվածքներ և ավելի լուրջ վնասվածքներ:

9. Առավել զգույշ պետք է լինել խոնավ շինություններում, էլեկտրական հոսանքի լավ հաղորդիչ հողե, աղյուսե և բետոնե հատակ ունեցող շենքերում (նկուղ, մառան, լոգարան և այլն), էլեկտրաէներգիայից օգտվելիս, քանի որ նշված պայմաններում վտանգը մեծանում է:

Էլեկտրահարման կանխման համար կիրառում են զանազան պաշտպանական միջոցներ և հարմարանքներ:

Էլեկտրահարումից պաշտպանող միջոցներ և հարմարանքներ

Ըստ հուսալիության աստիճանի՝ պաշտպանական միջոցները բաժանվում են երկու խմբի՝ հիմնական և լրացուցիչ: Պաշտպանական միջոցների թվին են պատկանում.

- **մեկուսիչ արքանները**, որոնք օգտագործվում են ապահովիչների կամ այլ մասերի տեղադրման ու հանման համար,
- **մեկուսիչ ձողերը**, որոնցով գործի են դնում մեխանիկական շարժաբեր չունեցող անջատիչները և շարժական հողանցիչները,
- **հոսանքաչափ արքանները**, որոնք ծառայում են լարվածության առկայությունը ստուգելու և հոսանքի ուժը չափելու համար:

Մինչև 1000Վ լարվածության դեպքում հիմնական միջոցներ են համարվում դիէլեկտրիկ ձեռնոցները, լարման ցուցիչները, մեկուսացված բռնակներով գործիքները և այլն: Լրացուցիչ միջոցներ են դիէլեկտրիկ կրկնակոշիկները, ռետինե գորգերը, մեկուսիչ տակդիրները և ժամանակավոր պատվարները:

Նկար 9. մեկուսիչ գործիքներ և օժանդակ պաշտպանական միջոցներ

Ինչպես հիմնական, այնպես էլ լրացուցիչ միջոցները պատրաստվում են պետական ստանդարտով սահմանված որոշակի պահանջների համաձայն: Սրանց օգտագործումը, պահպանումը, ստուգումն ու փորձարկումը կատարվում են խիստ որոշակի կարգով:

Ահազանգող նշաններ և պաստառներ

Անձնակազմի սխալ գործողությունները կանխելու և հնարավոր վտանգի մասին նախազգուշացնելու համար օգտագործվում են զանազան պաստառներ և նշաններ:

Իրենց բովանդակությամբ պաստառները դասակարգվում են չորս խմբի.

1. զգուշացնող՝ «Ձեռք չտալ, մահացու է», «Կանգնիր, բարձր լարում է», «Չմոտել, մահացու է» և այլն:
2. արգելող՝ «Չմիացնել», «Չանջատել» և այլն:
3. թույլատրող՝ «Աշխատել այստեղ», «Ծխել այստեղ» և այլն:
4. «Հիշեցնող» և այլն:

Ահազանգող նշանները լինում են միասնական՝ ըստ սահմանված ձևի:

Նկար 10. Ահազանգող նշաններ

Ամփոփիչ հարցեր

1. Նշել էլեկտրական հոսանքի ազդեցությունը մարդու օրգանիզմի վրա:
2. Որո՞նք են էլեկտրահարության պատճառները:
3. Ի՞նչ գործոններից են կախված էլեկտրահարության հետևանքները:

4. Մարդու օրգանիզմի վրա էլեկտրական հոսանքն ինչպիսի՞ ազդեցություններ կարող է թողնել:
5. Տուժողի մարմնում էլեկտրական հոսանքի անցման ի՞նչ ուղիներ կարող են լինել:
6. Նշել շփությունների էլեկտրաանվտանգության աստիճանները:
7. Որո՞նք են էլեկտրահարման վտանգը կանխող սարքավորումները:
8. Մեկուսիչ ի՞նչ միջոցներ են օգտագործվում էլեկտրահարվելուց պաշտպանվելու համար:
9. Անհատական պաշտպանության ի՞նչ միջոցներ և հարմարանքներ կան էլեկտրահարվելուց պաշտպանվելու համար:
10. Քանի՞ խմբի են դասակարգվում ահագանգող պաստառները, և որո՞նք են դրանք:
11. Որո՞նք են կենցաղում էլեկտրաէներգիայից անվտանգ օգտվելու կանոնները:

Իրավիճակային առաջադրանք

Հեռուստացույցի վերանորոգման ժամանակ տեղի է ունեցել վարպետի էլեկտրական հոսանքահարում, որի արդյունքում նա ուշագնաց ընկել է սեղանի մոտ և շարունակում է ձեռքով ամուր սեղմած պահել հոսանքի լարերը, իսկ դեմքն արտահայտում է ցավագին ջղաձգում:

Ընտրեք ճիշտ պատասխանները և դասավորեք՝ ըստ կատարման հերթականության:

Պետք է.

1. Զանգահարել շտապ օգնություն:
2. Օգնության կանչել ինչ-որ մեկի:
3. Որքան հնարավոր է, արագ բռնցքով հարվածել սրտին և անցնել սրտի անուղղակի մերսման:
4. Դանակի կամ կացինի օգնությամբ մեկ հարվածով կտրել հոսանքի լարերը:
5. Լարերն առանձին-առանձին կտրել տարբեր երկարությամբ:
6. Տուժածի գլխի տակ բարձ դնել:
7. Ստուգել տուժածի անոթազարկի առկայությունը և շրջել նրան փորի վրա:
8. Ստուգել անոթազարկի առկայությունը, բռնցքով հարվածել տուժածի սրտին և անցնել սրտի անուղղակի մերսման, եթե արձագանք չկա, անհապաղ կատարել արհեստական շնչառություն:

9. Համոզվել, որ բացակայում է անոթագարկը և բռնուցքով տուժածի սրտին հարվածելուց հետո կատարել սիրտ-թոքային վերակենդանացում:
10. Համոզվել, որ բացակայում է անոթագարկը և շրջել նրան կողքի:

Ճիշտ պատասխաններ՝ 5, 7, 2, 1 կամ 5, 9, 2, 1

Հրդեհային անվտանգություն

Մարդկության զարգացման պատմության մեջ դժվար է թերագնահատել կրակի դերը: Կրակի, այրման գործընթացների տիրապետումն ստեղծեց մարդկային քաղաքակրթությունը: Մակայն շատ դեպքերում և տարբեր պատճառներով կրակը դուրս է գալիս մարդու հսկողությունից, դառնում է անկառավարելի և վերափոխվում ահեղ թշնամու՝ հրդեհի, որը մարդկանց պատճառում է ահեղի կորուստներ ու դժբախտություններ:

ա)

բ)

Նկար 11. հրդեհ ա) բնակելի շենքում, բ) անտառում

Երկրագնդի վրա տարեկան տեղի ունեցող հրդեհների քանակը հասել է 6,5 միլիոնի, յուրաքանչյուր 5 վայրկյանը մեկ ինչ-որ տեղ հրդեհ է բռնկվում: Այսօր հրդեհների պատճառած տարեկան վնասը հաշվվում է միլիարդավոր դոլարներով, իսկ զոհերի թիվը՝ տասնյակ հազարներով: Հրդեհներ առաջանում են ձեռնարկություններում, հիվանդանոցներում, հյուրանոցներում, հանրախանութներում, ռեստորաններում, վարչական

շենքերում ու բնակելի տներում, այրվում են գնացքներ, ինքնաթիռներ և նավեր: Կրակը չի խնայում թանգարաններն ու գրադարանները, տաճարներն ու մշակույթի հուշարձանները, թատրոններն ու մարզասրահները: Ամենածանր հետևանքները կապված են խոշոր հրդեհների հետ, որոնք տեղի են ունենում արդյունաբերական համալիրներում, տրանսպորտային մայրուղիներում, բարձրահարկ շենքերում և այլն:

Հրդեհների քանակի, պատճառված վնասի ու զոհերի թվի վրա ազդող բազմաթիվ օբյեկտիվ գործոններից կարելի է առանձնացնել մի քանի հիմնական խմբեր: Նախ՝ դա հրդեհավտանգավորության իրական ու լիովին հասկանալի աճն է աշխարհում՝ պայմանավորված այնպիսի նոր նյութերի կիրառմամբ, որոնք ստեղծվել են գիտության նվաճումների շնորհիվ՝ մեծ քանակությամբ նավթի ու նավթամթերքների, բնական ու արհեստական գազերի օգտագործմամբ, արտադրությունում բարդ և էներգատար տեխնոլոգիական գործընթացների ներդրմամբ: Ժամանակակից նյութերի մեծ մասն այրվելիս արձակում է ավելի շատ ջերմություն և մի քանի անգամ ավելի շատ այրման թունավոր արգասիքներ, քան փայտանյութը: Ժամանակակից տեխնոլոգիական գործընթացներում հաճախ օգտագործվում են չափազանց բարձր ճնշումներ ու ջերմաստիճաններ, բարձր կալորիականության հումք, ինչի հետևանքով դրանք ունեն խիստ մեծ պոտենցիալ հրդեհավտանգավորություն: Տնտեսության բոլոր ոլորտներում առկա էներգիայի հոսքերը, վերահսկողությունը փոքր-ինչ թուլացնելու դեպքում ձգտում են «ազատության»՝ վերածվելով կործանարար հրդեհի: Դրա հետ մեկտեղ պողպատը, բետոնը, ապակին, որոնք շինարարության մեջ փոխարինել են փայտանյութին, ստեղծել են հրդեհից հուսալի պաշտպանության խաբուսիկ տպավորություն: Բոլոր այս պատճառները հիմնականում նպաստում են հրդեհների քանակական աճին:

Գործոնների մյուս խմբին կարելի է դասել բնակչության (հատկապես՝ քաղաքային) շարունակական աճը, շենքերի ու շինությունների բարձրության, մակերեսների ավելացման միտումը, ինչի շնորհիվ դրանց հրդեհավտանգավորության մակարդակը խիստ բարձր է: Բարձրահարկ բնակելի շենքերում ու հյուրանոցներում, խոշոր հանրախանութներում, թատրոններում, ռեստորաններում տեղի ունեցած հրդեհների տխուր փորձը դրա վառ ապացույցն է: Որպես կանոն, այդ հրդեհներն ուղեկցվում են մեծաթիվ մարդկային զոհերով, և դա հրդեհի զոհերի քանակի ավելացման պատճառներից մեկն է:

Գործոնների երրորդ խումբը բնութագրվում է արտադրական, բնակելի, վարչահասարակական շենքերի միավոր մակերեսի ու ծավալի

վրա նյութական արժեքների խտության անընդհատ աճով: Այդ իսկ պատճառով տեղի ունեցող նույնիսկ աննշան հրդեհը զգալի վնաս է հասցնում:

Թվում է, թե այս ամենը շատ պարզ ու հասկանալի է, և պետք է ձեռնարկվեն անհապաղ ու լուրջ միջոցներ՝ խնդրի արմատական լուծման համար: Սակայն այդ խնդրի մանրամասն ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ դրա լուծումն այնքան էլ դյուրին չէ: Նախ և առաջ, այն միանշանակ չէ և ունի երեք ասպեկտ՝ տնտեսական, տեխնիկական և հոգեբանական, որոնցից յուրաքանչյուրը շատ հակասական է ու բավականին բարդ: Հրդեհների և դրանց ծանր հետևանքների քանակական աճը որոշակիորեն պայմանավորված է տնտեսական անկայունությամբ: Ձեռնարկությունները խնայողության նպատակով նվազագույնի են հասցնում հրդեհային անվտանգության ապահովման համար անհրաժեշտ ծախսերը:

Հրդեհներից առավել հաճախ տուժում են սոցիալապես չպաշտպանված քաղաքացիները՝ թոշակառուները, հաշմանդամները, գործազուրկները: Մարդկանց մեծամասնությունը մտածում է, որ հրդեհ երբեք տեղի չի ունենա, համենայն դեպս՝ իրենց մեղքով: Արդյունքում, հրդեհների կեսից ավելին տեղի է ունենում մարդկանց անհոգության, անփութության և կրակի հետ անզգույշ վարվելու (երբեմն՝ հրկիզման) հետևանքով:

Ինչպես վկայում է վիճակագրությունը, բոլոր հրդեհները, չնչին բացառությամբ, առաջանում են մարդկանց մեղքով, ավելի հաճախ՝ կրակի հետ անզգույշ վարվելու հետևանքով (լինում են, իհարկե, նաև հրկիզումներ, որոնց մասնաբաժինը մեծ չէ):

Հրդեհները, ինչպես ցանկացած այլ աղետ, միշտ պատճառում են ավերածություններ ու մահ, բայց ավելի ծանր հետևանքներով աչքի են ընկնում այն հրդեհները, որոնք առաջանում են մարդկանց զանգվածային ներկայությամբ բնակելի, հասարակական շենքերում: Հրդեհներում մարդկանց զոհվելը մեծ մասամբ պայմանավորված է նրանց մոտ հակահրդեհային գիտելիքների ու հմտությունների բացակայությամբ: Շատ հաճախ մարդիկ չգիտեն ոչ միայն հրդեհային անվտանգության տարրական կանոնները, այլ նույնիսկ հրշեջ ծառայության հեռախոսահամարը: Շատերը տեղյակ չեն հրդեհի դեպքում գործելակարգից, տարհանման ձևերից ու միջոցներից: Դա բնորոշ է հատկապես բնակելի հատվածին, որտեղ տեղի է ունենում զոհերով հրդեհների մեծ մասը:

Իսկ ի՞նչն է հանդիսանում հրդեհի ժամանակ մարդկանց գոհվելու իրական պատճառը, ի՞նչ պետք է իմանալ հրդեհի մասին, որպեսզի չտուժեք դրա հետևանքներից և կենդանի մնաք:

1. Հրդեհը կուրացնում է, դուք չեք կարող տեսնել կրակի մեջ:

Եթե դուք երբեք չեք զգացել հրդեհի իրական գործոնների ազդեցությունը, ապա կլինեք լիակատար շոկային վիճակում: Դուք հանկարծ կիմանաք, որ իրական հրդեհում չեք կարող ոչինչ տեսնել: Բոցը ամեն ինչ դարձնում է սև, ոչինչ չի երևում, սարսափելի մթություն է:

Դուք բացարձակապես չեք կարողանում կողմնորոշվել և գտնել ձեզ այնքան ծանոթ ելքի դուռը: Այս ամենին գումարած խուճապը, և ծանր հետևանքներն անխուսափելի են:

Այդ ամենից հնարավորինս խուսափելու համար շենքերում օգտագործում են.

- վթարային լուսավորություն,
- «տարիանման (պահեստային) ելք», լուսային ցուցիչներ,
- տարիանման ուղիներում օգտագործվող հրդեհային անվտանգության նշաններ, այդ թվում՝ մթության մեջ լուսարձակող,
- էլեկտրական լապտերներ:

2. Սպանում են ծուխն ու գազը, այլ ոչ թե բոցը:

Ժամանակակից բնակարանը ծանրաբեռնված է տարատեսակ նյութերով ու առարկաներով, որոնք այրվելիս առաջացնում են 70-ից ավելի թունավոր արգասիքներ (ածխածնի օքսիդ, ածխաթթու գազ, դիֆոսգեն, ֆոսգեն, ցիանական ջրածին և այլն): Նման միջավայրում

անգամ վայրկյաններ գտնվելն արդեն լուրջ վտանգ է ներկայացնում կյանքի համար: Հիմնականում մարդիկ գոհվում են ոչ թե կրակից կամ փվվող կառուցատարրերից, այլ ծխից ու թթվածնի անբավարարությունից, ընդ որում՝ հիմնականում հենց հրդեհի վայրում: Կենդանի մնացած տուժածների 40%-ից ավելին ստանում է ծանր թունավորումներ, նրանցից յուրաքանչյուր երրորդը, գիտակցության չգալով, մահանում է հիվանդանոցում: Զոհերի շուրջ 70%-ը մահանում է ծխի ազդեցությունից, ընդ որում, դրա տարածման արագությունը չափազանց բարձր է: Տասհարկանի շենքում բավական է 2-3 բուլե՝ միջանցքի, 1-1,5 բուլե՝ աստիճանավանդակի ծխապատման համար:

Շատ վտանգավոր է, երբ հրդեհն առաջանում է բնակելի տանը գիշերը: Մարդը մտածում է, թե կարթնանա և կսկսի գործել, սակայն սարսափելի փաստն այն է, որ ծխի հոտից չի կարող արթնանալ, այլ ավելի խորը կքնի: Մարդը չի կարողանում շարժվել, ծուխը սպանում է նրա ուղեղը: Հրեջների կողմից ծխապատված գոտում հայտնաբերած մարդկանց 90%-ն այնպիսի տեսք ունեն, կարծես քնած լինեն: Եթե դուք գտնվում եք ծխով լցված շենքում, ապա չեք կարող ոչ միայն տեսնել, այլ նաև շնչել: Դա նման է նրան, երբ խեղդվում եք, և ձեր գլուխը ջրի տակ է: Դուք վախենում եք և մոռանում այն ամենը, ինչն, ըստ ձեզ, գիտեք հրդեհի մասին: Դուք մոլորվում և խուճապի եք մատնվում, անկանխատեսելի եք պահում ձեզ, քանի որ հոգեբանորեն պատրաստ չեք նման էքստենսիվ իրավիճակի:

Ծխի դեմ պայքարի համար նախատեսվում են.

- չծխապատվող աստիճանավանդակներ,
- ծխահեռացման ինքնաշխատ բացվող կափույրների միջով հզոր օդաքարշ օդափոխիչների միացման շնորհիվ շենքերից ու միջանցքներից ծխի հեռացում,
- ծխի տարածմանը խոչընդոտող ինքնավակվող դռների տեղադրում աստիճանավանդակներում,
- հրդեհի ազդանշանման ինքնաշխատ համակարգի (ծխային և ջերմային տվիչների, ձեռքի հրդեհի ազդարարման կոճակի, հրդեհային տագնապի զանգերի, հրդեհային ազդարարման կայանքների) մոնիտինգ,
- մարդկանց ազդարարման և տարհանման կառավարման համակարգեր,
- հրդեհի դեպքում շնչառական օրգանների պաշտպանության անհատական միջոցներ,
- բնակելի շենքերի բնակարանների համար՝ մարտկոցով աշխատող ինքնավար հրդեհի ազդարարիչներ,

- խմբակային և անհատական փրկարարական լրակազմեր, պարանային աստիճաններ:

3. Բարձր ջերմաստիճանը կարող է վայրկենական մահ առաջացնել:

Բարձր ջերմաստիճանը սարսափելի է: Այն կարող է սպանել հաշված վայրկյանների ընթացքում: Դա շատ դժվար է նկարագրել բառերով: 65°C ջերմաստիճանի դեպքում մարմինը դադարում է գործել, թոքերը բառացիորեն գոլորշիանում են, մարդը կորցնում է գիտակցությունը: Մոտ մեկ րոպե տևող հրդեհը սենյակում առաջացնում է 370°C -ի ջերմաստիճան ծխապատ շերտում: Եթե գլուխը պաշտպանված չէ, վրա է հասնում վայրկենական մահ: Վերևում ջերմաստիճանը և ծխի խտությունն ավելի բարձր են: Երբ սենյակում սկսի այրվել այն ամենը, ինչն ընդունակ է այրվելու, ջերմությունը կհասնի իր կիզակետին: Ծուխն ինքը պատրաստ է պայթելու, թվում է՝ ողջ կառույցն օդ կթոչի: Այս պայմաններում ողջ մնալու հնարավորություն չկա:

4. Հրդեհը մտածելու ժամանակ չի թողնում:

Պետք է հասցնել կրակից դուրս պրծնել: Մարդկանց մեծամասնությունը կարծում է, որ հրդեհի դեպքում դեռ ժամանակ կա: Սակայն դա այդպես չէ, հրդեհի դեպքում ժամանակ չկա: Հրդեհը սկսվում է աղբամանում: Այն մնում է աննկատ: Բուպե անց բազմոցը բռնկվում է, և ծուխը տարածվում է սենյակով: Ջերմաստիճանն աճում է, և արդեն ոչ ոք չի կարող ողջ մնալ: 4 րոպե հետո միջանցքներն անանցանելի կդառնան: Պահանջվում է ընդամենը 5 րոպե, որպեսզի տան ներսի հրդեհը բոլոր բնակիչների մահվան պատճառ դառնա: Այսպիսով, 3-ից 5 րոպե, և վերջ ամեն ինչին: Պարզվում է՝ հրդեհի դեպքում ժամանակը կարող է դառնալ ձեր վատագույն թշնամին:

Որքա՞ն ժամանակ է հարկավոր խոհանոցի հրդեհում ողջ մնալու համար: Մարդկանց մեծամասնությունը կարծում է, որ 10 րոպե: Իրականում, 30 վայրկյան հետո կրակն անկառավարելի է դառնում: Պետք է հասցնել դուրս պրծնել՝ չհապաղելով և չմտածելով իրերի մասին, փակել դուռը (ոչ բանալիով) և ահագանգել հրշեջ ծառայություն: Գոյություն ունի տարհանման անփոփոխելի կանոն. մանկական հաստատություններում փոքր և նախադպրոցական խմբերի երեխաներին չեն հագցնում, այլ փաթաթում են վերմակով (ծածկոցով) և դուրս են բերում վտանգավոր տարածքից: Դպրոցների աշակերտներին դուրս են բերում ուսուցիչների կամ դաստիարակների ղեկավարությամբ, որոնք անձնական պատասխանատվություն են կրում իրենց խմբի երեխաների համար: Հյուրանոցներում, արագ տարհանման նկատառումներից ելնելով, արգելում են ճամպուրկները հավաքել և այլն:

5. Հրդեհի ժամանակ հնարավոր է խուճապի առաջացում:

Խուճապի մատնված մարդիկ անկանխատեսելի են պահում իրենց: Երբեմն խուճապից մահանում է ավելի շատ մարդ, քան հրդեհի վտանգավոր գործոններից: Միանգամայն ակնառու է, որ հոգեբանորեն պատրաստված և ուսուցանված անհատը նմանատիպ էքստրեմալ իրավիճակում կվարվի այլ կերպ:

Մարդկանց զոհվելը հրդեհների ժամանակ մեծ մասամբ պայմանավորված է բնակչության մոտ հակահրդեհային գիտելիքների և ինքնապաշտպանության հմտությունների բացակայությամբ:

Վիճակագրությունը ցույց է տալիս, որ մարդկանց զգալի մասը չի մտածում հրդեհի մասին, չի անհանգստանում իր կացարանի անվտանգության համար, անտարբեր է իր և հարազատների անվտանգության ու առողջության նկատմամբ: Դրա մասին է վկայում բացակայող կրակմարիչը, որը կարող էր առանց խնդիրների մարել հեռուստացույցի, էլեկտրական սարքավորման, խոհանոցում սկսվող հրդեհները: Գործնականում եզակի բնակարաններ են ապահովված վաճառքի մեջ գտնվող հրդեհի ինքնավար ազդարարիչներով, որոնք աշխատում են սովորական մարտկոցով: Դրանք տեղադրվում են միջանցքներում, խոհանոցներում, սենյակներում և ծովա հայտնաբերելու դեպքում արձակում են սուր և բավականին բարձր ձայն, որն ուշադրություն է գրավում և արթնացնում քնածներին:

Ցավոք սրտի, ակնառու է հասարակության կողմից հրդեհի և դրա վտանգավոր գործոնների իրական սպառնալիքի նկատմամբ թերագնահատումը: Դա է վկայում մեր վերաբերմունքը բնակելի տների

պատշգամբներին և խորշապատշգամբներին: Դրանց մեծ մասն ապակեպատված է, խուլ փակված են պատշգամբների վթարային աստիճանների ելանցքերը, խցանված են խորշապատշգամբների միջև անցումները, միջնապատերում տեղադրված է կահույք: Այս ամենը թույլ չի տա ինքնուրույն տարիանվել դեպի չայրվող հարկ կամ թաքնվել պատշգամբի, խորշապատշգամբի միջնապատերում այն դեպքում, երբ չեք հասցրել լքել բնակարանը, կամ հիմնական տարիանման աստիճանավանդակը ծխապատված է: Այս դեպքում մինչև հրշեջ ծառայության ժամանումը ողջ մնալու հնարավորությունները քիչ են հատկապես այն մարդկանց համար, ովքեր այսօր չեն մտածում դրա մասին, չունեն շնչառական օրգանների անհատական պաշտպանության միջոցներ կամ պարանային աստիճան, պատշգամբով (խորշապատշգամբով, պատուհանով) տարիանվելու համար փրկարարական լրակազմ կամ էլեկտրական լապտերիկ, ինչպես նաև անտեսում են տանը հակահրդեհային վարժանքների կազմակերպումը, ինչն անում են արտասահմանյան զարգացած երկրներում: Փորձը ցույց է տալիս, որ այնտեղ, որտեղ մարդիկ խուճապի չեն մատնվել, և նրանց գործողությունները եղել են ակտիվ ու գիտակցված, հրդեհների հետևանքները ծանր չեն եղել, և ընդհակառակը: Այնպես որ, հրդեհներից և դրանց աղետալի հետևանքներից խուսափելու լավագույն և փորձված միջոցը եղել և մնում է հրդեհային անվտանգության կանոնների պահանջների իմացությունը և անսխալ կատարումը: Յուրաքանչյուրը պետք է իմանա հակահրդեհային պաշտպանության վերաբերյալ հիմնական տվյալները, հրդեհի մասին տեղեկացման և հրդեհաշիջման գործողությունների կարգը, տարահանման ձևերն ու միջոցները և այլն: Միայն այդ դեպքում հնարավոր կլինի նվազեցնել հրդեհների առաջացման հնարավորությունը և խուսափել անցանկալի, իսկ երբեմն էլ՝ ողբերգական հետևանքներից:

Արտադրական ձեռնարկությունների հրդեհային անվտանգությունը

Նկար 12. Հրդեհ արտադրական ձեռնարկությունում

Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ արտադրական ձեռնարկություններում առաջացած հրդեհների շուրջ 60%-ը դրանց աշխատակիցների անզգուշության և անփութության հետևանք է: Առավել հաճախ դա չնախատեսված վայրերում ծխելն է, էլեկտրագազաեռակցման աշխատանքների ժամանակ առաջացող կայծերը, էլեկտրական սարքավորումների տեղակայման ու շահագործման կանոնների խախտումը, կրակի հետ անզգույշ վարվելը, սառած խողովակների տաքացումը զանազան գոդման լամպերի և ջահերի օգնությամբ և այլն: Այդ պատճառների դեմ կարելի է պայքարել՝ արտադրական ձեռնարկությունում սահմանելով խստագույն հակահրդեհային ռեժիմ (գործելակարգ) և իրականացնելով լայնամասշտաբ բացատրական աշխատանք (հրահանգավորում):

Պրակտիկայում ստուգված գիտատեխնիկական միջոցների զինանոցը, որը նպաստում է արտադրական ձեռնարկությունների հրդեհային անվտանգության բարձր մակարդակի պահպանմանը, շատ բազմազան է, սակայն դրանք պետք է կիրառվեն՝ հաշվի առնելով յուրաքանչյուր արտադրական ձեռնարկությունում հրդեհային վտանգավորության սպեցիֆիկան: Հատկապես հրատապ է հրդեհների և պայթյունների կանխարգելումը քիմիական (նավթաքիմիական) արտադրական ձեռնարկություններում: Այստեղ անհրաժեշտ է բոլոր

աշխատակիցներին ուսուցանել արտադրական և հրդեհատխանիական անվտանգության կանոնների պահանջներին:

Արտադրական ձեռնարկություններում առաջնահերթ հակահրդեհային միջոցառումների շարքին են դասվում՝

1. շենքերի և սենքերի կահավորումը հրշեջ ավտոմատ համակարգերով և դրանց ամենօրյա տեխնիկական սպասարկման կազմակերպումը,
2. ագրեգատների, դետալների, արտադրանքի մաքրման (յուղազերծման) համար հրդեհաանվտանգ տեխնիկական լվացող միջոցների ներդրումը,
3. տեխնոլոգիական գործընթացում օգտագործվող նյութերի հրդեհային և պայթյունավտանգ պարամետրերի (չափորոշիչների) սահմանումը,
4. արտադրական սենքերի հրդեհապայթյունավտանգավորության դասին համապատասխանող էլեկտրասարքավորումների օգտագործումը,
5. արտադրական սենքերում և օդափոխության համակարգերում հրդեհների տարածումը կանխարգելող ձգափական կափույրների, սահափականների, հակահրդեհային պատնեշների օգտագործումը,
6. շենքերի կառուցատարրերի հրակայունության աստիճանի բաճրացումը,
7. հրդեհավտանգ սարքավորումների, ագրեգատների մեկուսացումը կամ տեղափոխումը բաց հրապարակներ,
8. տարհանման ուղիների (դրանց պատերի, առաստաղների) երեսապատման համար այրման ընդունակ նյութերի օգտագործման արգելումը,
9. հրդեհավտանգ արտադրական շենքերում հակաձխային պաշտպանության համակարգի ներդրումը, ինչպես նաև եղած ծխահեռացման համակարգերի՝ աշխատանքային վիճակում պահելը,
10. կրակային աշխատանքների կանոնակարգումը,
11. բոլոր սենքերի և տարհանման ուղիների կահավորումը անվտանգության նշաններով և այլն:

Այն օբյեկտներում, որոնք ունեն գերատեսչական հրդեհային պահպանություն, պրոֆիլակտիկ աշխատանքներն իրականացվում են հետևյալ կերպ.

- հրդեհային պահպանության աշխատակիցների ուժերով ձեռնարկության հակահրդեհային վիճակի ամենօրյա ստուգում, ինչպես նաև առաջարկված հակահրդեհային միջոցառումների ժամանակին կատարման նկատմամբ հսկողության իրականացում,
- հրդեհավտանգ աշխատանքների կատարման նկատմամբ մշտական հսկողություն,

- նոր արտադրամասերի կառուցման կամ հների վերակառուցման ժամանակ հրդեհային անվտանգության կանոնների և նորմերի պահպանման նկատմամբ հսկողություն,
- հրդեհաշիջման ինքնաշխատ և սկզբնական միջոցների, հրդեհի հայտնաբերման ու ահազանգման, հակահրդեհային ջրամատակարարման համակարգերի աշխատունակության և ճիշտ պահման նկատմամբ վերահսկողություն. հատուկ դասընթացների, հրահանգավորումների, զրույցների, ինչպես նաև այլ հակահրդեհային քարոզչական աշխատանքների անցկացում օբյեկտի աշխատակիցների հետ,
- հրդեհային պահպանության անձնակազմի նախապատրաստումը պրոֆիլակտիկ աշխատանքների անցկացմանն ու հնարավոր հրդեհների մարմանը,
- ձեռնարկության տարեկան հրդեհատեխնիկական հետազոտություն (որպես կանոն, բրիգադային եղանակով), ղեկավարներին կարգադրագրերի հանձնում և վերահսկողություն դրանց կատարման նկատմամբ,
- ձեռնարկության տարբեր սենքերում հրդեհային ավտոմատ համակարգերի սարքավորման աշխատանքների իրագործում:

Հակահրդեհային ռեժիմն իր մեջ ներառում է կազմակերպչական և տեխնիկական միջոցառումների համալիր, որն ուղղված է հրդեհների կանխարգելմանը, ինչպես նաև դրանց հաջող վերացմանը՝ մարմանը: Միջոցների և պահանջների այդ համախումբը, որը նախօրոք սահմանվում է օբյեկտի համար, ենթակա է պարտադիր կատարման:

Հակահրդեհային հրահանգավորման ժամանակ աշխատակիցները պետք է ծանոթանան՝

- ձեռնարկությունում գործող հակահրդեհային կանոններին և հրահանգներին,
- այն արտադրական տեղամասերին և վայրերին, որոնք առավել հրդեհավտանգ են, և որտեղ արգելվում են ծխելը, բաց կրակի օգտագործումը և այլն,
- հրդեհների առաջացման հնարավոր պատճառներին և դրանց կանխարգելման միջոցներին,
- հրդեհի դեպքում կատարվող պրակտիկ գործողություններին (հրդեհաշիջման սկզբնական միջոցների կիրառում, հրշեջ ստորաբաժանումների կանչում, տեխնոլոգիական սարքավորման

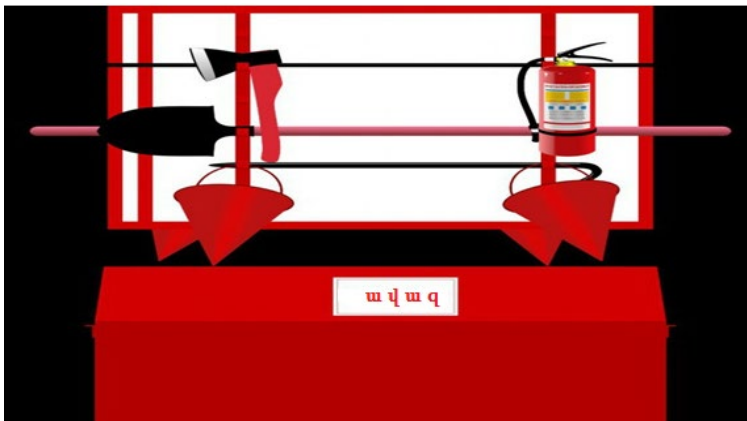
աշխատանքի դադարեցում, օդափոխության և էլեկտրասնուցման անջատում, մարդկանց և նյութական արժեքների տարահանում):

Հրահանգավորման անցկացումը պետք է ուղեկցվի հրդեհաշիջման և կապի միջոցների ցուցադրությամբ:

Հրդեհաշիջման առաջնային միջոցներ

Հրդեհաշիջման առաջնային միջոցներ են հանդիսանում.

- ավազը, որը պահվում է մետաղյա արկղերում (0.1, 0.3, 0.5մ³ ծավալով), նախատեսված է էլեկտրական մալուխների և նավթամթերքների հրդեհների մարման համար,
- սվինաձև և գոգավոր բախերը, որոնք նախատեսված են ավազով կամ հողով կրակը մարելու համար,
- լինգը և կեռաձողը, որոնք նախատեսված են կոնստրուկցիաների քանդման, հրդեհի օջախից վառվող իրեր դուրս բերելու համար,
- կացինը, որը նախատեսված է տանիքի թիթեղներ և կոնստրուկցիաներ քանդելու և բացելու համար,
- ազրեստյա ծածկոցը, հակահրդեհային քաթանը և հրակայուն բրեզենտը, որոնք նախատեսված են կրակի օջախը ծածկելու համար,
- ջրով լցված տակառը (0.2 մ³ ծավալով),
- թիթեղյա կոնաձև դույլը,
- տարբեր կրակմարիչ նյութով լցված կրակմարիչներ:

Նկար 13. հրդեհաշիջման առաջնային միջոցներ

Հրդեհը նախնական փուլում արդյունավետ մարելու համար օգտագործվում են հակահրդեհային ներքին ջրամատակարարման հրդեհային ծորակները, հրդեհային վահանակներում և պահարաններում

առկա կրակմարիչ նյութերն ու միջոցները: Բահերը, թիթեղյա կոնաձև դույլը, լինգը, կացինը և կրակմարիչներն ամրացվում են հրդեհային վահանակին, ազդեստյա ծածկոցը դրվում է ավազով լցված արկղի վրա:

Կրակմարիչների տեսակները: Կրակմարիչը տեխնիկական սարքավորում է, որը նախատեսված է սկզբնական հրդեհաշիջման համար: Կրակմարիչները դասակարգվում են՝

1. ըստ կիրառվող հրդեհաշիջող նյութի տեսակի՝

- փրփրային,
- փոշային,
- գազային,
- համակցված,

2. ըստ իրանի ծավալի՝

- ձեռքի փոքրածավալ (մինչև 5 լ),
- ձեռքի արտադրական (5-10 լ),
- ստացիոնար և շարժական (10 լ ավելի),

3. ըստ հրդեհաշիջող խառնուրդի մղման եղանակի՝

- լիցքի տարրերի քիմիական ռեակցիայի արդյունքում առաջացող գազերի ճնշման շնորհիվ,
- կրակմարիչի իրանում տեղադրված հատուկ բալոնից մղվող գազերի ճնշման շնորհիվ,
- կրակմարիչի իրան մղվող գազերի ճնշման շնորհիվ,
- հրդեհաշիջող նյութի սեփական ճնշման շնորհիվ,

4. ըստ արձակման սարքավորումների տեսակի՝

- փականով,
- ատրճանակի տիպի արգելակող-արձակող սարքվածքով,
- ճնշման մշտական աղբյուրից արձակմամբ:

Այս դասակարգմամբ չեն սպառվում կրակմարիչների բազմաքանակ խմբի բոլոր ցուցանիշները: Կառուցվածքի մշտական կատարելագործումը, հուսալիության, տեխնոլոգիականության, միասնականացման և այլ ցուցանիշների բարձրացումը բերում է նոր, ավելի կատարյալ կրակմարիչների ստեղծմանը: Կրակմարիչները մակնշվում են կրակմարիչի տեսակը բնորոշող տառերով և տարողությունը ցուցանող թվերով:

Փրփրային կրակմարիչները նախատեսված են հրդեհաշիջման համար կրակմարիչ փրփուրով՝ քիմիական (ԿՔՓ) կամ օդամեխանիկական (ԿՕՄ): Փրփրային կրակմարիչները նախատեսված են գրեթե բոլոր պինդ նյութերի, ինչպես նաև այրվող և որոշ հեշտ բոցավառվող հեղուկների 1մ²-ից ոչ ավելի մակերեսի վրա սկսվող բռնկումը մարելու համար: Չի կարելի փրփուրով մարել լարման տակ

գտնվող բռնկված էլեկտրական կայանքները և էլեկտրացանցերը, քանի որ այն էլեկտրական հոսանքի հաղորդիչ է: Բացի դրանից՝ փրփրային կրակմարիչները չի կարելի կիրառել նատրիումի և կադմիումի հիմնային մետաղների մարման համար, քանի որ դրանք, փոխգործակցելով փրփուրի մեջ գտնվող ջրի հետ, արտազատում են ջրածին, որն ուժեղացնում է այրումը: Փրփրային կրակմարիչները չի կարելի կիրառել նաև սպիրտի մարման համար, քանի որ այն կլանում է ջուրը՝ լուծվելով դրա մեջ, և դրանց վրա ընկնելով՝ փրփուրն արագ քայքայվում է:

Փրփրային կրակմարիչների թերություններից են կիրառման ջերմաստիճանային նեղ շրջանակը ($+5^{\circ}\text{C}$ -ից $+45^{\circ}\text{C}$), լիցքի բարձր քայքայիչ ակտիվությունը, հրդեհաշիջման վայրը վնասելու հնարավորությունը, ամենամյա վերալիցքավորման անհրաժեշտությունը: Քիմիական փրփրային կրակմարիչներից ամենալայն կիրառումը ստացել են հետևյալները՝ ԿԲՓ-10, ԿԲՕՓ-10, ԿԲ-Մ և ԿԲ-9ՄՄ (քիմիական խիտ փրփրային):

Գազային կրակմարիչների դասին են պատկանում՝

1. ածխաթթվային կրակմարիչները, որոնց մեջ որպես հրդեհաշիջող նյութ օգտագործվում է հեղուկացված ածխածնի երկօքսիդը (ածխաթթություն),
2. աերոգոլային և ածխաթթվաբրոմէթիլային կրակմարիչները, որտեղ որպես լիցք օգտագործվում են հալոդիդացված ածխաջրածինները, որոնց այրման գոտի մղման դեպքում մարումը տեղի է ունենում թթվածնի համեմատաբար բարձր պարունակության դեպքում (14-18%): Ածխաթթվային կրակմարիչներն արտադրվում են ինչպես ձեռքի (ԿԱ-2, ԿԱ-5, ԿԱ-8), այնպես էլ շարժական (ԿԱ-25, ԿԱ-80): ԿԱ-2, ԿԱ-5, ԿԱ-8 ածխաթթվային կրակմարիչները նախատեսված են տարբեր նյութերի (բացառությամբ այն նյութերի, որոնք ունակ են այրվելու առանց օդի մուտքի), քաղաքային և երկաթուղային էլեկտրաֆիկացված տրանսպորտի, մինչև 380Վ լարման տակ գտնվող էլեկտրակայանքների բռնկումների մարման համար: Ածխաթթվային կրակմարիչների պահպանման և շահագործման ջերմաստիճանային ռեժիմը -40°C -ից $+50^{\circ}\text{C}$ է:

Ածխաթթվային-բրոմէթիլային կրակմարիչներում (ԿԱԲ-3Ա, ԿԱԲ-7Ա) հրդեհաշիջող լիցք է հանդիսանում 4ՆԴ բաղադրությունը (97% բրոմէթիլ և 3% ածխաթթու գազ): Բրոմային էթիլի կրակմարիչ գործողությունը հիմնված է այրման քիմիական ռեակցիաների արգելակման վրա, այդ իսկ պատճառով այն հաճախ անվանում են հակակատալիզատոր կամ արգելակիչ: Լիցքի դուրս մղման համար բալոնները լիցքավորում են օդով 0,9 ՄՊա ճնշման տակ: Կրակմարիչի

գործողության ժամանակը 20-30 վայրկյան է շիթի 3-4մ երկարության դեպքում: Այս տիպի կրակմարիչները նախատեսված են տարբեր այրունակ և մարմնող նյութերի, ինչպես նաև 380Վ լարման տակ գտնվող էլեկտրակայանքների փոքր ծավալի բռնկումների մարման համար: Դրանք օգտագործվում են պահեստային սենքերում, բեռնատար և մասնագիտացված մեքենաների վրա, բենզաբաշխիչ կայաններում և այլն: Կրակմարիչները կարող են շահագործվել շրջակա միջավայրի - 60°C-ից +60°C ջերմաստիճանի պայմաններում: Այս կրակմարիչների կրակը մարելու արդյունավետությունը 14 անգամ բարձր է ածխաթթվայիններից:

Աերոգոլային (խլադոնային) կրակմարիչները կիրառվում են նույն դեպքերում, ինչ ածխաթթվաբրոմէթիլայինները: Հրդեհաշիջող բաղադրությունը՝ խլադոն (ֆրեոն), 114Բ2, 13Բ1, հրդեհաշիջման ընթացքում չի ազդում նյութերի և սարքավորումների վրա, ինչը թույլ է տալիս դրանք օգտագործել էլեկտրոնային սարքավորումների, նկարների և թանգարանային նմուշների հրդեհաշիջման ժամանակ: Արտադրվում են ԿԱԽ, ԿԽ-3 և այլ կրակմարիչներ:

Փոշային կրակմարիչներ ԿՓ-1, ԿՓ-25, ԿՓ-10 օգտագործվում են այրվող նյութերի, գազերի, մինչև 1000Վ լարման տակ գտնվող էլեկտրակայանքների, մետաղների և դրանց ձուլվածքների փոքր բռնկումները մարելու նպատակով:

1 լ տարողությամբ ԿՓ-1 փոշային կրակմարիչն օգտագործվում է ավտոմեքենաների և գյուղատնտեսական տեխնիկայի փոքր բռնկումները մարելու համար:

ԿՓ-10 փոշային կրակմարիչը կիրառվում է հիմնային մետաղների (լիթիումի, կադմիումի, նատրիումի) և մագնիումի ձուլվածքների բռնկումները մարելու համար:

Ինքնագործարկվող փոշային կրակմարիչը (ԿԻՓ) հրդեհաշիջման միջոցների նոր սերնդից է: Այն հնարավորություն է ընձեռում բարձր արդյունավետությամբ, առանց մարդու մասնակցության մարել հրդեհները: Կրակմարիչն իրենից ներկայացնում է 1 կգ հրամարող փոշիով լցված, 50 մմ տրամաչափով և 440 մմ երկարությամբ հերմետիկ ապակե անոթ: Տեղադրվում է հնարավոր բռնկման օջախի վրա մետաղական բռնիչի միջոցով: Ինքնագործարկվում է ջերմաստիճանի մինչև 100°C (ԿԻՓ-1) և 2000C (ԿԻՓ-2) բարձրացման դեպքերում, պաշտպանվող ծավալը՝ մինչև 9մ³: Նախատեսված են օրգանական ծագում ունեցող պինդ նյութերի, այրվող հեղուկների կամ հալվող պինդ մարմինների, մինչև 1000Վ լարվածության տակ գտնվող էլեկտրակայանքների հրդեհների օջախի մարման համար:

Առավելություններն են՝ հրդեհաշիջման իրականացումն առանց մարդու ներկայության, մոնտաժի դյուրինությունը, շահագործման ընթացքում ծախսերի բացակայությունը, էկոլոգիապես մաքուր՝ ոչ թունավոր լինելը, գործարկման ժամանակ սարքավորմանը չվնասելը, -50°C -ից $+50^{\circ}\text{C}$ ջերմաստիճանային ռեժիմով փակ տարածություններում տեղադրման հնարավորությունը:

Նկար 14. Կրակմարիչների տեսակներ

Կիրառման համապատասխան ջերմաստիճանային սահման ունեցող կրակմարիչ ընտրելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել շենքերի և շինությունների շահագործման կլիմայական պայմանները: Ձմռանը (1°C -ից ցածր ջերմաստիճանի դեպքում) կրակմարիչները պետք է պահել ջեռուցվող սենքերում: Եթե հնարավոր են տարբեր նյութերի այրման օջախներ, ապա ընտրության ժամանակ նախապատվությունը տրվում է կիրառման տեսանկյունից ավելի համապիտանի կրակմարիչի:

Հեռախոսային կայանների, թանգարանների, արխիվների, համակարգչային և այլ շենքերի պաշտպանության ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել հրամարող նյութերի և պաշպանվող սարքավորումների, առարկաների, նյութերի փոխազդեցության յուրահատկությունները: Խորհուրդ է տրվում տվյալ շենքերը սարքավորել խլադոնային և ածխաթթվային կրակմարիչներով՝ հաշվի առնելով հրամարիչ նյութի թույլատրելի խտությունը: Հրդեհավտանգավորության նույն մակարդակի մի քանի շենքերի համար անհրաժեշտ կրակմարիչների քանակը հաշվարկվում է՝ ելնելով այդ շենքերի ընդհանուր մակերեսից: Օբյեկտում պետք է նշանակված լինի կրակմարիչների, հրդեհաշիջման այլ սկզբնական միջոցների ձեռքբերման, վերանորոգման, պահպանվածության և մարտունակության համար պատասխանատու անձ: Օբյեկտում տեղադրված յուրաքանչյուր կրակմարիչ պետք է ունենա իրանի վրա սպիտակ գույնով նշված հերթական համար, ինչպես նաև հաստատված նմուշի անձնագիր: Կրակմարիչները պետք է մշտապես պահվեն սարքին

վիճակում, պարբերաբար ստուգվեն և վերալիցքավորվեն: Վերալիցքավորման ուղարկված կրակմարիչները պետք է փոխարինվեն համապատասխան քանակի լիցքավորված կրակմարիչներով:

Արտադրական և պահեստային շենքերում, ինչպես նաև օբյեկտների տարածքներում հրդեհաշիջման սկզբնական միջոցները տեղադրելու համար պետք է սարքավորվեն հրշեջ վահաններ: Միջանցքներում և անցումներում տեղադրված կրակմարիչները չպետք է խոչընդոտեն մարդկանց անվտանգ տարահանումը: Դրանք պետք է տեղակայվեն տեսանելի վայրերում, ելքերին մոտիկ՝ 1,5մ-ից ոչ ավելի բարձրության վրա: Թույլատրվում է տեղադրել կարճապահարանի կամ հրշեջ պահարանի մեջ: Հասարակական շենքերի և կառույցների յուրաքանչյուր հարկում պետք է տեղադրել ոչ պակաս, քան 2 շարժական կրակմարիչ: Հնարավոր հրդեհի օջախից մինչև կրակմարիչ եղած միջտարածությունը հասարակական շենքերում և կառույցներում չպետք է գերազանցի 20մ-ը: Արգելվում է կրակմարիչների օգտագործումը հրդեհաշիջման հետ կապ չունեցող տնտեսական և այլ կարիքների համար:

Ինչպե՞ս վարվել հրդեհի դեպքում. օրինակներ առօրյա կյանքից

Մենք գիտենք, որ սթրեսային իրավիճակներում մարդկային վարքը որոշվում է վախի զգացումով: Առաջին հերթին դա վերաբերում է հրդեհի ժամանակ մարդկանց պահվածքին:

Սովորական պայմաններում շարժումը կարգավորվում է մարդու գիտակցական կամքով, իսկ հրդեհի ժամանակ տարիանման գործընթացը սկսվում է միաժամանակ բոլորի կողմից: Սովորական պայմաններում մարդիկ կարող են տեղաշարժվել ցանկացած ուղղությամբ, իսկ հրդեհի դեպքում բոլորը շարժվում են դեպի ելքերը, այսինքն՝ շարժումը կատարվում է մեկ ուղղությամբ:

Սովորական պայմաններում, որպես կանոն, շարժվող հոսքերում բացակայում է մարդկանց ճնշումը մեկը մյուսի վրա: Հրդեհի ժամանակ, կապված հոգեբանական գործոնի կամ անբարենպաստ պայմանների ազդեցության հետ, մարդկանց մի մասը ֆիզիկական ջանքեր է ներդնում վտանգավոր գոտուց արագ հեռանալու համար: Դրա պատճառով տարիանման ուղիներում մարդկային հոսքերի խտությունը զգալիորեն գերազանցում է նորմալ պայմաններում շարժվելու խտությանը և երբեմն հասնում է սահմանային արժեքների՝ 10-12 մարդ՝ մեկ քառակուսի մետրի վրա: Առանձին դեպքերում տարիանման գործընթացի սխալ կազմակերպման և ոչ լիարժեք ծավալահատակագծային ու

կոնստրուկտիվ լուծումների պատճառով կարող է առաջանալ խուճապ, ինչը զգալիորեն կբարդացնի տարիանումը:

Ստորև ներկայացվող շարքում կանդիդատնանք մարդկանց առօրյա կյանքում առավել հաճախ հանդիպող հրդեհային իրավիճակների (իրադրությունների)՝ փորձելով պարզել դրանց առաջացման հիմնական պատճառները, կանխարգելման համար անհրաժեշտ միջոցներն ու միջոցառումները, ինչպես նաև հրդեհի դեպքում իրականացվող գործողությունները:

Իրադրություն՝ հրդեհ բնակարանում:

Հիմնական պատճառները.

- Առանց հսկողության մնացած երեխաների խաղը լուցկու և զանազան էլեկտրասարքերի հետ,
- Անկողնում ծխելը, հատկապես՝ անսթափ վիճակում,
- Կրակի հետ անզգույշ վարմունքը (տարբեր ներկերի ու մածիկների տաքացնելը, սպիտակեղենի չորացնելը ջեռուցման սալիկի կամ վառարանի վերևում, և այլն),
- Էլեկտրասարքերի և լամպերի տեղակայումը վարագույրների, պաստառների ու փայտյա կառուցատարրերի անմիջական հարևանությամբ,
- Էլեկտրական վարդակին մեծ թվով սպառիչների միաժամանակյա միացումը,
- Էլեկտրական հաղորդալարերի կարճ միացումը,
- Հագուստի մաքրման համար բենզինի ու տարատեսակ լուծիչների օգտագործումը,
- Սեղանի լամպերի ծածկելը թղթով կամ կտորով և այլն:

Հիշե՛ք, եթե դուք չհանգցնեք կրակը մի քանի վայրկյանների ընթացքում, ապա այն տարածվելով կառաջացնի խոշոր հրդեհ:

Ձեր գործողությունները.

- Անմիջապես ահազանգեք հրշեջներին ինքներդ կամ հարևանների միջոցով: Հրդեհի մասին հայտնեք հարկի հարևաններին, խնդրեք նրանց անվտանգ տեղ դուրս բերել երեխաներին ու տարեցներին, ինչպես նաև մյուս հարկերի բնակիչներին ևս տեղեկացնել հրդեհի մասին:
- Չսպասելով հրշեջների ժամանմանը՝ հարևանների օգնությամբ սկսեք մարել հրդեհը ձեռքի տակ եղած միջոցներով (կրակմարիչ, լվացքի փոշի, խիտ, թաց կտոր, ջուր և այլն): Եթե կա հոսանքահարման վտանգ, անջատեք բնակարանի էլեկտրամատակարարումը:
- Հիշե՛ք, որ դուրսավառ հեղուկները ջրով հանգցնելն անարդյունավետ է: Ավելի լավ է օգտագործել կրակմարիչ, իսկ դրա բացակայության դեպքում՝ թաց կտոր, ավազ կամ նույնիսկ ծաղկամանի հող:

- Մի՛ բացեք դռներն ու պատուհանները, մի՛ կոտրեք ապակիները, որպեսզի խուսափեք դեպի հրդեհի օջախ օդի ներհոսքից: Իսկ եթե, այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է բացել դեպի այրվող սենյակ տանող դուռը, արեք դա կանգնելով դռան կողային մասում և ձեռքերով ծածկեք դեմքը, որպեսզի չայրվեք դուրս նետված բոցից:

- Եթե սեփական ուժերով անհնար է վերացնել այրման օջախը, ապա անմիջապես հեռացեք բնակարանից՝ պինդ փակելով դուռը: Հարևանների օգնությամբ ջուր ցանեք դռան վրա, որպեսզի կանխեք հրդեհի տարածումը:

- Կազմակերպեք հրշեջ ստորաբաժանումների դիմավորումը, նրանց ցույց տվեք հրդեհի օջախի տեղը և հայտնեք այրվող բնակարանում գտնվող մարդկանց մասին:

- Եթե անհնար է տարհանվել աստիճանավանդակներով, ապա օգտվեք արտաքին հրշեջ սանդուղքներից: Եթե դրանք չկան, դուրս եկեք պատշգամբ, պինդ փակեք դուռը և աղաղակներով կամ այլ կերպ փորձեք հրավիրել անցորդների ու հրշեջների ուշադրությունը: Մի՛ փորձեք ինքնուրույն տեղափոխվել հարևան պատշգամբ, դա շատ վտանգավոր է:

- Փաստաթղթերն ու փողը պահեք ընտանիքի բոլոր անդամներին հայտնի տեղում հրդեհի ժամանակ անսպասելի տարհանման դեպքում անակնկալի չգալու համար:

Իրադրություն՝ հրդեհ խոհանոցում:

Հիմնական պատճառները.

- Դյուրավատ նյութերի պահումը (հատկապես՝ բաց տարաներով),
- Իրերի, առարկաների, վարագույրների՝ գազօջախից կամ էլեկտրական սալօջախից անթույլատրելի հեռավորության վրա գտնվելը,
- Առանց հսկողության թողնված կերակուրը, որը կարող է հանգցնել գազօջախը՝ առաջացնելով պայթյուն և հրդեհ,
- Սալօջախի վրա գանազան մածիկների, ներկերի, պարաֆինի տաքացնելը, որն անխուսափելիորեն հանգեցնում է այդ նյութերի գոլորշիների բռնկմանն ու հրդեհի,
- Այրվող յուղի վրա ջուր լցնելը, ինչպես նաև լվացարանի մեջ թափելը: Որպես կանոն, դա նպաստում է կրակի տարածմանը ամբողջ խոհանոցով մեկ:

Հիշե՛ք.

- Սննդային յուղերը շուրջ 450°C ջերմաստիճանի դեպքում ինքնաբոցավառվում են:
- Էլեկտրական սալիկի պարույրի գերշիկացումից առաջանում է կարճ միացում, և հալված մետաղի կայծերից ու շիթերից բռնկվում է խոհանոցի կահույքը:

- Միացված էլեկտրական սալիկի մարումը ջրով խիստ վտանգավոր է:

Ձեր գործողությունները.

- Եթե բռնկվել է կաթսայի (թավայի) մեջ գտնվող յուղը, փակեք կափարիչով կամ թաց կտորով, սպասեք մինչև յուղի սառչելը (հակառակ դեպքում կրակը նորից կբռնկի):

- Կոշտ կտորից թաղիքը զգուշությամբ գցեք այրվող տարայի վրա՝ օդի ներհոսքը փակելու համար: Եթե այրվող յուղը, ճարպը թափվել է հատակին կամ պատերին, կրակի մարման համար օգտագործեք ցանկացած լվացքի փոշի:

- Էլեկտրական սալիկի գերտաքացման դեպքում սկզբում պետք է անջատել այն, հետո պարույրը ծածկել թաց կտորով:

- Եթե չի հաջողվում հանգցնել կրակը, շտապ ահազանգեք հրշեջ պահպանությանը, զգուշացրեք հարևաններին: Փակեք խոհանոցի դուռը, միջանցքից ջուր լցրեք դրա վրա՝ կանխելով հրդեհի հետագա տարածումը բնակարանում:

Իրադրություն՝ կրակը պատշգամբում:

Հիմնական պատճառները.

- Պատշգամբների ծանրաբեռնումը զանազան անպետք իրերով, հին կահույքով, մակուլատուրայով և այլն, որոնք լավ «սնունդ» են հանդիսանում կրակի համար,

- Մաքրող, դյուրավառ հեղուկների պահումը դրանց պահման համար չնախատեսված տարաներում և պայմաններում,

- Երեխաների խաղալը կրակի հետ,

- Անզգույշ ծխելը:

Հիշե՛ք.

- Միշտ ազատ պահեք հրշեջ սանդուղքներն ու ելանցքերը, նույնը պահանջեք ձեր ներքևի հարևաններից. դա կփրկի ձեր կյանքը հրդեհի ժամանակ:

- Ապակեպատված պատշգամբը հրդեհի ժամանակ կրակի ու ծխի պարզարան է (կուտակման վայր), որը կարող է դժվարացնել ձեր տեղաշարժը դեպի ներքևի հարկեր:

- Պատշգամբում մշտապես պահեք ավագ:

- Պատշգամբի դուռը միշտ փակ պահեք, որպեսզի փոքրահասակ երեխաները ձեր բացակայության դեպքում չկարողանան այնտեղ խաղալ կրակի հետ (դրան վրա պատրաստեք երեխաների համար անհասանելի լրացուցիչ փական):

- Եթե ծխում եք պատշգամբում, ծխախոտի մնացորդները հանգցրեք ջրով լցված մետաղական տարայի մեջ, որպեսզի քամին չտարածի կայծերը: Նույնը խնդրեք անել նաև ձեր վերևի հարևաններին:

Ձեր գործողությունները.

- Ծխի հոտ զգալիս անմիջապես զանգահարեք 1-01 հեռախոսահամարով, տեղեկացրեք հարևաններին և նրանց օգնության կանչեք:
- Հանգցրեք կրակը ձեռքի տակ եղած բոլոր հնարավոր միջոցներով, քանի որ նման դեպքերում կրակն արագորեն տարածվում է վերին հարկերի բնակարաններ և բազմաթիվ մարդիկ հայտնվում են վտանգավոր գոտում:
- Համոզվելով, որ պատշգամբի տակ չկան մարդիկ ու ավտոմեքենաներ, կարելի է այրվող իրերը ներքև նետել:
- Եթե մինչև հրշեջների ներկայանալը դուք ինքներդ չեք կարող սանձել կրակը, ապա պինդ փակեք պատշգամբի դուռն ու օդանցքը, որպեսզի կրակը չտարածվի դեպի սենյակ: Այնուհետև բնակարանից դուրս հանեք հրդեհի մարմանը չմասնակցող մարդկանց:
- Հարևանների օգնությամբ սենյակից դուրս բերեք թանկարժեք իրերը, որոնք կարող են վնասվել հրդեհաշիջման ժամանակ (ջրից կամ փրփուրից):
- Մի՛ կանգնեք պատուհանին շատ մոտ, քանի որ շիկացած ապակին կոտրվում է նրա վրա ջուր լցնելուց, և դուք կարող եք ստանալ վնասվածք կամ այրվածք:

Իրադրություն՝ հրդեհ առանձնատանը կամ ամառանոցում:

Հիմնական պատճառները.

- Կրակի հետ անզգույշ վարվելը,
- Անզգույշ ծխելը, հատկապես անսթափ վիճակում,
- Տան անմիջական հարևանությամբ տարբեր նպատակների համար խարույկներ վառելը,
- Դյուրավառ նյութերի սխալ պահումն ու օգտագործումը,
- Որպես ծխատար կերամիկական, ասբեստյա և մետաղական խողովակների օգտագործումը, դրանց վրա ինքնաշեն գլխանոցների ու ջերմարձակների (ռեֆլեկտորների) տեղադրումը,
- Վառարաններից անթույլատրելի հեռավորության վրա լվացքի, վառելափայտի չորացնելը,
- Վառարանների շահագործման կանոնների խախտումը (գործարկման համար բենզինի, կերոսինի, դիզվառելանյութի և այլ դյուրավառ հեղուկների օգտագործումը, բաց դռնակով շահագործելը և այլն),
- Ձեղնահարկերում, տանիքածածկի տակ, ծխատարների անմիջական հարևանությամբ զանազան դյուրավառ նյութերի և գազաբալոնների պահումը,
- Լուսավորման նպատակով բաց կրակի օգտագործումը (մոմ, ջահ և այլն),

- Առանց հսկողության մնացած երեխաների խաղալը կրակի հետ,
- Ինքնաշեն էլեկտրական տնտեսության ու էլեկտրատաքացուցիչ սարքերի օգտագործումը, ինչն առաջացնում է կարճ միացում ու էլեկտրական հաղորդալարերի մեկուսիչների այրում,
- Գազային սարքավորումների անսարքությունը կամ սխալ շահագործումը,
- Շանթարգելի բացակայությունը,
- Տարատեսակ նավթավառների, պրիմուսների լցավորումը բենզինով,
- Տարածքի ծանրաբեռնումը զանազան անպետք իրերով, շինարարական թափոնով, դյուրավառ նյութերով,
- Դիտավորյալ հրկիզումը:

Ձեր գործողությունները.

- Անհապաղ ահազանգեք հրշեջներին և օգնության կանչեք հարևաններին:
- Եթե տանը մարդիկ կան, ապա առաջին հերթին նրանց դուրս բերեք տնից:
- Զգու՛յշ եղեք, քանի որ կարող են պայթել գազաբալոնները կամ փուլզվել ծածկերը:
- Մարդկանց փրկելիս կապվեք պարանով (դրսի հետ փոխապահովման և ծխապատ գոտում կողմնորոշվելու համար), քիթն ու բերանը փակեք թաց թաշկինակով կամ կտորով, զինվեք լինգով կամ կացնով դռները կոտրելու համար:
- Հրդեհաշիջման համար օգտագործեք կրակմարիչներ, դույլերով ջուր, ավազ, ձյուն:
- Դեպի հարակից շինություններ կրակի տարածումը կանխարգելելու համար ջուր ցանելով հովացրեք դրանք, լինգով կամ կարթածողով քանդեք պատերը, փոքր պրկող գերաններն ու տախտակները:
- Հարևաններին (ովքեր զբաղված չեն հրդեհաշիջման աշխատանքներով) խնդրեք հետևել հարևան տներին, քանի որ հնարավոր է կայծերի, տանիքածածկի նյութերի շիկացած մասնիկների տարածումը դրանց վրա:
- Երեխաներին հնարավորինս հեռու տարեք այրվող տնից:
- Եթե հրդեհը ձեզ անակնկալի է բերել, և հնարավոր չէ տնից դուրս գալ, ապա իջեք նկուղ կամ մատան, դուռն ու ճեղքերը շորով կիպ փակեք՝ ծխի ներթափանցումը կանխելու համար: Բացի այդ, այնտեղ դուք երկար ժամանակ պաշտպանված կլինեք կրակից և փվող կառուցատարրերից: Հրդեհաշիջումից հետո հրշեջների ուշադրությունը հրավիրելու համար բարձր աղաղակեք ու թակեք դուռը:

- Հրշեջների ժամանումից հետո նրանց տեղեկացրեք տանը գտնվող մարդկանց, գազաբալոնների, դյուրավառ հեղուկների առկայության ու գտնվելու տեղի մասին:

Իրադրություն՝ հրդեհ հասարակական վայրում:

Խուճապը (անվերահսկելի վախը) հոգեբանական վիճակ է՝ պայմանավորված արտաքին պայմանների սպառնալի ներգործությամբ ու արտահայտված վախի սուր զգացումով, որը համակում է մարդուն կամ մարդկանց խմբին, որոնք անկասելիորեն և անկառավարելիորեն փորձում են խուսափել վտանգավոր իրավիճակից: Խուճապը կարող է առաջանալ նույնիսկ այն դեպքում, երբ բացակայում է իրական վտանգը, բայց մարդիկ, միևնույն է, տրվում են զանգվածային փսիխոզի: Ընդ որում, շատերի մոտ բթանում է գիտակցությունը, կորչում է իրավիճակը ճիշտ ընկալելու և գնահատելու ունակությունը: Մարդկանցից շատերը սկզբունքորեն ընդունակ են օբյեկտիվորեն գնահատելու իրավիճակն ու ձեռնարկելու խելամիտ գործողություններ, սակայն, զգալով անվերահսկելի վախ և դրանով վարակելով մյուսներին, խոչընդոտում են իրենց իսկ տարհանմանը: Ահա թե ինչու նման իրավիճակներում շատ կարևոր է, որ գտնվի մեկը, ով ընդունակ լինի իր վրա վերցնել խուճապի մատնված մարդկանց գործողությունների ղեկավարումը:

Ձեր գործողությունները.

- Մուտք գործելով ցանկացած հասարակական վայր՝ փորձեք հիշել ձեր ուղին, ուշադրություն դարձրեք հիմնական ու պահեստային ելքերի դասավորության վրա, մի կորցրեք կողմնորոշումը, ամուր բռնեք երեխաների ձեռքը:

- Լսելով «հրդեհ» բղավոցը՝ պահպանեք հանգստություն և մոտակայքում գտնվողներին էլ (հատկապես՝ կանանց) հորդորեք անել նույնը: Գնահատեք իրավիճակը, համոզվեք իրական վտանգի առկայության մեջ:

- Տեղում կանգնած մնալով՝ ուշադիր նայեք շուրջբոլորը, նկատելով հեռախոս կամ հրշեջ ծառայության կանչի կոճակ՝ հայտնեք հրդեհի մասին (մի մտածեք, որ դա ձեր փոխարեն կանի մեկ ուրիշը) և սկսեք հանգիստ շարժվել մոտակա ելքի ուղղությամբ:

- Եթե հնարավորություն կա հանգցնելու կրակը, արեք դա ձեզ շրջապատողների օգնությամբ՝ օգտագործելով ձեռքի տակ եղած և հատուկ միջոցները:

- Եթե ծուխը լցվել է շինություն, կամ բացակայում է լուսավորությունը, ապա փորձեք շարժվել ելքի ուղղությամբ՝ բռնվելով պատերից ու բռնաձողերից: Շնչեք թաշկինակի կամ հագուստի թևքի միջով, երեխաներին տարեք ձեր դիմացից՝ բռնելով նրանց ուսերից:

- Ցանկացած իրավիճակում պահպանեք ինքնատիրապետումն ու սառնասրտությունը՝ ձեր վարքով հանգստացնելով շրջապատող մարդկանց: Թույլ մի տվեք խուճապի տարածումը, ձեր վրա վերցրեք մարդկանց փրկման գործողությունների ղեկավարումը:
- Շարժվելով ամբոխի միջով՝ ձեզանից առաջ թողեք երեխաներին, կանանց ու ծերերին, համատեղ ուժերով կանգնեցրեք ինքնատիրապետումը կորցրած (խելակորույս) մարդկանց: Օգնեք վախից անշարժացած մարդկանց, ուշքի բերելու համար ապտակեք: Նրանց հետ խոսեք հանգիստ ու հասկանալի՝ միաժամանակ բռնելով ձեռքերից:
- Բռնուցքները սեղմված վիճակում ծալեք արմունկներն ու սեղմեք կողերին՝ դրանք պաշտպանելով ճգնումից: Մարմինը ետ գցելով և ոտքերն առջևում ամուր հենելով փորձեք թիկունքով զսպել ճնշումը, դիմացը տարածություն ազատելով դանդաղորեն շարժվեք առաջ (հնարավորության սահմաններում):
- Օգնեք ընկածներին ոտքի կանգնել: Եթե ձեզ են գցել գետնին, ապա փորձեք կանգնել ծնկների վրա՝ ձեռքերով հատակին հենված, կտրուկ շարժումով ուղղեք մարմինը: Թիկունքով պաշտպանեք երեխաներին կամ նրանց նստեցրեք ձեր ուսերին:
- Եթե հրդեհն առաջացել է բազմահարկ շենքում, ապա մի օգտվեք վերելակներից, ներքև իջեք աստիճաններով և մի փորձեք դուրս ցատկել բարձր հարկերի պատուհաններից: Երբ անհնար է դուրս գալ շենքից, նահանջեք հրդեհի օջախից հնարավորինս հեռու գտնվող սենյակ (տարածք) և սպասեք հրշեջների օգնությանը:
- Դուրս գալով շենքից՝ օգնեք տուժածներին, շտապ օգնություն կանչեք:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Ի՞նչ գործոններ են ազդում հրդեհների քանակի, պատճառված վնասի ու զոհերի թվի վրա:
2. Ովքե՞ր են առավել հաճախ տուժում հրդեհներից:
3. Ի՞նչ պետք է իմանալ հրդեհի մասին, որպեսզի չտուժեք դրա հետևանքներից և կենդանի մնաք:
4. Ի՞նչի հետևանքով են առաջանում արտադրական ձեռնարկություններում տեղի ունեցող հրդեհները:
5. Հակահրդեհային հրահանգավորման ժամանակ աշխատակիցներն ինչի՞ն պետք է ծանոթանան:
6. Որո՞նք են հրդեհաշիջման առաջնային միջոցները:
7. Ի՞նչ սարքավորում է կրակմարիչը, ի՞նչ տեսակներ գոյություն ունեն, և որտե՞ղ են դրանք օգտագործվում:

8 Ինչպե՞ս վարվել հրդեհի դեպքում: Ներկայացրեք օրինակներ առօրյա կյանքից

Իրավիճակային առաջադրանք

Դուք գտնվում եք համերգասրահում, որտեղ հրդեհ է բռնկվել: Համերգասրահի աշխատակիցներից մեկը տեղեկացնում է հրդեհի մասին և խնդրում լքել սրահը: Պատասխանները դասավորեք՝ ըստ կատարման հերթականության:

1. Եթե ծուխը լցվել է շինություն, կամ բացակայում է լուսավորությունը, ապա փորձեք շարժվել ելքի ուղղությամբ՝ բռնվելով պատերից ու բռնաձողերից: Շնչեք թաշկինակի կամ հագուստի թևքի միջով, երեխաներին տարեք ձեր դիմացից՝ բռնելով նրանց ուսերից:
2. Մուտք գործելով ցանկացած հասարակական վայր՝ փորձեք հիշել ձեր ուղին, ուշադրություն դարձրեք հիմնական ու պահեստային ելքերի դասավորության վրա, մի կորցրեք կողմնորոշումը, ամուր բռնեք երեխաների ձեռքը:
3. Շարժվելով ամբոխի միջով՝ ձեզանից առաջ թողեք երեխաներին, կանանց ու ծերերին, համատեղ ուժերով կանգնեցրեք ինքնատիրապետումը կորցրած մարդկանց: Օգնեք վախից անշարժացած մարդկանց, ուշքի բերելու համար ապտակեք: Նրանց հետ խոսեք հանգիստ ու հասկանալի՝ միաժամանակ բռնելով ձեռքերից:
4. Օգնեք ընկածներին ոտքի կանգնել: Եթե ձեզ են գցել գետնին, ապա փորձեք կանգնել ծնկների վրա՝ ձեռքերով հատակին հենված, կտրուկ շարժումով ուղղեք մարմինը: Թիկունքով պաշտպանեք երեխաներին կամ նրանց նստեցրեք ձեր ուսերին:
5. Բռնացքները սեղմված վիճակում ծալեք արմունկներն ու սեղմեք կողերին՝ դրանք պաշտպանելով ճգնումից: Մարմինը ետ գցելով և ոտքերն առջևում ամուր հենելով՝ փորձեք թիկունքով զսպել ճնշումը, դիմացը տարածություն ազատելով՝ դանդաղորեն շարժվեք առաջ:
6. Եթե հնարավորություն կա հանգցնելու կրակը, արեք դա ձեզ շրջապատողների օգնությամբ՝ օգտագործելով ձեռքի տակ եղած և հատուկ միջոցները:
7. Դուրս գալով շենքից՝ օգնեք տուժածներին, շտապ օգնություն կանչեք:

Ճիշտ պատասխան՝

2.6.1.3.4.5. 7

ԲԱԺԻՆ 2

ԿԵՆՑԱՂԻ ԵՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՍԱՆԻՏԱՐԱՀԻԳԻԵՆԻԿ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ

Աշխատանքի պայմաններ

Աշխատանքի պայմաններն աշխատանքային գործընթացի և արտադրական միջավայրի գործոնների ամբողջությունն է, որում իրականացվում է մարդու գործունեությունը:

Աշխատանքային գործընթացի գործոններ են.

1. աշխատանքի ծանրությունը, որն արտահայտում է օրգանիզմի հենաշարժիչ համակարգի և օրգանիզմի գործունեությունն ապահովող ֆունկցիոնալ համակարգի (սրտանոթային, շնչառական և այլն) ծանրաբեռնվածությունը.
2. աշխատանքի լարվածությունը, որն արտահայտում է աշխատողի կենտրոնական նյարդային համակարգի, զգայարանների և հուզական համակարգի ծանրաբեռնվածությունը:

Աշխատանքի պայմանների բոլոր գործոնները կարելի է բաժանել 4 խմբի՝

1. սանիտարահիգիենիկ,
2. հոգեֆիզիոլոգիական,
3. սոցիալ-հոգեբանական,
4. էսթետիկ:

Սանիտարահիգիենիկ գործոններ: Իր անվանումն ստացել է՝ կապված նրա հետ, որ այս խմբի տարրերը նորմավորվում և քանակապես գնահատվում են սանիտարահիգիենիկ ուսումնասիրությունների մեթոդներով: Այս խմբի մեջ են մտնում՝ միկրոկլիման (օդի ջերմաստիճան, օդի խոնավություն, օդի շարժումը), օդային միջավայրի վիճակը (օդային միջավայրի մաքրություն), լուսավորությունը, արտադրական ճառագայթումը, աղմուկը, վիբրացիան: Համարյա բոլոր տարրերը, որոնք մտնում են այս խմբի մեջ, նորմավորվում են ստանդարտների, սանիտարական նորմերի և պահանջների ճանապարհով:

Հոգեֆիզիոլոգիական գործոններ: Աշխատանքի հոգեֆիզիոլոգիական պայմանների առավել բնորոշ տարրերն են ֆիզիկական, նյարդահոգեբանական ծանրաբեռնվածությունը, աշխատանքային դիրքը, աշխատանքի տեմպը և ռիթմը, աշխատանքի միօրինակությունը և այլն: Աշխատանքի նպաստավոր հոգեֆիզիոլոգիական պայմանների ստեղծման համար ամենից առաջ անհրաժեշտ է հիմնվել աշխատանքի ֆիզիոլոգիայի և հոգեբանության նվաճումների վրա, որոնք բացահայտում են մարդու օրգանիզմում տեղի ունեցող ֆիզիկական և հոգեբանական փոփոխությունների օրինաչափություններն աշխատանքային գործունեության ազդեցության ներքո:

Սոցիալ-հոգեբանական գործոններ: Աշխատանքի սոցիալ-հոգեբանական պայմանները բնութագրում են աշխատանքային կոլեկտիվում անձի հոգեկան նկարագիրը և աշխատանքային կոլեկտիվի հոգեբանական վիճակը: Աշխատանքային կոլեկտիվի արդյունավետ աշխատանքի գործոններից մեկն է բնականոն բարոյահոգեբանական վիճակի ապահովումը, այսինքն՝ մարդկանց փոխադարձ օգնությունը, վեճերի բացակայությունը, տարաձայնությունների և այլ հարցերի բաց քննարկումները: Շատ կարևոր է նաև աշխատողների ազնվությունը, բանիմացությունը, բարոյականությունը և այլն:

Ցանկացած աշխատանքային կոլեկտիվում սոցիալ-հոգեբանական օպտիմալ պայմանների ստեղծման և կառավարման համար ղեկավար կազմից պահանջվում են հստակ գիտելիքներ և ունակություններ:

Էսթետիկ գործոններ: Աշխատանքի էսթետիկան մշակում է չափանիշներ՝ մարդկանց աշխատանքում գեղագիտական հիմունքներ ներդնելու ուղղությամբ, որոնց նպաստավոր ազդեցությունը մարդու զբաղմունքների, մտքերի և կամքի վրա, աշխատանքը կդարձնեն հրապուրիչ:

Աշխատանքի էսթետիկ պայմանները կարելի է բարելավել արտադրական գեղագիտության միջոցով, որը նախատեսում է շենքերի, կառույցների, արտադրամասերի ճարտարապետական ճիշտ ձևավորում, արտադրությունում մաքրության ու կարգ ու կանոնի հաստատում, կանաչ գոտիների ստեղծում, գեղեցիկ ու հարմարավետ արտահագուստի ստեղծում և այլն:

Աշխատանքային օրենսդրությունը պարտավորեցնում է գործատուին աշխատանքով ապահովել ենթականերին՝ հաշվի առնելով արտադրական պայմանները և աշխատանքի պաշտպանության պահանջները: Այսինքն՝ ղեկավարը պետք է վերահսկողություն

իրականացնի՝ մարդկանց վրա արտադրության վնասակար գործոնների ազդեցությունից խուսափելու համար:

Վնասակար արտադրական գործոնն աշխատանքային գործընթացի և միջավայրի գործոնն է, որի ազդեցությունն աշխատողի վրա որոշակի պայմաններում (ինտենսիվություն, տևականություն) կարող է առաջացնել մասնագիտական հիվանդություններ, աշխատունակության ժամանակավոր կամ կայուն անկում, բարձրացնել սոմատիկ (մարմնական) և վարակիչ հիվանդությունների հաճախականությունը, հանգեցնել սերնդի առողջության վատթարացման:

Վնասակարություններ են մարմնի հարկադրական անհարմար դիրքը, նյարդահոգեկան, տեսողական, լսողական լարվածությունը, ֆիզիկական ծանր աշխատանքը, ֆիզիկական, քիմիական, կենսաբանական գործոնները, փոշին, օդերևութաբանական անբարենպաստ պայմանները, անբավարար լուսավորվածությունը և օդափոխությունը, արտադրական տրավմատիզմը, աշխատանքի հիգիենան և այլն:

Վտանգավոր արտադրական գործոններն աշխատանքային գործընթացի և միջավայրի այն գործոններն են, որոնք կարող են հարուցել սուր հիվանդություններ կամ հանգեցնել առողջության վատթարացման, ընդհուպ՝ մահվան:

Վնասակար և վտանգավոր պայմաններում աշխատելու համար ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված են որոշակի արտոնություններ և հատուցումներ, մասնավորապես՝ լրացուցիչ արձակուրդ, աշխատաժամանակի կրճատ տևողություն, վարձատրություն ավելի բարձր տարիֆային դրույքով, հավելավճարներ, արտոնյալ պայմաններով պետական կենսաթոշակ, մասնագիտական հիվանդությունների կանխարգելման նպատակով տրամադրվում է բուժկանխարգելիչ սնունդ, կաթ և այլ համարժեք սննդամթերք:

Արտադրական վնասվածքների և դժբախտ պատահարների վերաբերյալ տեղեկատվության աղբյուրն արդյունաբերական միջին և խոշոր կազմակերպություններից ստացվող պետական վիճակագրական հաշվետվություններն են: Արտադրական վնասվածք ստացածների թվաքանակում ներառվում են կազմակերպության տարածքում և դրանից դուրս աշխատանքային պարտականությունները կատարելիս կամ կազմակերպության տրամադրած տրանսպորտով աշխատանքի գալիս կամ աշխատանքից տուն գնալիս դժբախտ պատահարների հետևանքով մեկ օր և ավելի աշխատունակությունը կորցրած կամ մահացած աշխատողները: Արտադրական դժբախտ պատահարներն

արտադրական աղետներն են, որոնց հետևանքով տուժողը ստացել է մարմնական կամ հոգեկան խեղում (վնասվածք), մասնագիտական հիվանդություն կամ մահացել է:

Մասնագիտական հիվանդությունների վերաբերյալ տեղեկատվության աղբյուրը ՀՀ առողջապահության նախարարության տվյալներն են: Մասնագիտական հիվանդություններ են համարվում այն հիվանդությունները, որոնք կապված են աշխատանքի պայմանների (մասնագիտության) հետ՝ գրգռող և թունավոր նյութերից, արտադրական փոշու ազդեցությունից ստացած մաշկային հիվանդությունները, բարձր աղմուկի, ուլտրաձայնի, ինֆրաձայնի, վիբրացիայի բարձր մակարդակի, աշխատանքային գոտու սահմանային թույլատրելի խտացումները գերազանցող փոշոտվածության, ճառագայթման, մթնոլորտային ճնշման փոփոխության հետևանքով ձեռք բերած հիվանդությունները և այլն:

Արտադրական գազեր, գոլորշիներ և փոշի

Արտադրատեխնոլոգիական պրոցեսների ընթացքում շատ հաճախ առաջանում են մի շարք գազեր, գոլորշիներ կամ փոշիներ, որոնց աղբյուր կարող են հանդիսանալ ձուլման, հղկման, եռակցման, փայլեցման, ջերմամշակման և այլ պրոցեսներ:

Արտադրական փոշիները, գազերն ու գոլորշիները կարող են վնասակար ազդեցություն ունենալ մարդկանց առողջության վրա, իսկ դրանց մեծ խտության և երկարատև ներգործության պայմաններում՝ ծանր մասնագիտական հիվանդությունների պատճառ դառնալ: Սրանք կարող են մարդու օրգանիզմ ներթափանցել շնչառական օրգանների, մաշկի, սննդի միջոցով և այլն: Փոշիները լինում են օրգանական, անօրգանական, խառը և դասակարգվում են՝ ըստ իրենց ֆիզիկաքիմիական հատկությունների և ազդեցության բնույթի:

Օրգանական փոշիներն առաջանում են բուսական ու կենդանական ծագում ունեցող նյութերի (փայտանյութերի, թելանյութերի, կաշվի, ածխի), ինչպես նաև սինթետիկ նյութերի մշակման ժամանակ:

Բոլոր մետաղներից և դրանց համաձուլվածքներից, հղկանյութերից և հանքային նյութերից առաջանում են անօրգանական փոշիներ:

Առավել վնասակար են մանրահատիկ փոշիները: Եթե 10 մկմ-ից մեծ չափեր ունեցող փոշեհատիկներն օդում երկար չեն մնում և հեշտությամբ նստում են, ապա 0.1 մկմ չափերի դեպքում երկար ժամանակ մնում են օդում կախված վիճակում: Առանձնապես մեծ վտանգ են ներկայացնում քրոմի, կապարի, արսենի և մի շարք այլ մետաղների փոշիները:

Մի շարք վնասակար նյութերի ազդեցությամբ առաջ են գալիս սուր կամ քրոնիկական բնույթի թունավորումներ: Առաջինները սովորաբար ի հայտ են գալիս անմիջապես՝ թունավոր նյութի ներգործելուց հետո և կարող են առաջացնել ծանր հետևանքներ: Քրոնիկական բնույթի թունավորումների զգալի մասը առաջ են գալիս վնասակար նյութերը սիստեմատիկաբար օրգանիզմ թափանցելու և աստիճանաբար կուտակվելու հետևանքով: Երբեմն էլ օրգանիզմում ոչ թե կուտակվում են վնասակար կամ թունավոր նյութերը, այլ դրանց ազդեցությամբ օրգանիզմը փոփոխություններ է կրում: Առանձնապես կարևոր նշանակություն ունի օդում վնասակար նյութերի պարունակությունը՝ կոնցենտրացիան և ներգործման տևողությունը:

Այն ամենափոքր կոնցենտրացիան, որի դեպքում վնասակար նյութը առաջ է բերում հազիվ նկատելի տիպիկ ներգործություն կամ գրգռվածություն, կոչվում է շեմքային կոնցենտրացիա:

Աշխատանքային միջավայրում վնասակար նյութերի պարունակության թույլատրելի առավելագույն չափերը սահմանվում են ոչ թե շեմքային, այլ սահմանային կոնցենտրացիայով:

Վնասակար գազի, գոլորշու կամ փոշու թույլատրելի սահմանային կոնցենտրացիա է համարվում այնպիսի կոնցենտրացիան, որը տարիներ շարունակ, աշխատանքային օրվա ընթացքում ազդելով մարդու վրա, նրա օրգանիզմում նորմալ վիճակի շեղումներ չի առաջացնում:

Ելնելով հիգիենիկ չափանիշներից՝ աշխատանքի պայմանները ստորաբաժանվում են 4 կարգի՝ օպտիմալ, թույլատրելի, վնասակար և վտանգավոր.

Աղյուսակ 3

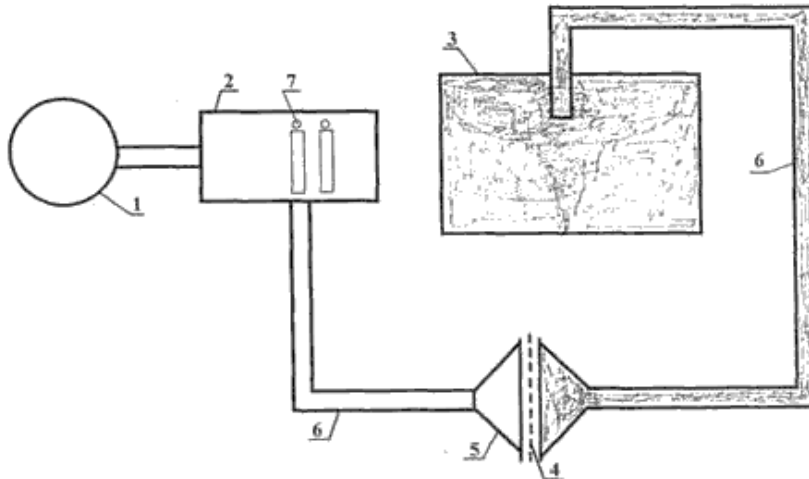
Աշխատանքային պայմաններն՝ ըստ կարգերի

1-ին կարգ	աշխատանքի օպտիմալ պայմաններ	պահպանվում է աշխատողների առողջությունը և ստեղծված են նախադրյալներ աշխատունակության բարձր մակարդակի ապահովման համար
2-րդ կարգ	աշխատանքի թույլատրելի պայմաններ	բնութագրվում է արտադրական միջավայրի և աշխատանքային գործընթացի գործոնների այնպիսի մակարդակներով, որոնք չեն գերազանցում աշխատատեղի համար սահմանված հիգիենիկ նորմատիվները,
3-րդ կարգ	աշխատանքի վնասակար պայմաններ	բնութագրվում է հիգիենիկ նորմատիվները գերազանցող և աշխատողի առողջական վիճակի վրա անբարենպաստ ազդեցություն ունեցող վնասակար արտադրական գործոնների առկայությամբ
4-րդ կարգ	աշխատանքի վտանգավոր (արտակարգ) պայմաններ	բնութագրվում է արտադրական գործոնների մակարդակներով, որոնց ազդեցությունը աշխատանքային հերթափոխի ընթացքում (կամ նրա մի մասում) ստեղծում է սուր մասնագիտական ախտահարումների զարգացման ռիսկ և սպառնալիք կյանքի համար.

Տարբեր վնասակար նյութերի առկայության դեպքում դրանց միասնական ազդեցության բնույթն ու աստիճանը կարող են փոփոխվել:

Արտադրական ձեռնարկությունների աշխատանքային միջավայրը բարելավելու, վնասակար փոշիների, գազերի ու գոլորշիների ազդեցությունը կանխելու համար անհրաժեշտ է մշտապես ստուգել օդի բաղադրությունը, պարզել նման նյութերի առկայությունը և կոնցենտրացիան (խտությունը):

Գործող սանիտարական նորմերի համար հիմք է ընդունված օդի փոշեհագեցվածությունը, որը կարող է որոշվել նաև լաբորատոր պայմաններում կշռային մեթոդով.

Նկար 15. օդի փոշեհագեցվածությունը որոշող սարքի սխեմա

1-օդը ներծծող սարք (պոմպ), 2-ռոտոմետր, 3-փոշու խցիկ; 4-ֆիլտր, 5-ֆիլտրը պահող ալոնժ, 6-միացնող ռետինե փողրակներ, 7-ներծծվող օդի ծախսը կարգավորող կոճակ

Օդը ներծծվում է (1) պոմպի օգնությամբ, օդի հոսքի արագությունը ֆիքսվում է (2) ռոտոմետրով և կարգավորվում (7) կոճակի օգնությամբ: (6) ռետինե փողրակներով ներծծված օդն անցնում է (4) ֆիլտրով: Փոշու մասնիկները մնում են ֆիլտրի վրա, որի քաշի միջոցով որոշում է օդի տվյալ ծավալում պարունակվող փոշու ընդհանուր քանակը ֆիքսված ժամանակահատվածում:

Օդում փոշու պարունակությունը երբեմն որոշվում է նաև էլեկտրական կամ ֆոտոէլեկտրական եղանակներով: Օդի շտապ, անհետաձգելի անալիզը կատարվում է էքսպրես եղանակով՝ քիմիական ռեակցիաների միջոցով, ինդիկատորներ օգտագործելով:

Արտադրական միջավայրի բարելավման միջոցառումներ

Արտադրական միջավայրում վնասակար փոշու, գոլորշիների ու գազերի առաջացումը, տարածումը և մարդկանց վրա դրանց վտանգավոր ազդեցությունը կանխելու նպատակով կիրառվում են բազմազան միջոցառումներ: Առանձնապես արդյունավետ են այն միջոցառումները, որոնք առհասարակ բացառում են դրանց առաջացման հնարավորությունը:

XXI դարը թելադրում է մաքուր տեխնոլոգիաների ներդրում, որոնք նպաստում են արտադրական միջավայրի աղտոտման կանխարգելմանը, քիչ աղտոտող են: Լավագույն արդյունքներ են տալիս վնասակար փոշիներ ու գազեր առաջացնող տեխնոլոգիական պրոցեսների հերմետիկացումը և ավտոմատացումը: Փոշիների առաջացումն ու տարածումը կարելի է կանխել նաև թրջող նյութերի օգտագործմամբ: Օրինակ՝ քսուքահովացնող հեղուկների կիրառումը զգալիորեն նվազեցնում է հոկման պրոցեսից անջատվող փոշիների տարածումը: Կարևոր է նաև աշխատողներին անհատական պաշտպանական միջոցներով ապահովելը, անխափան օդափոխության կազմակերպումը, ջերմային ճառագայթումից պաշտպանվելու վահանավորումը և այլն:

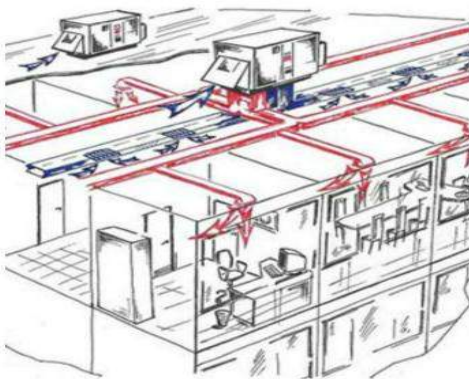
XXI դարի օրակարգում նշվում է, որ էկոլոգիապես մաքուր տեխնոլոգիաները հանդիսանում են ոչ թե ուղղակի առանձին տեխնոլոգիաներ, այլ իրենցից ներկայացնում են ընթացակարգերի, ապրանքների, ծառայությունների և սարքավորումների համալիր համակարգեր: Կարևոր է նաև համապատասխան կազմակերպչական և կառավարչական գործունեության մեթոդների կիրառումը:

Արդյունաբերական օդափոխություն

Արտադրական շենքերում օդային բարենպաստ միջավայրի ստեղծման ու պահպանման միջոցներից մեկն օդափոխությունն է: Այն կոչված է վնասակար գազերը, գոլորշիները, փոշին, ինչպես նաև ավելցուկային ջերմությունն արտադրական միջավայրից հեռացնելու և կեղտոտված օդը մաքուր օդով փոխարինելու համար: Արտադրական օդափոխությունը դասակարգվում է ըստ մի քանի կարևոր հատկանիշների.

Արտադրական օդափոխության դասակարգումը		
1. Ըստ եղանակի	օդափոխման	բնական կամ արհեստական (մեխանիկական)
2. Ըստ կատարման տեղի ու ծավալի		ընդհանուր, երբ այն ընդգրկում է ամբողջ շենքը, և տեղական, որի դեպքում վնասակար փոշին, գազերն ու գոլորշիներն անմիջապես հեռացվում են առաջացման տեղից:
3. Ըստ նշանակության		ներհոսման, արտածման և կոմբինացված (ներհոսման-արտածման)

Բոլոր դեպքերում շենք ներհոսած և շենքից հեռացված օդի քանակները պետք է հավասար լինեն: Օդափոխության այս կամ այն եղանակի ընտրությունը կախված է արտադրական պրոցեսի և շենքի առանձնահատկությունից, ինչպես նաև անջատվող վնասակար նյութերի քանակից ու բնույթից:

Արդյունաբերական օդափոխության նախագծումը բարդ գործընթաց է, որն իրականացվում է մի քանի փուլով: Նախագծումը լավագույնս արվում է նախքան շինարարությունը սկսելը, ինչը թույլ է

տալիս ապագա համակարգը ինտեգրել շենքի կառուցվածքին, ինչպես նաև համակարգել դրա աշխատանքը այլ ինժեներական համակարգերի և հաղորդակցությունների հետ:

Նորմալ միկրոկլիմայի առկայության դեպքում, երբ վնասակար գազերի, գոլորշիների կամ փոշու խտությունն օդում թույլատրելի սահմաններից չի անցնում, ընդհանուր օդափոխության չափը կարելի է որոշել շատ պարզ բանաձևով՝

$$L=N \times L_1$$

որտեղ՝ L -ը ներհատող թարմ օդի քանակն է, m^3/ϕ ,

N -ը՝ շենքում աշխատողների թիվը,

L_1 -ը՝ յուրաքանչյուր աշխատողին տրվող օդի նորմավորված քանակը:

Արտադրական այն շենքերում, որտեղ յուրաքանչյուր աշխատողին բաժին հասած շենքի V_1 ծավալը $20m^3$ -ից չի անցնում, $L_1 \geq 30m^3/\phi$, իսկ երբ $V_1 = 20$ -ից $40m^3$ է, ապա $L_1 \geq 20m^3/\phi$:

Արդյունաբերական տարածքների օդափոխման համակարգերի հաշվարկը, նախագծումը և տեղադրումը շատ բարդ և պատասխանատու գործընթաց է, որին պետք է շատ ուշադիր մոտենալ:

Անհրաժեշտ է մշտապես միջոցառումներ ձեռնարկել ձեռնարկության կանոնավոր օդափոխումն ապահովելու համար, քանի որ աշխատատեղում օդափոխության ապահովումը ձևակերպում են սահմանված կարգով, որի իրականացումը վերահսկում են տարբեր մարմիններ և ծառայություններ:

Արտադրական միջավայրի միկրոկլիման

Արտադրական միջավայրի միկրոկլիման բնութագրվում է օդի ջերմաստիճանով, խոնավությամբ, շարժման արագությամբ, ինչպես նաև տաք մարմինների արձակած ջերմային ճառագայթման ուժգնությամբ:

Միջավայրի անբարենպաստ միկրոկլիման կարող է զանազան հիվանդությունների պատճառ դառնալ: Այն խիստ կերպով ազդում է աշխատանքի արտադրողականության և որակի վրա:

Առողջ օրգանիզմն ընդունակ է ջերմակարգավորման և հաստատուն ջերմաստիճանի պահպանման: Սակայն ջերմային

հավասարակշռությունը կարող է տեղի ունենալ միայն որոշ պայմաններում: Ցածր ջերմաստիճանի պայմաններում մարդու օրգանիզմում արտադրվող էներգիայի մեծ մասը ծախսվում է ոչ թե աշխատանք կատարելու վրա, այլ ցրտին դիմակայելու համար: Բարձր ջերմաստիճանի պայմաններում կատարվող աշխատանքը նույնպես պահանջում է մարդու էներգիայի լրացուցիչ ծախս: Այս դեպքում բարձր ջերմաստիճանը հատկապես ծանր ֆիզիկական աշխատանքներում, մեծ ազդեցություն է գործում մարդու սրտանոթային համակարգի վրա, արագանում է շնչառությունը, բարձրանում մարմնի ջերմաստիճանը, սկսում է քրտնարտադրությունը: Հետևապես, բարձր և ցածր ջերմաստիճանների պայմաններում նվազում է մարդու աշխատունակությունը և իջնում աշխատանքի արտադրողականության մակարդակը:

Պարզված է, որ շրջապատի 18-20°C ջերմաստիճանի պայմաններում ջերմության հիմնական քանակը հաղորդվում է օրգանիզմից շրջապատին՝ ջերմային ճառագայթման (44%), ջերմահաղորդականությամբ (32%), քրտինքի միջոցով (20%), այլ ճանապարհով (4%):

Աղյուսակ 4

Արտադրական շենքերի աշխատանքային գոտում օդի ջերմաստիճանի նորմերը, °C

Աշխատանքի ծանրությունը	Օդի ջերմաստիճանը ցուրտ և անցումային շրջանում		Օդի ջերմաստիճանը տաք շրջանում	
	Օպտիմալ	Թույլատրելի	Օպտիմալ	Թույլատրելի
թեթև	20-22	17-20	22-25	28
միջին	17-19	15-17	20-23	27
ծանր	16-18	13-16	18-21	25

Արտադրական շենքերում օդի ջերմաստիճանը պետք է համապատասխանի սահմանված նորմերին: Դա կախված է արտադրական շենքերի և կատարվող աշխատանքի բնույթից:

Միկրոկլիմայի օպտիմալ պայմանները սահմանում են աշխատանքային հերթափոխի ընթացքում մարդու օրգանիզմի համար ջերմային և ֆունկցիոնալ վիճակի օպտիմալ չափանիշները, որոնք

ջերմակարգավորման մեխանիզմի նվազագույն լարվածության դեպքում ապահովում են ընդհանուր և տեղային ջերմային հարմարավետության զգացողություն, չեն առաջացնում առողջական վիճակի շեղումներ, ստեղծում են աշխատունակության բարձր մակարդակի նախադրյալներ և նախընտրելի են համարվում աշխատատեղերում:

Տարվա տաք և սառը եղանակներին աշխատատեղերում միկրոկլիմայի օպտիմալ չափորոշիչները սահմանվում են աշխատանքի տարբեր կարգերին համապատասխան:

Աշխատատեղերում միկրոկլիմայի օպտիմալ պայմաններում օդի ջերմաստիճանի տատանումներն ուղղահայաց և հորիզոնական ուղղություններով, ինչպես նաև օդի ջերմաստիճանի փոփոխությունները հերթափոխի ընթացքում 2°C-ից չպետք է գերազանցեն:

Աղյուսակ 5

Արտադրական շենքերի աշխատատեղերում միկրոկլիմայի ցուցանիշների օպտիմալ մեծություններ

Տար- վա եղա- նակ	Աշխատանքի կարգերը ըստ էներգաձախսի մակարդակի, Վտ	Օդի ջերմաստի- ճան, ° C	Մակերեսների ջերմաստի- ճան, ° C	Օդի հարաբե- րական խոնավու- թյուն, %	Օդի շարժման արագույն, մ/րկ
սառը	Iա (մինչև 139)	22-24	21-25	60-40	0.1
	Iբ (140-174)	21-23	20-24	60-40	0.1
	IIա (175-232)	19-21	18-22	60-40	0.2
	IIբ (233-290)	17-19	16-20	60-40	0.2
	III (290-ից ավել)	16-18	15-19	60-40	0.3
տաք	Iա (մինչև 139)	23-25	22-26	60-40	0.1
	Iբ (140-174)	22-24	21-25	60-40	0.1
	IIա (175-232)	20-22	19-23	60-40	0.2
	IIբ (233-290)	19-21	18-22	60-40	0.2
	III (290-ից ավել)	18-20	17-21	60-40	0.3

Օդի հարաբերական խոնավությունը չպետք է գերազանցի սահմանված նորման: Մարդու աշխատանքը դժվարանում է

հատկապես օդի բարձր հարաբերական խոնավության և ցածր ջերմաստիճանների պայմաններում:

Մարդու օրգանիզմի ջերմափոխանակության և շնչառության վրա արտաքին միջավայրի մեծապես ազդող գործոններից է օդի շարժման արագությունը, որի թույլատրելի մեծությունները ևս սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարության կողմից սահմանված սանիտարական նորմերով:

Այսօրվա բազմաթիվ խնդիրներից մեկն էլ ճառագայթման ազդեցությունն է մարդկանց ու շրջակա միջավայրի վրա: Ճառագայթումը բավականին վտանգավոր երևույթ է: Մեծ քանակություններով այն բերում է հյուսվածքների, կենդանի բջիջների քայքայման, իսկ փոքր չափաբաժիններով առաջացնում է քաղցկեղածին հիվանդություններ և խթանում է գենետիկական փոփոխությունները:

Ճառագայթման ցանկացած աղբյուրի հետ աշխատելիս անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռնարկել այն մարդկանց ճառագայթային պաշտպանության համար, ովքեր կարող են հայտնվել ճառագայթման ազդեցության գոտում:

Ճառագայթման ազդեցության բնույթը կախված է ճառագայթման տեսակից և նրա կլանման չափաբաժնից: Ճառագայթման կլանված չափաբաժինը ճառագայթման էներգիայի հարաբերությունն է ճառագայթահարվող մարմնի զանգվածին:

$$D=E/m \text{ (Ջ/կգ)}$$

Արտադրության մեջ բավականին մեծ կիրառություն ունեն ռադիոակտիվ նյութերն ու իզոտոպները: Դրանք առանձնապես օգտագործվում են գիտահետազոտական աշխատանքներում, չափիչ-կարգավորիչ սարքերում ու ավտոմատ համակարգերում և պահանջում են անվտանգ օգտագործման պայմաններ:

Իոնացնող ճառագայթման ցանկացած տեսակ օրգանիզմում առաջ է բերում կենսաբանական փոփոխություններ, ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին ազդեցության դեպքում: Առաջացած փոփոխությունները կարող են լինել շրջելի և անշրջելի և կարող են հանդես գալ խրոնիկ ճառագայթային հիվանդության տեսքով:

Ցանկացած տաք մարմին ճառագում է էլեկտրամագնիսական ալիքներ, որոնք կոչվում են ինֆրակարմիր ալիքներ: Ինֆրակարմիր ալիքներ են ճառագում վառված վառարանը, բնակարանի ջեռուցման մարտկոցները և այլն: Այդ ալիքները կլանվելով զգալիորեն տաքացնում են շրջապատի մարմինները, որի պատճառով այս ալիքները հաճախ անվանում են նաև ջերմային ալիքներ: Ինֆրակարմիր ճառագայթները

մեծ ազդեցության դեպքում անբարենպաստ ազդեցություն են գործում մարդու օրգանիզմի վրա: Խախտվում է սիրտ-անոթային համակարգի աշխատանքը, առաջանում են այրվածքներ, դրանց ազդեցությամբ առաջ են գալիս հիվանդագին երևույթներ և աշխատունակության անկում:

Ուլտրամանուշակագույն ճառագայթները առանձնապես վտանգավոր ազդեցություն են ունենում աչքերի վրա: Դրանց տևական ազդեցությամբ առաջ են գալիս մասնագիտական հիվանդություններ

Աղյուսակ6

Արտադրական աղբյուրներից աշխատողների վրա ջերմային ճառագայթահարման ինտենսիվության թույլատրելի մեծություններ

Մարմնի ճառագայթվող մակերես, %	Ջերմային ճառագայթման ինտենսիվություն, Վտ/մ ² , ոչ ավելի
50 և ավելի	35
25-50	70
25-ից ոչ ավելի	100

Ուլտրամանուշակագույն ճառագայթները որոշակի նորմաներով և ռեժիմով կարող են նպաստավոր ազդեցություն ունենալ մարդու օրգանիզմի վիճակի և աշխատունակության վրա: Սակայն ուժեղ ճառագայթումը կարճալիք ճառագայթներով անցանկալի է, քանի որ կարող է առաջացնել մաշկի, աչքերի նյարդային հիվանդություններ:

Ճառագայթման ազդեցությունից պաշտպանական միջոցառումները կարող են արդյունավետ լինել, եթե հաշվի առնվեն ճառագայթման աղբյուրի և պայմանների առանձնահատկությունները:

Արտադրական լուսավորություն

Առողջության և լավ ինքնազգացողության համար մեզ անհրաժեշտ են ոչ միայն հավասարակշռված սնունդ, քուն, ֆիզիկական ծանրաբեռնվածություն, մարդու համար կենսական նշանակություն ունի լույսը, և նրա պակասը սուր և արագ իրեն զգացնել է տալիս:

Արտադրական լուսավորության անթերի կազմակերպումն աշխատանքային բարենպաստ պայմանների ստեղծման կարևոր գործոն է: Յուրաքանչյուր արտադրական սենյակ ունի որոշակի նպատակ, ուստի դրա մեջ կազմակերպված լուսավորությունը պետք է հաշվի առնի առաջացող տեսողական առաջադրանքների բնույթը:

Թույլ լուսավորությունը ստիպում է մարդուն լարել տեսողությունը, առաջ է բերում ընդհանուր և, մասնավորապես, տեսողական օրգանների հոգնածություն:

Որքան թույլ է լուսավորությունը, այնքան ավելի փոքր է աչքի տեսողական սրությունը, այսինքն՝ առավել մանր առարկաները տարբերելու ունակությունը: Թույլ լուսավորվածությունը նվազեցնում է նաև տեսողությամբ ընկալելու արագությունը և աչքի կոնտրաստային զգացողությունը:

Աչքն ընդունակ է հարմարվելու տվյալ լուսավորվածությանը և պայծառությանը: Հարմարվելու այդ գործողությունը, որը աչքի ադապտացիա է կոչվում, կարող է տևել մինչև 50 րոպե: Այդ ժամանակամիջոցում աչքի տեսողական ունակությունը խիստ նվազում է: Աչքի հաճախակի ադապտացիան ոչ միայն վնասակար է և հոգնեցուցիչ, այլև լարված աշխատանքում ստեղծում է վտանգավոր պահեր և վթարների պատճառ դառնում:

Անհավասարաչափ կամ թույլ լույսի տևական ազդեցությունը կարող է նաև տեսողության մասնակի կորստի և մի շարք այլ հիվանդությունների պատճառ դառնալ: Անբարենպաստ լուսավորությունը զգալի չափով նվազեցնում է աշխատանքի արտադրողականությունը, մեծացնում է խոտանի տոկոսը և իջեցնում արտադրանքի որակը:

Լուսավորությունն ունի նաև գեղագիտական նշանակություն: Լավ կազմակերպված լուսավորության պայմաններում աշխատանքը ավելի հաճելի և դյուրին է թվում:

Արտադրական լուսավորությունը պետք է բավարարի հետևյալ պահանջները.

- լուսավորությունը պետք է լինի բավարար և իր սպեկտրով նմանվի բնական լույսին,
- արտադրական շենքերում և աշխատատեղերում թանձր ստվերներ կամ կուրացնող պայծառության փայլեր չպետք է լինեն,
- լույսի աղբյուրները, ինչպես և դրանց համար անհրաժեշտ սարքավորումները պետք է լինեն անվնաս և հաճելի տեսք ունենան:

Լուսավորությունը չափվում է լյուքսերով (լք):

1 լյուքսը հավասար է մ² մակերեսով մակերևույթի լուսավորվածությանը նրա վրա ընկնող 1 լյումեն լուսային հոսքի պայմաններում, իսկ լյումենը լուսային հոսքի մեծությունն է, որի չափանիշ ընդունված է 1 մոմի արձակած լույսը:

Աշխատանքի համար մեծ նշանակություն ունեն սուր տեսողությունը, պարզ տեսնելու տևողությունը, որոնք նշանակալի չափով կախված են լուսավորման աստիճանից: Լավ լուսավորությունը բարձրացնում է տոնուսը, ստեղծում է լավ տրամադրություն, բարելավում է վերին ներվային համակարգի գործունեության հիմնական պրոցեսների ընթացքը: Կախված լուսապատկերային կազմությունից՝ լույսը կարող է ուժեղացնել տաքության զգացողությունը, կամ կարող է հանգստացնող ազդեցություն ունենալ կամ ուժեղացնել արգելափակիչ պրոցեսները: Ոչ բավարար լուսավորությունը, չափազանց մեծ լուսային կոնտրաստն առաջացնում են տեսողության լարվածություն, քնկոտության զգացում, ուշադրության նվազում և ընդհանուր հոգնածություն, ինչն արտահայտվում է մարդու աշխատունակության և նրա աշխատանքի արտադրողականության անկմամբ: Այսպես, հավաքման արտադրամասերում լուսավորության աճը 200-ից մինչև 800 լք և 250-ից 600 լք բարձրացնում է աշխատանքի արտադրողականությունը համապատասխանաբար 70,8 և 5,7%-ով: Լուսավորության բարձրացումը նույնիսկ այն դեպքում, երբ աշխատանքի գործընթացը կախված չէ տեսողական ընկալումից, նպաստում է աշխատունակության բարձրացմանը: Վատ լուսավորության ժամանակ մարդը շատ շուտ է հոգնում, աշխատում է ավելի քիչ արտադրողականությամբ, աճում է սխալ գործողությունների և դժբախտ պատահարների պոտենցիալ վտանգը: Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ վնասվածքների մինչև 5%ը կարելի է բացատրել անբավարար կամ ոչ ռացիոնալ լուսավորությամբ, իսկ 20% դեպքերում նպաստում է վնասվածքների առաջացմանը: Վերջապես՝ վատ լուսավորությունը կարող է առաջացնել մասնագիտական հիվանդություններ:

Աղյուսակ 7

Արդյունաբերական կազմակերպությունների լուսավորմանը ներկայացվող պահանջներ

Աշխատանքի ճշգրտություն	Օբյեկտի չափերը, մմ-ով	Օբյեկտի հակադրությունը ֆոնի հետ	Ֆոնը	Նվազագույն լուսավորվածությունը լք-ով			
				Լյումինեսցենտային լամպերի դեպքում		Շիկացման լամպերի դեպքում	
Արտակարգ ճշգրիտ	0,1 և պակաս	փոքր միջին մեծ	մուգ լուսավոր	կոմբի նացված	ընդհա նուր	կոմբի նացված	ընդհա նուր
Արտակարգ ճշգրիտ	0,1 և պակաս	փոքր միջին մեծ	մուգ լուսավոր	3000 2000 750	750 750 300	1500 1000 400	300 300 150
Բարձր ճշգրիտ	0,1-0,3	փոքր միջին մեծ	մուգ լուսավոր	2000 1000 500	750 400 150	1000 500 300	300 150 75
Ճշգրիտ	0,3-1,0	փոքր միջին մեծ	մուգ լուսավոր	1000 750 400	300 200 150	500 400 200	150 100 50
Կոպիտ (շատ ցածր ճշգրիտ)	10 և ավել	-	-	100	100	100	100

Աղյուսակի տվյալներից երևում է, որ եթե արտակարգ ճշգրտություն պահանջող աշխատանքների իրականացման համար պետք է 3000 լք, ապա կոպիտ աշխատանքներ կատարելու համար կպահանջվի 100 լք լուսավորություն: Լուսավորությունը որոշվում է հետևյալ բանաձևով՝ $E=F/S$,

որտեղ F-ը S-որոշակի մակերևույթին ընկնող լուսային հոսքի ընդհանուր մեծությունն է: Արտադրական լուսավորությունը կարող է լինել բնական, արհեստական և համատեղ: Արհեստականն իր հերթին լինում է 3 տիպի.

- ընդհանուր՝ նախատեսված է ամբողջ շենքերի լուսավորության համար,
- տեղային՝ նախատեսված է միայն աշխատանքային տարածքների համար, սակայն միայն այս լուսավորության օգտագործումն արտադրական շենքերում արգելվում է,

- կոմբինացված՝ բաղկացած է նախորդ երկու տիպերի համատեղումից. առավել նպատակահարմար է կիրառել բարձր ճշտություն պահանջող աշխատանքներում:

Պետք է աշխատողներին վնասագերծել լույսի աղբյուրների և արտացոլող մակերևույթների կուրացնող ազդեցությունից՝ սահմանափակելով նրա փայլը: Փայլող մակերևույթներն ունեն բարձր պայծառություն, որն առաջացնում է տեսողության ֆունկցիաների խախտում:

Տեսողական ֆունկցիաների նորմալ վիճակի փոփոխությունը, որն առաջանում է տեսողական դաշտում պայծառ և փայլող մակերևույթների առկայության դեպքում, կոչվում է կուրություն:

Արտադրական լուսավորությանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջներն են.

- արհեստական լույսը պետք է մոտ լինի բնականին,
- լուսավորության մակարդակը պետք է բավարար լինի և համապատասխանի հիգիենիկ նորմերին, որոնք հաշվի են առնում տեսողական աշխատանքի պայմանները,
- պետք է ապահովվեն լուսավորության մակարդակի կայունությունը և համաչափությունը,
- լուսավորությունը չպետք է առաջացնի ինչպես լույսի աղբյուրի, այնպես էլ այլ առարկաների փայլք:

Բնական լուսավորություն

Բնական լույսը մարդու համար կենսական անհրաժեշտություն է. Այն ցրված է հավասարաչափ և տեսողության համար բարենպաստ: Հազարամյակների ընթացքում նրան սովորել ու հարմարվել է մարդու աչքը: Բնական լույսը հանգստացնում է մարդու նյարդային համակարգը, բարձրացնում տրամադրությունն ու աշխատունակությունը, ստեղծում բնության հետ անմիջական կապի զգացողություն: Այդ պատճառով բնական լուսավորության ճիշտ կազմակերպումը տեխնիկատնտեսական նշանակության հետ միասին ունի նաև հիգիենիկ խոշոր նշանակություն:

Բնական լույսով լուսավորվածության աստիճանը խիստ փոփոխական է: Տարվա եղանակի, օրվա ժամերի, ամպամածության, օդի մաքրության և այլ պայմաններից կախված՝ այն փոխվում է:

Արտադրական շենքերի բնական լուսավորությունը տրվում է հետևյալ ձևերով՝

- կողքից՝ լուսամուտներից կամ թափանցիկ նյութերից պատրաստված պատերից,
- վերևից՝ առաստաղում լուսավորության նպատակով պատրաստված ասպակեծածկ մասերից,
- միաժամանակ լուսամուտներից ու երդիկներից (կոմբինացված):

Այս կամ այն ձևի ընտրությունը կախված է շենքի չափերից, արտադրության բնույթից և մի շարք այլ գործոններից: Քանի որ բնական լույսի ինտենսիվությունը խիստ փոփոխական է, ուստի անհրաժեշտություն է առաջանում նաև արհեստական լուսավորության:

Արհեստական լուսավորություն

Արտադրական ձեռնարկությունների արհեստական լուսավորությունը, ըստ նշանակության, լինում է բնական և վթարային:

Բանվորական լուսավորությունն իր հերթին կարող է լինել ընդհանուր, տեղական և կոմբինացված:

Ընդհանուր լուսավորության դեպքում ընտրվում են միևնույն հզորությունն ունեցող լապտերներ, որոնք կախվում են ուղիղ շարքերով կամ շախմատաձև՝ հավասար բարձրությամբ: Դրա շնորհիվ ամբողջ շենքում ստեղծվում է հավասարաչափ լուսավորվածություն: Ընդհանուր լուսավորությունը կարող է լինել նաև տեղայնացված, որի դեպքում շենքի առանձին մասերում կախված լապտերներն ունեն տարբեր հզորություն:

Տեղական լուսավորությունը տրվում է ստացիոնար կամ փոփոխական լապտերներով, որոնք տեղադրվում են անմիջապես աշխատանքային տեղում: Միայն տեղական լուսավորության առանձին օգտագործումը (առանց ընդհանուրի) արգելվում է, քանի որ այդ դեպքում անցումներն ու մյուս օժանդակ տարածությունները մնում են չլուսավորված:

Կոմբինացված լուսավորությունն ընդհանուր և տեղական լուսավորությունների միակցությունն է արտադրական նույն տարածքներում: Կոմբինացված լուսավորությունը ոչ միայն հնարավորություն է տալիս աշխատատեղերում ստեղծելու պահանջվող չափերի լուսավորվածություն, այլև լուսային հոսքն ուղղելու դեպի դիտվող առարկաներն ու մակերևույթները:

Վթարային լուսավորությունը ծառայում է մարդկանց տարհանելու կամ աշխատանքը ժամանակավորապես շարունակելու համար, երբ բանվորական լուսավորությունը ընդհատվում է:

Վթարային լույսը պետք է ունենա սնուցման անկախ աղբյուր, իսկ լապտերներն ունենան տարբերիչ նշաններ:

Աղմուկ

Ձայներն ու աղմուկը մարդու և այլ կենդանի օրգանիզմների վրա շրջապատող միջավայրի ազդեցության դրսևորումներից են: Մարդը միշտ ապրել է տարբեր հնչյունների ուղեկցությամբ:

Ձայն անվանում են շրջապատող արտաքին միջավայրի մեխանիկական տատանումները, որոնք ընկալվում են մարդու լսողական օրգանների կողմից (վայրկյանում 16-ից 20.000 տատանում): Ավելի բարձր և չընկալվող հաճախականության տատանումները կոչվում են ուլտրաձայներ, ավելի ցածր հաճախականության տատանումները՝ ինֆրաձայներ:

Աղմուկ են կոչում այն բոլոր տհաճ ձայները, որոնք մարդու վրա թողնում են գրգռիչ և վնասակար ազդեցություն:

Բնության մեջ բարձր ու տհաճ ձայներ հազվադեպ են լինում, անգամ աղմուկի պարագայում այն համեմատաբար թույլ է և կարճատև:

Ձայնը՝ որպես ֆիզիկական երևույթ, առաձգական միջավայրում ընթացող ալիքային շարժում է, որն առաջանում է տատանողական շարժումներից և ընկալվում մարդու ու կենդանիների լսողության օրգաններով: Ձայնը բնութագրվում է ձայնային ճնշման մակարդակով՝ ինտենսիվությամբ, և չափվում է դեցիբելով (դբ) ու տատանումների հաճախականությամբ, որն արտահայտվում է հերցով (1 հց-ը 1 տատանումն է վայրկյանում): Ձայնային ճնշման մակարդակի որոշման համար կիրառում են հատուկ սարքեր՝ աղմկաչափեր:

Ձայնի աղբյուրը	Մակարդակը (դբ)
Հանգիստ շնչառություն	10
Շշուկ	17
Գիրք թերթերը	20
Սովորական աղմուկ տանը	40
Ծովափի աղմուկ	40
Միջին բարձրության խոսակցություն	50
Բարձր խոսակցություն	70
Աշխատող փոշեծծիչ	80
Մետրոյի գնացք	80
Ռոք խմբի համերգ	100
Ամպրոպի ճայթյուն	110
Ռեակտիվ շարժիչ	110
Ջենքի կրակոց	120

Բնականոն լսողություն ունեցող մարդն ընկալում է 16-20000 հց հաճախականությամբ և 0-ից մինչև 120-140 դբ ինտենսիվությամբ ձայնային տատանումները:

20-30 դեցիբել աղմուկի մակարդակը մարդու համար անվնաս է: Դա, այսպես կոչված, բնական ֆոնային աղմուկն է, որին մարդն արձագանքում է առանց իր համար բացասական հետևանքների: Ինչ վերաբերում է համեմատաբար բարձր ձայներին, ապա վերին սահմանը մոտ 80 դեցիբել է: Ձայնային տատանումները, որոնք հասնում են մինչև 130 դեցիբելի և բարձր, արդեն խնդիրներ են առաջացնում մարդու մոտ, իսկ 150-ը դառնում է անտանելի և կարող է նույնիսկ մահվան հանգեցնել: Արդյունաբերական և այլ ձեռնարկություններում աղմուկի մակարդակը շատ բարձր է. այն երբեմն հասնում է մինչև 90-100 դեցիբելի և ավելի:

Արտադրության մեջ կիրառվող գրեթե բոլոր մեքենաներն ու սարքերն աշխատում են դինամիկորեն այս կամ այն չափով չհավասարակշռված պայմաններում: Դրա հետևանքով առաջ են գալիս տատանումներ ու թրթռոցներ, որոնք հաղորդվում են շրջապատող միջավայրին: Աղմուկի տևական ազդեցությամբ առաջանում են մասնագիտական հիվանդություններ, որոնք շատ դժվարությամբ են բուժվում: Մասնավորապես, խախտվում են արյան ճնշումը և սրտի աշխատանքի ռիթմը, թուլանում է լսողության զգայնությունը, առաջ են գալիս լսողության կայուն վնասվածքներ: Աղմուկը թուլացնում է մարդու հիշողությունը, շրջապատում տարվող երևույթների ընկալման ունակությունը, ուշադրությունը և տեսողության սրությունը:

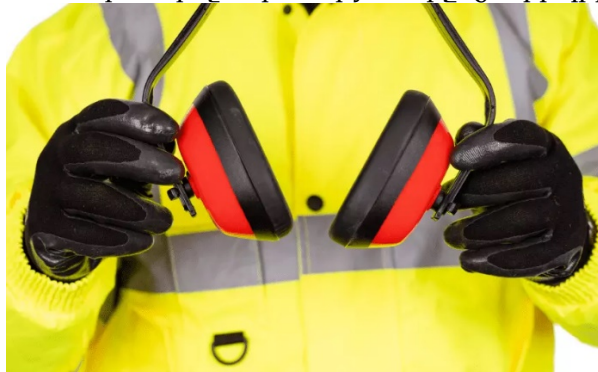
Աղմուկը ազդում է նաև մարդու հոգեկան վիճակի վրա՝ դարձնելով նրան դյուրագրգիռ, անհավասարակշիռ և դժվար կողմնորոշվող: Այդ բոլորի հետևանքով նվազում են մարդու աշխատունակությունը և օրգանիզմի դիմադրողականությունը տարբեր հիվանդությունների նկատմամբ:

Փորձերը ցույց են տվել, որ աղմուկի ազդեցության հետևանքով աշխատանքի արտադրողականությունը հաճախ իջնում է մինչև 60%-ով, իսկ հաշվային աշխատանքներում կատարված սխալները ավելանում են 50%-ով: Մեծ աղմուկը վնասակար ազդեցություն է ունենում նաև մեքենաների ու մեխանիզմների վրա:

Աղմուկի կանխարգելում: Աղմուկի խնդիրների լուծման բնագավառում կարևոր նշանակություն ունի հիգիենային և հակահամաճարակաբանական ծառայությունը, որն իրականացնում է

կանխարգելիչ և ընթացիկ հսկողություն բնակելի, հասարակական, արդյունաբերական շենքերի նախագծման, կառուցման և շահագործման ժամանակ: Առաջացման պատճառներից կախված՝ աղմուկի մակարդակը կարելի է նվազեցնել տարբեր եղանակներով և միջոցներով: Աղմկակլանիչ հատուկ տեխնիկական միջոցների կիրառմամբ հաջողվում է զգալիորեն իջեցնել արտադրական աղմուկը: Օրինակ՝ շենքերի հիմքերի կառուցումը մեղմիչ, ձայնամեկուսիչ և ձայնակլանիչ նյութերի օգտագործմամբ, ձայնակլանիչ ցանկապատերի և ծածկերի կիրառումը, շինանյութերի ռացիոնալ ընտրությունը, մեքենաների մեկուսացումը (դրանց հերմետիկացումը) և այլն:

Կարևոր է նաև անհատական պաշտպանության միջոցների կիրառումը:

Փողոցային աղմուկի վերացման գործում կարևոր նշանակություն ունի առավել բնակեցված շրջաններից տրանսպորտի աղմկոտ տեսակների հեռացումը: Կենցաղային աղմուկի նվազեցման և բնակարաններում լուրջ ապահովման համար պետք է հոգ տանի յուրաքանչյուր մարդ:

Տատանումներ և թրթռոցներ

Տատանումներն ու թրթռոցներն իջեցնում են մեքենաների օգտակար գործողության գործակիցը, արագացնում են մաշվածքը, խախտում տեխնոլոգիական պրոցեսների ընթացքը և իջեցնում արտադրանքի որակը: Տատանումներն ու թրթռոցներն առաջացնում են թրթռոցային հիվանդություն (виброболье), որը չափազանց դժվար է բուժվում: Մրանք հյուծում են օրգանիզմը, նվազեցնում մկանային ուժը, հիշողությունը, տեսողությունը, պատճառ են դառնում սիրտ-անոթային համակարգի ֆունկցիայի խանգարման և նյարդային համակարգի այլ հիվանդությունների:

Թրթռոցների դեմ տարվող պայքարի հիմնական միջոցներից են դրանց կլանումը կամ մեկուսացումը: Առավել դրական արդյունքներ են

տալիս զանազան մեղմիչների (амортизатор) օգտագործումը, ճկուն կցորդիչների և առաձգական միջադիրների օգտագործումը: Սրանց միջոցով մեքենան մեկուսացվում է մյուս սարքավորումներից և կանխվում է թրթռոցների տարածումը:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Թվարկել և ներկայացնել աշխատանքային պայմաններում մարդու վրա ազդող գործոնները:
2. Մարդկանց առողջության վրա ի՞նչ ազդեցություն կարող են ունենալ արտադրական փոշին, գազերն ու գոլորշիները:
3. Առավել վնասակար են մանրահատի՞կ, թե՞ խոշորահատիկ փոշիները և ինչո՞ւ:
4. Աշխատանքային միջավայրում վնասակար նյութերի պարունակության թույլատրելի առավելագույն չափերը սահմանվում են շեմքայի՞ն, թե՞ սահմանային կոնցենտրացիայով:
5. Ելնելով հիգիենիկ չափանիշներից՝ քանի՞ կարգի են ստորաբաժանվում աշխատանքի պայմանները:
6. Ի՞նչ միջոցառումներ են ձեռնարկում արտադրական միջավայրում վնասակար փոշու, գոլորշիների ու գազերի առաջացումը, տարածումը և մարդկանց վրա դրանց վտանգավոր ազդեցությունը կանխելու նպատակով:
7. Ինչպե՞ս է հաշվարկվում ներհոսող թարմ օդի քանակը:
8. Ի՞նչ գործոններով է բնութագրվում արտադրական միջավայրի միկրոկլիման:
9. Ինչպե՞ս են ազդում բարձր և ցածր ջերմաստիճանները մարդու աշխատունակության վրա:
10. Ի՞նչ պահանջներ են ներկայացվում արտադրական լուսավորությանը:
11. Ինչպե՞ս է ազդում լուսավորությունն արտադրողականության վրա:
12. Ի՞նչ կապ կա լուսավորության և արտադրական վնասվածքների միջև:
13. Թվե՞ք արտադրական լուսավորության տեսակները:
14. Ինչպե՞ս է աղմուկն ազդում մարդու առողջության և աշխատունակության վրա:

ԲԱԺԻՆ 3

ՀԱՎԱՆԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐԻ ԵՎ ՎԹԱՐՆԵՐԻ ԿԱՆԽՈՒՄ, ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄ

Հաստոցների և սարքավորումների վրա կատարվող աշխատանքի անվտանգությունը պայմանավորված է սպասարկող անձնակազմի աշխատանքային ճիշտ գործողություններով: Հետևաբար, սահմանված տեխնոլոգիական պրոցեսի խախտումները, աշխատանքային թույլ կարգապահությունը, բանվորի գիտելիքների անբավարար մակարդակը, անհրաժեշտ հրահանգավորումների և վերահսկողության բացակայությունը կարող են լուրջ պատահարների պատճառ դառնալ:

Մեծ է նաև հաստոցի և սարքավորման տեխնիկական ճիշտ և ժամանակին կատարվող նաշագզուշական-նորոգման աշխատանքների դերը:

Ցանկացած աշխատանքի անվտանգությունը կարելի է վստահորեն ապահովել՝ կիրառելով տեխնիկական ու կազմակերպական բնույթի բազմապիսի միջոցառումներ:

Կենցաղային անվտանգություն

Կենցաղային անվտանգությունն ընդգրկում հասկացություն է: Կենցաղային անվտանգությանը ներկայացվող պահանջները, չափանիշները տատանվում են ըստ երկրների: Կենցաղային վթարներից խուսափելու համար շատ կարևոր է, որ պահպանվեն գազասարքերից օգտվելու և էլեկտրաանվտանգության կանոնները:

Գազասարքերից օգտվելու կանոններ: Կենցաղում գազասարքերից բռնկված հրդեհների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ դրանք հիմնականում առաջանում են անզգուշության և հրդեհային անվտանգության կանոնների անտեսման հետևանքով: Շատ հաճախ պայթյունի և հրդեհի պատճառ է հանդիսանում գազատար խողովակների կցամիացումների, կարգավորիչ փականների և այլ հանգույցների անհերմետիկությունը: Հետևանքը լինում է այն, որ գազի արտահոսքի դեպքում գազաօդային խառնուրդի որոշակի

հարաբերակցության պայմաններում ջերմային աղբյուրի ազդեցությունից տեղի է ունենում ակնթարթային բռնկում, որն էլ, որպես կանոն, ուղեկցվում է պայթյունով կամ հրդեհով:

Անցանկալի դեպքերից և դժբախտ պատահարներից խուսափելու համար անհրաժեշտ է դրսևորել զգոնություն և գազով զործող կենցաղային սարքավորումների շահագործման ժամանակ խստորեն պահպանել ստորև ներկայացվող պահանջները.

- Կենցաղում բնական գազի օգտագործման հետ կապված միջադեպերի կանխարգելման նպատակով Հայաստանում բնական գազ սպառող բոլոր բաժանորդների բնակարաններում և տներում տեղադրված են գազասպառման անվտանգության ազդանշանային համակարգեր (անվտանգության համակարգեր), որոնք ինքնաշխատ եղանակով փակում են բնական գազի հոսքը բնակարան՝ հրդեհների, բնական գազի արտահոսքի և ծխագազերի վտանգավոր քանակի կուտակման դեպքերում:

Հարկավոր է խուսափել էլեկտրական ցանցից ազդանշանիչի ինքնակամ անջատումից: Անհրաժեշտ է ապահովել կայուն և անընդհատ էլեկտրասնուցում: Չի թույլատրվում հաճախակի միացնել ու անջատել ազդանշանիչի էլեկտրասնուցումը: Անվտանգության համակարգերը կարևորագույն նշանակություն, կանխարգելիչ դերակատարություն ունեն հատկապես բազմաբնակարան շենքերի համար, քանի

որ, անջատելով համակարգը էլեկտրական սնուցումից ձեր բնակարանում, դուք վտանգում եք ոչ միայն ձեր, այլ նաև ձեր հարևանների կյանքն ու առողջությունը:

- Ժամկետանց, տեխնիկական անսարքություններ ունեցող գազաբալոնները պետք է ենթարկվեն ստուգման մասնագիտացված ծառայությունների կողմից:
- Արդեն փորձարկված բալոններն անհրաժեշտ է տեղավորել գազօջախից, ջեռուցման մարտկոցներից և տաքացման այլ պարագաներից 1 մ-ից ոչ պակաս հեռավորության վրա:
- Մինչև գազաբալոնի փորձարկումը պետք է ստուգել օդափոխության հորանում քարշի առկայությունը, իսկ

բալոնը շահագործել միայն կարգավորիչ փականի՝ ռեդուկտորի առկայության դեպքում:

- Կենցաղային նշանակության գազի պարագաները բալոնի ռեդուկտորին միացվում են միայն 6-10 կգ/սմ² աշխատանքային ճնշման համար նախատեսված ռետինե փողրակներով, որոնք պետք է լինեն մեկ ամբողջական կտորից և ունենան մինչև 10 մ երկարություն:
- Փողրակների կցամիացումների համար կիրառելի են միայն պողպատյա, գործարանային տեսակի ճարմանդները:

Արձանագրված դեպքերի վերլուծությունը վկայում է, որ գազի առկայության դեպքում մեր քաղաքացիների որոշ մասը թույլ է տալիս կոպիտ վրիպումներ, որոնք ծանր, երբեմն էլ անդառնալի հետևանքներ են ունենում:

Պահպանելով կենցաղային գազային սարքավորումների հրդեհային անվտանգության կանոնները՝ դուք կխուսափեք հրդեհից, պայթյունից և դրանց աղետալի հետևանքներից: Կենցաղում գազի օգտագործման կանոնները ոչ միայն շատ մատչելի, այլև շատ կարևոր են: Ի վերջո, հետևելով գազի օգտագործման անվտանգության կանոններին, մենք պահպանում ենք ոչ միայն մեր առողջությունը, այլև գույքն ու կյանքը:

Էլեկտրաանվտանգության կանոններ: Կենցաղային էլեկտրասարքերի հետ ոչ ճիշտ կամ անզգույշ վարվելը կարող է հանգեցնել վնասվածքների: Էլեկտրականության հետ աշխատելիս անհրաժեշտ է իմանալ էլեկտրաանվտանգության բոլոր կանոնները.

- օգտվել միայն սարքին վիճակում գտնվող գործիքներից,
- չի կարելի աշխատել հանված կամ բաց կափարիչով սարքերի հետ,
- արգելվում է աշխատել ցանցին միացված սարքավորումների հետ,
- զգուշացե՛ք բոլոր տեսակի էլեկտրալարերից շենքի տանիքին, նկուղում, փողոցում,
- չի՛ կարելի խաղալ, խարույկ վառել, դյուրավառ նյութեր շարել էլեկտրալարերի մոտ և օդային գծերի տակ,
- ոչ մի դեպքում ձեռք մի՛ տվեք վնասված վարդակներին և պոկված, ընկած կամ կախված էլեկտրալարերին, քանի որ դրանցում կարող է էլեկտրական լարում լինել,
- էլեկտրական հոսանքի բաշխիչ ենթակայանների կամ այլ շենքերի պատերին, մուտքերում տեղադրված խցիկների վրա

հանդիպող հատուկ նշանը զգուշացնում է, որ հարկավոր է հեռու մնալ այդ տարածքից, չի կարելի պոկել այդ նշանները և վտանգել մյուսների կյանքը,

- ուշադի՛ր և զգույշ եղե՛ք նաև կայծակի ժամանակ, փակե՛ք դռներն ու պատուհանները, անջատե՛ք էլեկտրական սարքերը: Եթե փողոցում եք գտնվում, ապա փորձեք տուն կամ ավտոմեքենայի մեջ մտնել: Խուսափեք մենավոր ծառերից, էլեկտրալարերից, կանգառների ծածկերից ու մետաղյա իրերից:

Առանձին խմբերի (հաշմանդամություն ունեցող անձինք, հղիներ, անչափահասներ և այլն) աշխատանքային առանձնահատուկ պայմանները և վտանգների կանխման սահմանված միջոցառումները

Յուրաքանչյուր պետության հիմնական պարտականությունն իր քաղաքացիների արժանապատվության հարգումն ու պաշտպանությունն է: Այդ խնդրի իրականացման համար պետությունը ոչ միայն պետք է իր քաղաքացիներին զերծ պահի խտրական վերաբերմունքից, այլև ապահովի արժանավայել կյանքով ապրելու համար անհրաժեշտ պայմաններ: Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին հոդվածի համաձայն՝ ՀՀ նաև սոցիալական պետություն է: Սահմանադրական այս նորմից բխում է, որ պետությունը պարտավոր է իր բոլոր քաղաքացիների համար սոցիալական ապահովության, ապահովագրության և պաշտպանության անհրաժեշտ երաշխիքներ ապահովել:

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց աշխատանքային առանձնահատուկ պայմանները

Հաշմանդամություն ունեցող անձինք ունեն առողջական խնդիրներ, շրջակա միջավայրի արգելքներ, որոնք խոչընդոտում են նրանց մյուսների հետ հավասար հիմունքներով հասարակական կյանքին լիարժեք ու արդյունավետ մասնակցությանը: Աշխարհում ավելի քան մեկ միլիարդ մարդ ապրում է այս կամ այն տեսակի հաշմանդամությամբ և 200 միլիոն մարդ գործունեության ընթացքում առնչվում է զգալի դժվարությունների հետ: Ամբողջ աշխարհում հաշմանդամություն ունեցող անձինք առողջապահական, կրթական և տնտեսական բնագավառներում մասնակցության համեմատաբար

ցածր և աղքատության ավելի բարձր ցուցանիշներ ունեն: Մա մասամբ այն պատճառով է, որ հաճախ առողջապահական, կրթական, զբաղվածության, տրանսպորտային և տեղեկատվական ծառայությունները մատչելի չեն հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար: Մատչելիությանը խոչընդոտող գործոնները ներառում են անկատար չափանիշներն ու ընթացակարգերը, բացասական վերաբերմունքը, ծառայությունների անհասանելիությունը, տեղեկատվության և հաղորդակցության ոչ բավարար լինելը, գենդերային խտրականությունը և հաշմանդամություն ունեցող անձանց անբավարար մասնակցությունն իրենց վերաբերող որոշումների կայացման գործընթացում:

Նկար 16. հաշմանդամությունը՝ նշաններով

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավական կարգավիճակը ամրագրող նորմատիվային դաշտը բխում է ՀՀ Սահմանադրությունից (հոդված 37), որը յուրաքանչյուր մարդու ընձեռնում է ծերության, հաշմանդամության, հիվանդության, կերակրողին կորցնելու, գործազրկության և օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում սոցիալական ապահովության իրավունք: Բացի այդ, երկրի հիմնական օրենքը սոցիալական ոլորտում պետության առաջնահերթ խնդիրներից մեկը համարում է հաշմանդամության կանխարգելման և բուժման ծրագրերի իրականացումը, ինչպես նաև հասարակական կյանքին հաշմանդամություն ունեցող անձանց մասնակցության խթանումը (հոդված 48, 7-րդ կետ): ՀՀ Սահմանադրությունը (հոդված 14), մարդու արժանապատվությունը համարելով բարձրագույն արժեք, ամրագրում է իրավահավասարության սկզբունքը (հոդված 14.1), որն արգելում է խտրականության ցանկացած դրսևորում՝ կախված մի շարք հանգամանքներից, այդ թվում՝ հաշմանդամությունից:

Պետությունը հաշմանդամների համար երաշխավորում է կրթության և մասնագիտական ուսուցման իրավունք, ինչպես նաև պատրաստում է դրա համար անհրաժեշտ մանկավարժական կադրեր:

Կրթության պետական համակարգի մարմինները սոցիալական ապահովության և առողջապահության մարմինների հետ համատեղ, հաշմանդամի վերականգնման անհատական ծրագրին համապատասխան, ապահովում են հաշմանդամ երեխաների նախադպրոցական դաստիարակությունը, հաշմանդամների միջնակարգ, միջնակարգ-մասնագիտական և բարձրագույն կրթություն ստանալու համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը:

Հաշմանդամների ստեղծագործական և արտադրական ընդունակությունների իրականացման նպատակով և վերականգնման անհատական ծրագրերին համապատասխան նրանք ապահովվում են աշխատանքի սովորական պայմաններ ունեցող ձեռնարկություններում, հիմնարկներում և կազմակերպություններում, հաշմանդամների աշխատանքը կիրառող մասնագիտացված (այդ թվում՝ ուսումնասարտադրական) ձեռնարկություններում, արտադրամասերում և տեղամասերում աշխատելու, ինչպես նաև ձեռնարկատիրական և օրենքով չարգելված այլ գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքով:

Անթույլատրելի են հաշմանդամության պատճառով հաշմանդամի հետ աշխատանքային պայմանագրի կնքման կամ պաշտոնի բարձրացման մերժումը, ադմինիստրացիայի նախաձեռնությամբ աշխատանքից հեռացումը կամ այլ աշխատանքի փոխադրումը՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ բժշկաաշխատանքային փորձաքննության մարմինների եզրակացությամբ նրա առողջական վիճակը խոչընդոտում է մասնագիտական պարտականությունների կատարմանը կամ

սպառնում է այլ անձանց առողջությանը և աշխատանքի անվտանգությանը:

Ադմինիստրացիային չի թույլատրվում աշխատանքից հեռացնել համապատասխան հիմնարկներում բժշկական, մասնագիտական և սոցիալական վերականգնում ստացող անձանց:

Աշխատանքային հարաբերությունների օրենսդրական կարգավորումը կարևոր նշանակություն ունի ինչպես աշխատողի, այնպես էլ գործատուի համար: Բացի ընդհանուր օրենսդրական երաշխիքներից և լուծումներից՝ ՀՀ աշխատանքային օրենսդրությունը հնարավորություն է ընձեռում հաշմանդամություն ունեցող աշխատողներին իրենց պահանջով բժշկական եզրակացության հիման վրա աշխատել ոչ լրիվ աշխատաժամանակով (ոչ լրիվ աշխատանքային օր կամ ոչ լրիվ աշխատանքային շաբաթ): Բացի դրանից՝ օրենսդրորեն ամրագրված է, որ հաշմանդամները կարող են ներգրավվել արտաժամյա աշխատանքի, եթե բժշկական եզրակացությամբ դա նրանց արգելված չէ: Հաշմանդամի ներգրավումն արտաժամյա, ոչ աշխատանքային օրերի կամ գիշերային աշխատանքներում թույլատրվում է միայն նրանց համաձայնությամբ և պայմանով, եթե նման աշխատանքները բժշկական եզրակացությամբ նրանց արգելված չեն: 1-ին և 2-րդ խմբի հաշմանդամների համար սահմանվում է աշխատաժամերի կրճատված տևողություն՝ շաբաթական 36 ժամից ոչ ավելի:

Աշխատանքի ընդունելիս հաշմանդամների համար փորձաշրջան չի սահմանվում: Աշխատողների թվի կամ հաստիքների կրճատման ժամանակ աշխատանքի հավասար արտադրողականության և նույն որակավորման դեպքում հաշմանդամներն օգտվում են աշխատանքում մնալու առավելությունից:

Մեր երկրում գոյություն ունեն բազմաթիվ հասարակական կազմակերպություններ, որոնք զբաղվում են հաշմանդամների հիմնախնդիրներով («Փարոս», «Ունիտոն», «Էխո» և այլն):

Անչափահասների աշխատանքային առանձնահատուկ պայմանները: Գոյություն ունեն օրենքներ ու կարգեր, որոնք անչափահասներին աշխատավայրում պաշտպանում են շահագործումից: Օրենքն արգելում է անչափահասի վատթարագույն աշխատանքի բոլոր ձևերը:

Արգելվում է երեխային ներգրավել ալկոհոլային խմիչքների, թմրամիջոցների և հոգեմետ նյութերի, ծխախոտի, էրոտիկա և սարսափ բովանդակող գրականության և տեսաներիզների արտադրության,

օգտագործման կամ իրացման մեջ, ինչպես նաև այնպիսի աշխատանքներում, որոնք կարող են վնասել նրա առողջությանը, ֆիզիկական և մտավոր զարգացմանը, խոչընդոտել կրթություն ստանալուն:

Անչափահասի աշխատանքի ընդունման առանձնահատկությունները, արտոնությունները և պայմանները սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքով: Աշխատանքի անցնելու նվազագույն տարիքը 16-ն է, սակայն ծնողի կամ խնամակալի թույլտվությամբ երեխաները կարող են աշխատել 14 տարեկանից: 14 տարին չլրացած երեխաներին օրենքը թույլատրում է ընդգրկվել ստեղծագործական աշխատանքում՝ կինեմատոգրաֆիայի, մարզական, թատերական և համերգային կազմակերպություններում, կրկեսում, հեռուստատեսությունում և ռադիոյում: 14-16 տարեկան երեխաների համար սահմանված է 24-ժամյա առավելագույն շաբաթական աշխատաժամանակ, իսկ 16-18 տարեկանների համար՝ 36 ժամ: 18 տարին չլրացած անձանց համար արգելվում է արտաժամյա աշխատանքը, աշխատանքը վնասակար, դժվարին ու վտանգավոր պայմաններում, աշխատանքը տոն օրերին և գիշերային ժամերին:

Երեխաներն աշխատանք գտնում են տարբեր ոլորտներում:

Հղիների աշխատանքային առանձնահատուկ պայմանները: ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքով աշխատող հղի կանայք ունեն մի շարք իրավունքներ և արտոնություններ:
Դրանք են՝

- գործատուն իր նախաձեռնությամբ իրավունք չունի լուծել աշխատանքային պայմանագիրը հղի կանանց հետ հղիության մասին գործատուին տեղեկանք ներկայացնելու օրվանից մինչև

հղիության և ծննդաբերության արձակուրդի ավարտման օրվանից հետո մեկ ամիսը լրանալը,

- հղի կանայք և մինչև մեկ տարեկան երեխա խնամող աշխատողը կարող են արտաժամյա աշխատանքի ներգրավվել միայն իրենց համաձայնությամբ,
- հղի կանայք և մինչև երեք տարեկան երեխա խնամող աշխատողը կարող են գիշերային աշխատանքի ներգրավվել միայն իրենց համաձայնությամբ նախնական բժշկական զննություն անցնելուց և գործատուին բժշկական եզրակացություն ներկայացնելուց հետո,
- հղի կանայք և մինչև երեք տարեկան երեխա խնամող աշխատողները կարող են տանը կամ կազմակերպությունում հերթապահության ներգրավվել միայն իրենց համաձայնությամբ,
- հղի կանայք, մինչև մեկ տարեկան երեխա խնամող աշխատողները կարող են հանգստյան օրերին աշխատանքի ներգրավվել միայն իրենց համաձայնությամբ,
- հղի կանայք, մինչև մեկ տարեկան երեխա խնամող աշխատողները կարող են ոչ աշխատանքային՝ տոնական և հիշատակի օրերին աշխատանքի ներգրավվել միայն իրենց համաձայնությամբ,
- հղի կանայք և մինչև մեկ տարեկան երեխա խնամող աշխատողները կարող են գործուղման ուղարկվել միայն իրենց համաձայնությամբ,
- արգելվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված ծանր, վնասակար, առանձնապես ծանր, առանձնապես վնասակար աշխատանքներում հղի կամ մինչև մեկ տարեկան երեխա խնամող կանանց ներգրավելը,

- գործատուն պարտավոր է որոշել հղի և մինչև մեկ տարեկան երեխա խնամող կանանց անվտանգության և առողջության վրա ազդող վտանգավոր գործոնների ազդեցության տևողությունը և բնույթը: Հնարավոր ազդեցության առկայությունը որոշելուց հետո գործատուն պարտավոր է վտանգավոր գործոնների ազդեցության ռիսկի վերացման նպատակով ձեռնարկել ժամանակավոր միջոցներ (աշխատանքային պայմանների փոփոխություն/այլ աշխատանքի փոխադրում նույն կազմակերպությունում, այսպիսի հնարավորության բացակայության դեպքում վճարովի արձակուրդի տրամադրում մինչև հղիության և ծննդաբերության արձակուրդի հատկացումը)
- եթե հղի և մինչև մեկ տարեկան երեխա խնամող կնոջն անհրաժեշտ է աշխատաժամանակի ընթացքում բժշկական հետազոտություն անցնել, ապա գործատուն պարտավոր է նրան ազատել աշխատանքային պարտականությունների կատարումից՝ պահպանելով միջին աշխատավարձը, որը հաշվարկվում է՝ հիմք ընդունելով միջին ժամային աշխատավարձի չափը,
- ոչ լրիվ աշխատանքային օր կամ ոչ լրիվ աշխատանքային շաբաթ կարող է սահմանվել հղի կնոջ և մինչև մեկ տարեկան երեխա խնամող աշխատողի պահանջով,
- աշխատող կանանց տրամադրվում է հղիության և ծննդաբերության արձակուրդ:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Որո՞նք են կենցաղում գազասարքերից օգտվելու հիմնական կանոնները:
2. Ի՞նչ կանոններ պետք է իմանալ էլեկտրականության հետ աշխատելիս:
3. ՀՀ-ում ովքե՞ր են համարվում հաշմանդամություն ունեցող անձինք, և ի՞նչ իրավունքներ է երաշխավորում պետությունը նրանց համար:
4. Ո՞րն է աշխատանքի անցնելու նվազագույն տարիքը:
5. Ինչպե՞ս է կարգավորվում անչափահասի աշխատանքի ընդունման առանձնահատկությունները, արտոնությունները և պայմանները:
6. ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքով սահմանված աշխատող հղի կանայք ի՞նչ իրավունքներ և արտոնություններ ունեն:

ԲԱԺԻՆ 4

ՑՈՒՑԱԲԵՐԵԼ ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ

Առաջին օգնության գիտելիքները կյանքեր է փրկում

Ներկայումս մարդու կյանքը լի է բազմաթիվ այնպիսի իրադրություններով, որոնք կարող են արտակարգ իրավիճակների պատճառ դառնալ: Այդպիսի իրավիճակներն անկանխատեսելի են և կարող են հանգեցնել մարդկային բազմաթիվ զոհերի: Դժբախտ պատահարը կամ հանկարծահաս հիվանդությունը կարող են ծագել ցանկացած վայրում և պատահել յուրաքանչյուրիս հետ: Յուրաքանչյուր մարդ կարող է նաև պատահականորեն ներկա գտնվել դեպքի վայրում, ուստի ականատեսների կողմից ցուցաբերվող առաջին բուժօգնության որակից հաճախ կախված է լինում տուժածի կյանքը:

Առաջին օգնությունը միջոցառումների այն համալիրն է, որն իրականացվում է մինչև բուժանձնակազմի ժամանումը և ուղղված է տուժածի կյանքի պահպանմանն ու առողջության վերականգնմանը: Օգնությունը պետք է ցույց տա այն անձը, ով գտնվում է տուժածի մոտ (փոխօգնություն) կամ անձամբ տուժածը (ինքնօգնություն):

Տուժածի կյանքն ու հետագա հաջող բուժումը, որպես կանոն, կախված են այն բանից, թե ինչքանով է արագ և հմուտ ցույց տրված առաջին օգնությունը: Այդ պատճառով յուրաքանչյուրը պետք է իմանա՝ ինչպես ցույց տալ առաջին օգնությունը և կարողանա այն ցույց տալ տուժածին և ինքն իրեն:

Առաջին օգնության միջոցառումներով է պայմանավորվում իրավիճակի ելքը, ուստի ցուցաբերվող օգնությունը պետք է լինի նպատակային, ժամանակին, մտածված և որոշակի:

Առաջին բուժօգնության նպատակներն են՝

- պահպանել տուժածի կյանքը՝ ապահովելով կենսական կարևոր օրգանների ֆունկցիան,
- կայունացնել տուժածի վիճակը և կանխել վիճակի վատթարացումը, մեղմել ցավը,
- նպաստել տուժածի վիճակի բարելավմանը, պատրաստել հիվանդանոց տեղափոխելուն:

Մեծ մասամբ, առաջին օգնությունը ցուցաբերում են դեպքի վայրում պատահականորեն հայտնված մարդիկ՝ ականատեսները:

Խոշոր քաղաքների փրկարարական ծառայությունների վիճակագրությունը վկայում է, որ ականատեսներից շատերը գերադասում են չմիջամտել նման իրավիճակներում, քանի որ իրենց ուժերին վստահ չեն: Մարդիկ սովորաբար խուսափում են օգնություն ցուցաբերելուց՝ ելնելով հետևյալ հանգամանքներից՝

- առաջին բուժօգնության գիտելիքների բացակայություն,
- գիտելիքների առկայության պայմաններում փորձի, գործելու հմտության բացակայություն (սխալվելու վախ),
- հավաքված բազմության ներկայությունը, նրանց ուշադրության կենտրոնում հայտնվելու փաստը,
- տուժածի վերաբերյալ տեղեկությունների բացակայությունը (անձանոթին մոտենալը և օգնություն ցուցաբերելն ավելի դժվար է, քան մտերիմներին, ծանոթներին),
- հոգեբանորեն անպատրաստ լինելը (տհաճության զգացումը արյան առկայությունից կամ վնասվածքից, փսխուքից, տհաճ հոտերից),
- որևէ հիվանդությամբ վարակվելու վախը:

Հիշե՛ք

Անտարբերությունը տուժածի նկատմամբ առավել անթույլատրելի է:

- Շատ հնարավոր է, որ Դուք լինեք միակ մարդը, ով ի վիճակի է ճիշտ գործելու:
- Դժբախտ պատահարի դեպքում տուժածը կարող է ունենալ ոչ նորմալ վարքագիծ, այն չպետք է վանի Ձեզ:
- Նույնիսկ անմիջական օգնություն ցուցաբերելու անհնարինության պայմաններում կարելի է առաջարկել ներկաներին հեռանալ և ազատ տեղ բացել տուժածի շուրջը:
- Ահագանգել շտապօգնություն:
- Օգնել փրկարարներին:

Դեպքի վայրում ականատեսի առաջին քայլը պետք է լինի տեղանքի գնումը, զարգացող իրավիճակի ճանաչումը և գնահատումը, որի համար անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել որոշակի նշանների:

Արտակարգ իրավիճակին բնորոշ հիմնական նշաններն են.

1. Տարօրինակ ձայները՝

- գոռոց, ճիչ, աղաղակ,
- ապակու կտորվելու ձայն, մետաղի դղրդոց, ավտոդռների ճոռոց, շինության փլուզման աղմուկ,
- աշխատող սարքավորումների ձայների փոփոխություն:

2. Տարօրինակ տեսարանները՝

- ճանապարհից անբնական շեղված ավտոմեքենա,

- հատակին թափված իրեր, կոտրված ապակեղեն,
 - թափված դեղեր
3. Սովորականից ուժեղ կամ անձանոթ արտասովոր հոտերը:
4. Անսովոր նշանները կամ տարօրինակ վարքագիծը՝
- տուժածի անսովոր դիրքը՝ սեղմած կոկորդը, կրծքավանդակը, որովայնը,
 - շփոթվածությունը, վախեցած լինելը, մաշկի գունատությունը:
- Ցանկացած արտակարգ դեպքի վայրում ձեռնարկվող գործողությունների ծրագիրը կոչվում է հրատապ գործողությունների փուլեր: Այդ փուլերի իմացությունը և հստակ կատարումն առաջին օգնությունը կդարձնի առավել արդյունավետ:

Հրատապ գործողությունների փուլեր

Առաջին օգնություն ցուցաբերելիս պետք է առաջնորդվել քայլերի հետևյալ հերթականությամբ.

1) Դեպքի վայրի գնում, իրավիճակի գնահատում և անվտանգության ապահովում:

Արտակարգ իրավիճակում առաջին հերթին փորձեք պարզել.

1. ի՞նչ է պատահել,
2. ի՞նչ վտանգներ են առկա, և ինչպե՞ս ապահովել անվտանգությունը,
3. քանի՞ տուժած կա,
4. ո՞վ կարող է ձեզ օժանդակել:

Վտանգավոր գործոններից են՝ բարձր լարման ընկած հաղորդալարերը, թափվող քարերը, երթևեկող մեքենաները, հրդեհը, ծուխը, թունավոր գազերը, եղանակի անբարենպաստ պայմանները, հոսող կամ խորը ջրերը:

Եթե դեպքի վայրը վտանգավոր է, ապահովե՛ք անվտանգությունը կամ շտապ տեղափոխե՛ք տուժածին, եթե նրա վիճակը թույլ է տալիս, և դուք տիրապետում եք տեղափոխման կանոններին և հմտություններին:

Եթե չեք կարող ապահովել դեպքի վայրի անվտանգությունը, մի՛ մոտեցեք և անմիջապես ահազանգեք:

Հիշե՛ք, որ եթե դուք վնասվեք, ապա կբարդացնեք փրկարարների գործը և ոչնչով չեք օգնի տուժածին:

2) Անվտանգության ապահովում ավտոմեքենայի ժամանակ. եթե մեքենայով եք, ապա կանգնեցրեք այն վթարից առնվազն 10 մետր հեռավորության վրա.

1. մեքենաների հետագա բախման վտանգը նվազեցնելու նպատակով վթարից որոշ հեռավորության վրա (հաշվի առնելով վթարի վայրը) տեղադրեք նախագգուշացնող նշաններ կամ խնդրեք շրջապատող անձանց փակել կամ փոխել երթևեկության ուղղությունը,

2. ավտովթարի ժամանակ կարող է պայթյունավտանգ իրավիճակ ստեղծվել. այդ դեպքում առանց ժամանակ կորցնելու կողմնորոշվեք և տուժածներին շտապ տեղափոխեք դեպքի վայրից,

3. արգելեք ծխել կամ կրակ վառել դեպքի վայրում, քանի որ դրանք կարող են հրդեհի կամ պայթյունի պատճառ դառնալ:

3) Տուժածի զննում և առաջին օգնության ցուցաբերում.

Տուժածի զննումը սկսում են առաջնային զննումից, որի ընթացքում պետք է հայտնաբերել տուժածի կյանքին անմիջական վտանգ ներկայացնող վիճակները:

Դրա համար պետք է՝

1. ստուգել տուժածի գիտակցությունը (զգուշորեն շարժել տուժածի ուսերը փորձել խոսել նրա հետ, տալ հասարակ հարցեր՝ «Դուք ինձ լսո՞ւմ եք», հարցնել կամ տալ նրա անունը, տալ հասարակ հրահանգներ՝ ցույց տալ լեզուն, բացել, փակել աչքերը, սեղմել օգնություն ցուցաբերողի ձեռքը և այլն):

Եթե տուժածը գիտակից վիճակում է, համոզվել, որ նրան վտանգ չի սպառնում, օգնել նրան ընդունելու հարմար դիրք, թույլ չտալ տեղաշարժվելու մինչև վիճակի կայունանալը և սկսել երկրորդային զննումը:

Եթե տուժածն անգիտակից է, ապա պետք է բարձրաձայն օգնություն կանչել՝ աշխատելով մենակ չթողնել նրան:

2. բացել շնչառական ուղիները և ստուգել շնչառությունը, (տուժածին պառկեցնել մեջքի վրա, եթե չկա պարանոցի վնասվածք, գլուխը հետ տանել՝ մի ձեռքը դնելով նրա ճակատին, մյուս ձեռքի երկրորդ, երրորդ մատներով բարձրացնել կզակը ծնոտի աջ կամ ձախ եզրից այնպես, որ այն ավելի բարձր լինի ճակատից: Բուրժ մատը դնել ստորին շրթունքի և կզակի միջև եղած սահմանագծին և զգուշորեն բացել տուժածի բերանը: Եթե տուժածը մանկահասակ երեխա է, ապա գլուխը մի թեթև հետ տանել և բարձրացնել կզակը, իսկ եթե երեխան 1 տարեկանից փոքր է, ապա պետք է միայն զգուշորեն բարձրացնել կզակը):

3. ստուգել անոթազարկը և հայտնաբերել ուժեղ արյունահոսությունը (անոթազարկը կարելի է շոշափել մակերեսորեն տեղակայված զարկերակների վրա, օրինակ՝ քնային, ճաճանչային կամ բազկային, սակայն մեծահասակ անգիտակից տուժածի անոթազարկը

նպատակահարմար է շոշափել քնային զարկերակի վրա: Եթե կա անոթազարկ, պետք է համոզվել նաև, որ չկա ուժեղ արյունահոսություն: Դրա համար անհրաժեշտ է ոտքից գլուխ արագ զննել տուժածին: Արյունահոսությունը համարվում է ուժեղ, եթե արյունը շիթով դուրս է մղվում արյունատար անոթից, և այն անհնար է դադարեցնել ճնշող վիրակապով):

Եթե տուժածի կյանքին անմիջական վտանգ չի սպառնում, պետք է կատարել երկրորդային զննում այլ վնասվածքների կամ հիվանդագին վիճակների հայտնաբերման համար: Երկրորդային զննումը կատարվում է երեք հիմնական եղանակով՝ հարցուփորձ, մանրակրկիտ զննում և վերահսկում:

4) ահազանգ.

Կախված իրավիճակից, ահազանգը կարող է կատարվել ցանկացած պահի՝ թե՛ դեպքի վայրի զննման, թե՛ տուժածի զննման պահին.

1. շտապ օգնություն՝ 103

2. ոստիկանություն՝ 102

3. փրկարար ծառայություն՝ 911, 112

Ահագանգելիս հայտնեք հետևյալ տեղեկությունները՝

1. դեպքի վայրի ճշգրիտ հասցեն,
2. ի՞նչ է պատահել,
3. քանի տուժած կա,
4. տուժածների տվյալները և վիճակը,
5. ինչպիսի օգնություն եք ցուցաբերել:

Առաջին օգնության արկղիկ

Լավ դասավորած և պատշաճ պահեստավորած առաջին օգնության հավաքածուն թույլ է տալիս, որ անհետաձգելի իրավիճակներում առանց ուշացնելու ցուցաբերեք առաջին օգնություն: Ձեր առաջին օգնության հավաքածուն կարող է պարունակել այնպիսի նյութեր և պարագաներ, որոնց անհրաժեշտությունը հավանաբար կծագի մաշկի ամբողջականության խախտման (կտրած, ծակած վերքեր և այլն) կամ այլ վնասվածքների ժամանակ:

Օրինակ, դուք կարող եք ձեր դեղարկղիկում ունենալ՝

- տարբեր լայնության բինտեր՝ ստերիլ և ոչ ստերիլ
- մաշկի հիպոալերգիկ կաշուն ժապավեններ
- վերքերը փակող տարբեր չափի կաշուն ժապավեններ կամ սպեղանիներ
- տարբեր չափսի բինտային տամպոններ և թանգիֆներ (օրինակ՝ 10x10 սմ, 7,5x10 սմ) և ստերիլ վիրակապական նյութեր
- բամբակյա խծուծներ
- ակոհոլային հիպոալերգիկ

- քետաղինի լուծույթ
- միջին չափաի պողպատե մկրատ
- մեկանգամյա օգտագործման ձեռնոցներ (ստերիլ և ոչ ստերիլ)
- գամասեղ
- նոթատետր և գրիչ կամ մատիտ
- ստերիլ ֆիզիոլուծույթ (ֆլակոն կամ սրվակ)
- ախտանահող և հակաքորային քսուք
- օճառ կամ ձեռքերի ախտահարման գել
- լարան (ժգուտ):

Կախված այն հանգամանքից, թե առաջնային ինչ նպատակի համար եք պահում ձեր հավաքածուն, վերջինիս կազմությունը կարող է որոշակի փոփոխություններ կրել:

Անգիտակից տուժած

Գիտակցության կորուստը մարդու կյանքին սպառնացող վիճակ է: Դրա պատճառ կարող են լինել բազմաթիվ վնասվածքներ և հիվանդություններ

Եթե տուժածն անգիտակից վիճակում է, բայց շնչում է, շնչուղիների անցանելիությունն ապահովելու համար նրան պետք է շրջել կողքի ապահովության դիրքի: Այս դիրքում նրա բերանի պարունակությունը արտահոսում է դուրս, իսկ լեզուն չի կարող հետ գնալ և փակել շնչուղիները:

Կողքի ապահովության դիրքի շրջելը.

1. ծնկի իջեք տուժածի կողքին՝ մոտավորապես նրա մարմնի միջնամասում (նկ 17.1),

2. տուժածի՝ ձեր կողմի ձեռքը տարածեք նրա մարմնի նկատմամբ մոտավորապես ուղիղ անկյան տակ և ծալեք արմունկը, տուժածի մյուս ձեռքը ծալեք նրա որովայնի վրա (նկ 17.2),

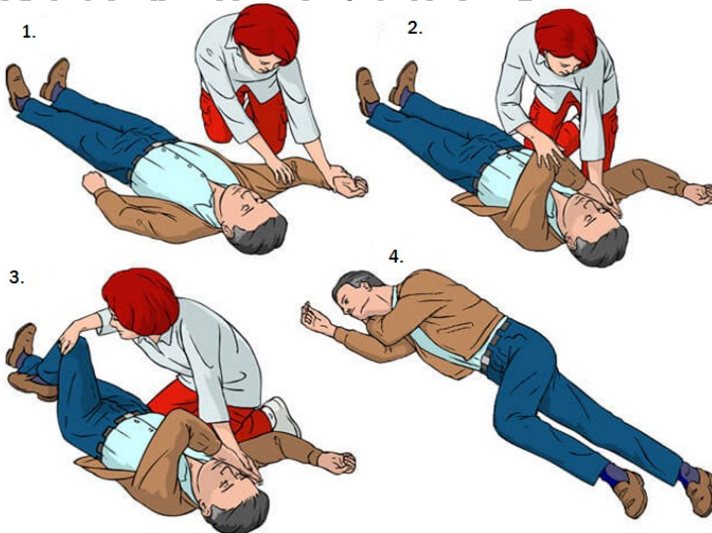
3. մի ձեռքով բռնեք տուժածի ոտքը ծնկան հողի շրջանում, ծալեք այն և պահեք այդ դիրքում (նկ 17.3),

4. ձեր մյուս ձեռքով տուժածի ձեզանից հեռու գտնվող ձեռքի դաստակը առբերեք դեպի տուժածի այտը և դրանով պահեք նրա գլուխը (նկ 17. 3),

5. դանդաղ, համաչափ և զգուշորեն շրջեք տուժածին դեպի ձեզ: Այնուհետև տուժածի վերևում հայտնված ձեռքի արմունկն ու ծունկը հենեք գետնին: Ոտնաթաթը իջեցրեք մյուս ոտքի վրայից և ոտքը ծալեք այնպես, որ ծնկան հողը լինի ուղիղ անկյան տակ,

6. համոզվեք, որ տուժածի դիրքը կայուն է (նկ 17.4),

7. այնուհետև կրկին բացեք տուժածի շնչուղիները: Բռնեք նրա ճակատից ու կզակից, գլուխը զգուշությամբ հետ տարեք՝ դեմքը մի փոքր շրջելով դեպի ներքև և բացելով բերանը:

Նկար 17 . անգիտակից տուժածին կողքի ապահովության դիրքի շրջելը

Կողքի ապահովության դիրքի շրջելուց հետո տուժածին մենակ մի թողեք: Մինչև շտապօգնության գալը պարբերաբար վերահսկեք նրա վիճակը, ստուգեք շնչառությունը՝ ձեռքը որովայնի վրա դնելով: Եթե շտապ օգնությունը ուշանում է, և տուժածը շատ երկար ժամանակ է մնում կողքի ապահովության դիրքում, 30ր հետո շրջեք նրան մեջքի, ապա կողքի ապահովության դիրքի՝ հակառակ կողմի վրա:

Սիրտ-թոքային վերակենդանացում

Սիրտ-թոքային վերակենդանացումը կրծքավանդակի սեղմումների և ներփչումների հաջորդականությունն է, որի նպատակը տուժածի գլխուղեղը թթվածնով հարուստ արյունով սնուցման վերականգնումն է:

Եթե առաջնային զննման ժամանակ հայտնաբերում եք, որ տուժածը չի շնչում կամ շնչում է ոչ նորմալ (մեծ բացում է բերանը և ջղաձգվելով կամ աղմկոտ, խռոցոցով փորձում շունչ քաշել), անմիջապես ահագանգեք շտապօգնություն և սկսեք կատարել սիրտ-թոքային վերակենդանացում: Սիրտ-թոքային վերակենդանացումը կրծքավանդակի սեղմումների և ներփչումների հաջորդականությունն է, որի նպատակը տուժածի գլխուղեղը թթվածնով հարուստ արյունով սնուցման վերականգնումն է:

Չափահաս տուժած

1. Ստուգեք գիտակցությունը,
2. Եթե տուժածն անգիտակից վիճակում է, բացեք շնչուղիները և ստուգեք շնչառությունը,
3. Եթե տուժածը չի շնչում, ահագանգեք շտապօգնություն:

Նշում

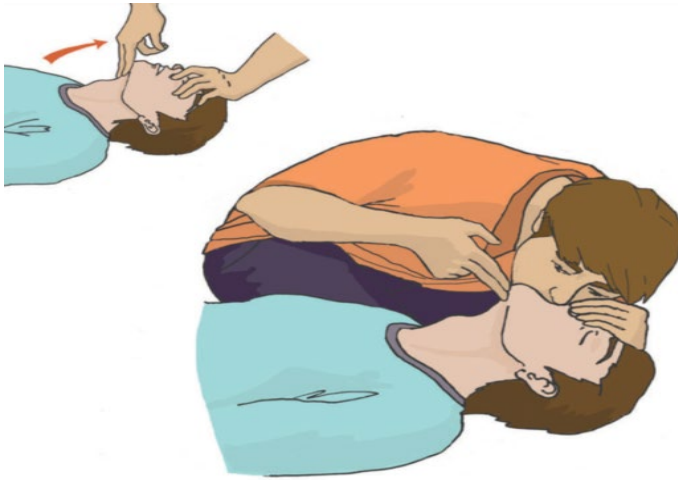
Տուժածը պետք է պառկած լինի հարթ և ամուր մակերեսի վրա:

Ինչ անել

1. Կատարեք կրծքավանդակի 30 սեղմում: Ծնկի իջեք տուժածի կողքը՝ ուսի մոտ: Իրար վրա դրված ձեռքերի ավերը տեղադրեք նրա կրծքավանդակի մեջտեղում՝ կրծոսկրի ստորին հատվածում, և բարձրացրեք մատները կրծքավանդակից: Իրանով առաջ թեքվեք այնպես, որ ձեր ձեռքերը լինեն ուղղահայաց տուժածի մարմնի նկատմամբ: Կատարեք 30 սեղմում 15 վայրկյանի ընթացքում: Սահուն, համաչափ սեղմեք և բաց թողեք կրծքավանդակը: Սեղմումների ընթացքում արմունկները մի ծալեք: Յուրաքանչյուր սեղմումից հետո առանց ձեռքը կրծքավանդակից կտրելու թողեք, որ այն ամբողջովին բարձրանա: Սեղմումների խորությունը պետք է լինի 5-6 սմ, իսկ արագությունը բոլորում՝ 100-120 սեղմում:

2. Բացեք շնչառական ուղիները: Կատարեք 2 ներփչում: Փակեք տուժածի քթանցքները, շունչ քաշեք և, ձեր բերանով ամբողջությամբ ընդգրկելով տուժածի բերանը, կատարեք սահուն ներփչում: Ներփչեք այնքան, մինչև տեսնեք, որ տուժածի կրծքավանդակը բարձրացավ: Ներփչումը պետք է տևի 1 վայրկյան: Ապա բարձրացեք, բացեք քթանցքները և թույլ տվեք, որ կրծքավանդակը իջնի: Դրանից հետո անմիջապես կատարեք 2-րդ ներփչումը:

3. Առանց հապաղելու կրկին կատարեք կրծքավանդակի 30 սեղմում:

4. կրկնեք 30 սեղմում/2 ներփչում գործողություններ, կատարեք 5 ցիկլ (30 սեղմում, 2 ներփչում) և անոթազարկի կրկնակի վերստուգում:

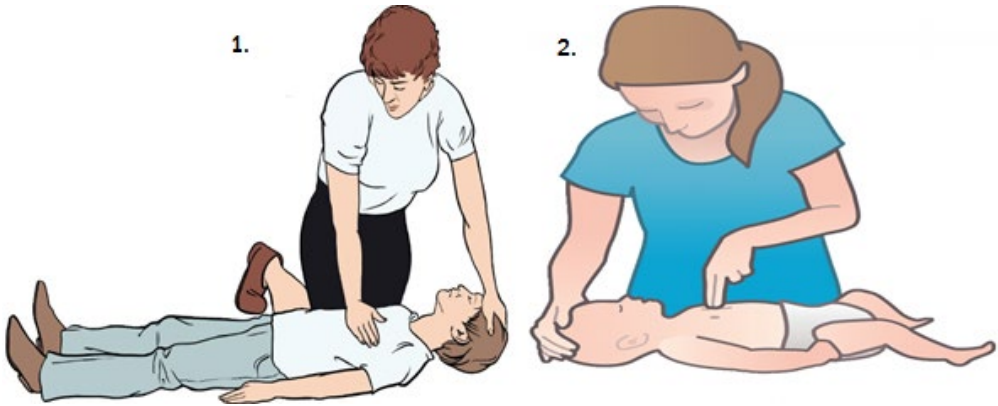
5. Շարունակեք սիրտ-թոքային վերակենդանացումը, մինչև ի հայտ գան կենդանության նշաններ (շնչառություն, շարժում), ժամանի շտապօգնությունը, կամ դուք այլևս ի վիճակի չլինեք շարունակել:

Նշում

Եթե չեք կարող կատարել ներփչումներ, առանց ընդհատումների կատարեք միայն կրծքավանդակի սեղմումներ:

Եթե տուժածը երեխա է

Եթե տուժածը 1-8 տարեկան երեխա է, կրծքավանդակի սեղմումները կատարեք մի ձեռքով կրծքավանդակի կենտրոնում: Սեղմումների հաճախականությունը պետք է լինի նույնը՝ րոպեում 100-120, խորությունը՝ առնվազն կրծքավանդակի խորության 1/3-ը կամ մոտավորապես 2.5-4 սմ:

1. 1-8 տարեկան երեխա երեխա

2. մինչև 1 տարեկան

Եթե տուժածը ծծկեր (մինչև 1 տարեկան) երեխա է, կրծքավանդակի սեղմումները կատարեք 2 մատով: Տեղադրեք 2 մատը երեխայի կրծքավանդակի կենտրոնում՝ կրծոսկրի վրա: Սեղմումների հաճախականությունը պետք է լինի թոպեում 100-120, խորությունը՝ առնվազն կրծքավանդակի խորության 1/3-ը կամ մոտավորապես 1.5-2 սմ:

Նշում

Եթե տուժածը երեխա է կամ ջրահեղձված է, ցանկալի է շնչառության դադարը հայտնաբերելուց հետո կատարել նախնական 5 ներփչում, ապա նոր սկսել կրծքավանդակի սեղմումները:

Թեստ

Նշել մեկ ճիշտ պատասխան

1. Որոշել դեպքի վայրի զննմանը համապատասխան գործողությունները.

1. ստուգել կենսական կարևոր համակարգերի գործունեությունը
2. փնտրել տուժածին
3. ստուգել ուժգին արյունահոսությունը
4. փորձել որոշել, թե ինչ է պատահել
5. ապահովել սեփական անվտանգությունը

ա. 1,2,3 բ. 2,4,5 գ. 1,2,4

2. Որոշել տուժածի նախնական/առաջնային զննմանը համապատասխան գործողությունները.

1. ստուգել գիտակցությունը
 2. փնտրել տուժածին
 3. բացել շնչուղիները
 4. կատարել մանրակրկիտ արտաքին զննում
 5. ապահովել սեփական անվտանգությունը
 6. ստուգել անոթազարկը
- ա. 1,3,5 բ. 2,4,5 գ. 1,3,6

3. Գիտակցությունը ստուգելու համար պետք է'

1. շարժել տուժածի ուսերը
 2. հարվածել դեմքին
 3. երեսին սառը ջուր լցնել
 4. տալ հասարակ հարցեր և հրահանգներ
 5. ստուգել պատասխանը ցավի ազդակի նկատմամբ
- ա. 1,4 բ. 2,4 գ. 3,4 դ. 4,5

4. Նշել այն պնդումները, որոնք վերաբերում են երկրորդային զննմանը.

- ա. հայտնաբերում է կյանքին սպառնացող գործոնները
- բ. գնահատում է գիտակցությունը
- գ. ներառում է սիրտ-թոքային վերակենդանացումը
- դ. ենթադրում է տուժածի մանրակրկիտ արտաքին զննում

5. Ի՞նչ է պետք անել, եթե շրջապատը պաշտպանված չէ.

- ա. բոլորին օգնություն ցուցաբերել, բայց զգույշ լինել
- բ. ահազանգել շտապօգնություն և սկսել ցուցաբերել առաջին օգնությունը
- գ. չմոտենալ, անմիջապես ահազանգել շտապօգնություն
- դ. օգնության կանչել այլ ականատեսների և միասին սկսել օգնություն ցուցաբերել

6. Երբ համոզված եք, որ տուժածի կյանքին վտանգ չի սպառնում, ապա պետք է.

- ա. ահազանգել շտապօգնություն
- բ. տուժածին տեղափոխել մոտակա հիվանդանոց
- գ. ստուգել որևէ վնասվածքի առկայությունը

դ. տուժածից ստանալ համաձայնություն նրան օգնություն ցուցաբերելու համար

7. Ի՞նչ պետք է անել առաջին հերթին, եթե տուժածը գիտակցություն չունի և չի շնչում.

ա. ահագանգել շտապօգնություն

բ. կատարել երկու խորը ներփչում

գ. շոշափել անոթազարկը և ստուգել ուժեղ արյունահոսությունը

դ. սկսել երկրորդային զննում

8. Գիտակցությունը կորցրած տուժածի համար, որն ունի անոթազարկ և շնչում է, առավել ապահով դիրքն է.

ա. մեջքի վրա գլուխը բարձր

բ. կողքի վրա գլուխը ցածր

գ. կողքի վրա գլուխը հետ, բերանը դեպի ներքև

դ. բոլոր վերը նշված դիրքերը ապահով են

9. Նշել արհեստական շնչառությանը վերաբերող ճիշտ պնդումները.

1. ներփչվող օդի քանակը պետք է բարձրացնի տուժածի

կրծքավանդակը

2. շնչողիները բացելուց և շնչառությունը ստուգելուց հետո պետք է կատարել երկու ներփչում

3. ծծկեր երեխային ներփչվող օդի քանակը չպետք է գերազանցի ներփչողի այտերով ընդգրկվող օդի ծավալը

4. ծծկեր երեխաների շրջանում ներփչվող օդը չպետք է առաջացնի կրծքավանդակի բարձրացում

5. արհեստական շնչառությունը պետք է շարունակել 10 րոպե

ա. 1,2,4 բ. 2,3,5 գ. 1,2,3 դ. 2,4,5

10. Արհեստական շնչառություն կատարելուց հետո պարզվում է, որ մեծահասակ տուժածն ունի անոթազարկ, բայց շնչառությունը չի վերականգնվել: Անհրաժեշտ է.

ա. շարունակել արհեստական շնչառությունը՝ կատարելով երկու խորը ներփչում

բ. շարունակել արհեստական շնչառությունը՝ յուրաքանչյուր հինգ վայրկյանը մեկ կատարելով ներփչում

գ. մեկ րոպեով դադարեցնել արհեստական շնչառությունը և ստուգել անոթազարկը

դ. կատարել ներփչումները 10 վայրկյանը մեկ

11. Նշել սրտի արտաքին մերսման ցուցումը,

- ա. սրտի կանգ
- բ. գիտակցության կորուստ
- գ. շնչառության դժվարացում
- դ. սրտի անկանոն աշխատանք

12. Ո՞ր դեպքում տուժածը պետք է գտնվի կողքի ապահով դիրքում.

- ա. գիտակցության բացակայություն, երբ կա շնչառություն և շոշափվում է անոթազարկ
- բ. սրտի կանգ
- գ. շնչառության բացակայություն
- դ. գիտակցության, անոթազարկի և շնչառության բացակայություն

13. Արհեստական շնչառության ո՞ր ձևն է կիրառվում ծծկեր երեխաների շրջանում.

- ա. բերան-բերան
- բ. բերան -քիթ
- գ. բերան - բերան և քիթ
- դ. բոլոր վերոհիշյալ տարբերակները

Լրացնել աղյուսակը.

	Չափահաս	Անչափահաս	Ծծկեր
Սեղմման ձև			
Սեղմումների խորություն			
Սեղմումների և ներփչումների գործողությունների ցիկլը			
Մեկ բուպեում ցիկլերի թիվը			

ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԻՎԱՆԴԱԳԻՆ ՎԻՃԱԿՆԵՐԻ ԴԵՊՔՈՒՄ

Ուշագնացություն

Ուշագնացությունը գիտակցության կարճատև կորուստն է, որն առաջանում է գլխուղեղի արյունամատակարարման անցողիկ նվազումից: Առաջացման պատճառները շատ են՝ ուժեղ ցավը, երկար ժամանակ կանգնած մնալը (հատկապես շոգ եղանակին), հյուծվածությունը, հիվանդությունները, սովը, ուժեղ հուզմունքը, նստած կամ պառկած տեղից կտրուկ վեր կենալը և այլն:

Հղիներն ավելի հաճախ են ուշագնաց լինում: Երբեմն գիտակցության կորստին նախորդում են նախանշաններ. տուժածը հանկարծակի գլխապտույտ, շշմածություն, սրտխառնոց, վերջույթների ծակծկոցներ է զգում, ականջներում աղմուկ է լսում, տեսողությունը մշուշվում է, նա գունատվում է, երերում, ապա կորցնում է գիտակցությունն ու վայր ընկնում:

Ինչ անել

Առաջին օգնությունն ուղղված է գլխուղեղի արյունամատակարարման վերականգնմանը.

1. եթե կարող եք, բռնեք տուժածին ընկնելու պահին և պառկեցրեք,
2. բարձրացրեք նրա ոտքերը,

3. արձակեք ճնշող կապերը՝ գոտին, փողկապը, օձիքը,
4. ապահովեք տուժածին թարմ օդով,
5. չի կարելի տուժածի երեսին ջուր լցնել, քանի որ այն կարող է լցվել շնչուղիներ և խանգարել շնչառությունը,
6. գիտակցության վերականգնումից հետո ստուգեք վնասվածքների առկայությունը՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով գլխին ու պարանոցին,
7. փորձեք պարզել ուշագնացության պատճառը,
8. թույլ մի տվեք տուժածին պառկած տեղից կտրուկ վեր կենալ, այլապես ուշագնացությունը կարող է կրկնվել: Մի քանի թույլ սպասեք, մինչև վիճակը կայունանա՝ անցնի գունատությունը, վերջույթները սառը չլինեն, լավանա ինքնազգացողությունը, ապա օգնեք նրան աստիճանաբար վեր կենալ,
9. եթե տուժածի գիտակցությունը չի վերականգնվում, ստուգեք շնչառությունն ու գործեք անգիտակից տուժածին օգնության քայլերին համապատասխան:
 - Ահագանգեք շտապ օգնություն, եթե՝
 1. ուշագնացությունը կրկնվում է,
 2. ուշագնացությունը հիվանդության հետևանք է,
 3. տուժածը լուրջ վնասվածք է ստացել:

Դժվարացած շնչառություն

Դժվարացած շնչառությունը կարող է լինել բազմաթիվ առողջական խնդիրների ախտանիշներից մեկը և վկայել մարդու օրգանիզմի համար վտանգավոր խախտման մասին:

Որոշ իրավիճակներում շնչահեղձությունը կարող է վկայել մարդու համար վտանգավոր խախտման մասին:

Դժվարացած շնչառությամբ մարդը չի կարող լիարժեք շնչել, խորը շունչ քաշելու փորձն անհաջող է ստացվում, շնչառությունը

դառնում է ավելի մակերեսային, և մարմինը չի ստանում անհրաժեշտ քանակությամբ թթվածին: Հաճախ այս վիճակը առաջացնում է հուզմունք, խուճապ:

Ինչ անել

1. Նստեցրեք տուժածին հարմար դիրքով, արձակեք սեղմող կապերը:

2. Եթե տուժածն ունի բժշկի կողմից նշանակված համապատասխան դեղամիջոցներ, օգնեք նրան ընդունել դրանք: Հաճախ դրանք բրոնխալայնիչներով ներշնչակների ձևով են:

3. Ապահովեք սենյակի մաքուր օդը (բացեք լուսամուտները):

4. Անհրաժեշտության դեպքում զանգահարեք շտապ բուժօգնություն:

5. Պահեք ձեզ հանգիստ և խուճապի մի մատնվեք:

6. Կապի մեջ մնացեք 1-03 հեռախոսավարի հետ, լսեք և կատարեք նրա հրահանգները:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Ի՞նչ է ուշագնացությունը:

2. Որո՞նք են ուշագնացության առաջացման պատճառները:

3. Ի՞նչ նախանշաններ կարող է ունենալ ուշագնացությունը:

4. Ի՞նչ առաջին օգնություն պետք է ցուցաբերել տուժածին ուշագնացության դեպքում:

5. Ի՞նչ է դժվարացած շնչառությունը:

6. Ի՞նչ առաջին օգնություն պետք է ցուցաբերել տուժածին դժվարացած շնչառության դեպքում:

Սրտամկանի ինֆարկտ

Սրտամկանի ինֆարկտն իրենից ներկայացնում է սրտամկանում մեկ կամ մի քանի մեռուկացման օջախների առաջացումով և սրտի գործունեության խանգարմամբ պայմանավորված սուր հիվանդություն, և Եթե կասկածում եք, որ ձեր հարևանությամբ ինչ-որ մեկի մոտ առկա է սրտամկանի ինֆարկտ, ապա անհապաղ զանգեք 1-03 և սկսեք առաջին օգնության ցուցաբերումը:

Սրտի նոպան կամ սրտամկանի ինֆարկտը կարող է ընթանալ հետևյալ գանգատներից կամ ախտանիշներից մեկնումեկով կամ բոլորով՝

- կրծոսկրի կենտրոնում կամ կրքավանդակի ձախ կեսում անհարմարավետ ճնշման կամ լցվածության զգացողություն կամ սեղմող ցավեր,
- օդի պակասի զգացում, շնչարգելություն կամ հևոց,
- աչքերի առջև սևանալու կամ ուշագնացության զգացում, գլխապտույտ,
- առատ սառը քրտնարտադրություն,
- սրտխառնոց:

Սրտամկանի ինֆարկտի ժամանակ ետկրծոսկրային ցավերը տևում են ավելի քան 15 րոպե, սակայն կարող է և որևէ ախտանիշ չլինել: Կարևոր է իմանալ, որ ետկրծոսկրային ցավերից բացի կարող են ի հայտ գալ այլ «ոչ սրտային» գանգատներ, օրինակ՝ մարսողության խանգարում, պարանոցի կամ ստորին ծնոտի ցավեր:

Բազմաթիվ մարդկանց մոտ նախազգուշացնող նշանները կարող են ի հայտ գալ սրտամկանի ինֆարկտից ժամեր, օրեր կամ նույնիսկ շաբաթներ առաջ:

Ինչ անել

1. Խնդրեք տուժածին չշարժվել: Տեղում պառկեցրեք նրան՝ իրանը բարձր, մեջքով հարմարավետ հենված: Արձակեք սեղմող կապերը՝ փողկապը, գոտին, վերնաշապիկի կոճակները:

2. Հանգստացրեք տուժածին՝ խոսելով նրա հետ վստահ, հանգիստ ձայնով: Պարզեք ցավի տևողությունն ու բնույթը:

3. Օդափոխեք տարածքը, խնդրեք կողմնակի անձանց դուրս գալ սենյակից:

4. Եթե տուժածն ունի բժշկի նշանակած դեղորայք, օրինակ՝ նիտրոգլիցերինի որևէ պատրաստուկ, օգնեք նրան ընդունել դրանք:

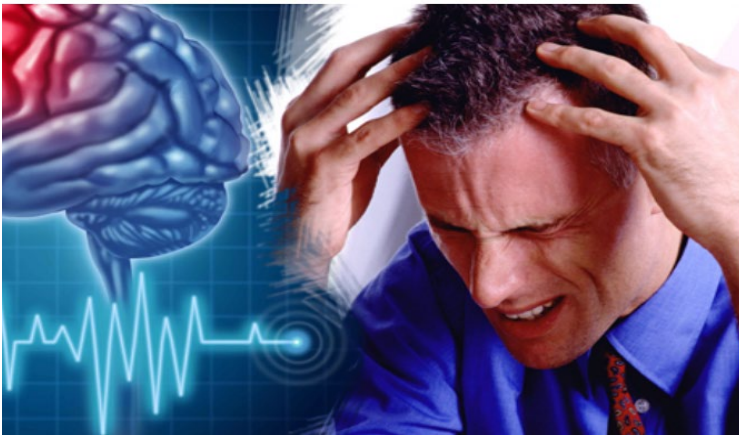
5. Ահագանգեք շտապօգնություն: Հատկապես մի հապաղեք ահագանգելուց, եթե նման վիճակ տուժածի հետ առաջին անգամ է տեղի ունեցել:

6. Եթե տուժածը գիտակից վիճակում է, տվեք նրան ծամելու 1 հար (150-300 մգ) ասպիրին (եթե ասպիրինից պերզիա չունի):

7. Վերահսկեք տուժածի վիճակը և գործեք համապատասխան իրավիճակի:

Կաթված

Գլխուղեղը սնուցող արյունատար անոթներում արյան հոսքի խանգարումը հանգեցնում է կաթվածի (инсульт), ինչի արդյունքում առաջանում են նյարդաբանական ախտանիշներ՝ պարալիզ՝ վերջույթների շաժուռակության խանգարում, խոսքի աղավաղում: Աշխարհում այն մահվան և հաշմանդամության հանգեցնող հիմնական պատճառներից է:

Քանի որ ուղեղը թթվածնի երկարատև պակասից լուրջ վնասներ է կրում, կաթվածի ժամանակ շատ կարևոր է նվազագույնի հասցնել ախտանիշների առաջացման և առաջին բուժօգնության միջև ընկած ժամանակահատվածը:

Առաջին օգնություն ցուցաբերողը պետք է սովորի ճանաչել կաթվածի նշանները՝ դեմքի ծռում, վերջույթի մկանների թուլացում և խոսքի խանգարում: Քայլերի հաջորդականությունը.

1. ահագանգել,
2. օգնել տուժածին ընդունել հարմար դիրք,
3. գիտակցության և կլման խանգարման, առատ թքահոսության, փսխման դեպքում շրջել տուժածին կողքի ապահովության դիրքի:

Հիշե՛ք, որ այս դեպքում ամենակարևորը ժամանակն է, հարկավոր է անհապաղ շտապօգնություն զանգահարել և նկարագրել իրավիճակը:

Ցնցումային նոպաներ

Ցնցումը գլխուղեղում էլեկտրական ակտիվության հանկարծակի, անվերահսկելի պոռթկում է: Այն կարող է առաջացնել վարքի, շարժումների, զգացմունքների և գիտակցության մակարդակի փոփոխություններ:

Առաջին օգնություն ցուցաբերելու ժամանակ պաշտպանեք տուժածին հնարավոր վնասվածքներից՝ գլխի տակ ծավաժ ծածկոց կամ այլ փափուկ բան դնելով, հեռացրեք մոտակա վտանգավոր առարկաները, օրինակ՝ սուր եզրերով կահույքը, տաք առարկաները և այլն:

Ցնցումների ավարտից հետո ստուգեք շնչառությունը, և եթե տուժածը շնչում է, շրջեք կողքի, որպեսզի ապահովվի բերանի խոռոչից հեղուկների արտահոսքը:

Ինչ չի կարելի անել

1. Մի՛ փորձեք դադարեցնել նոպան:
2. Մի՛ բռնեք կամ զսպեք տուժածին, քանի որ կարող եք վնասվածքներ պատճառել:
3. Մի՛ փորձեք ինչ-որ բան տեղադրել ծնոտների միջև:

Ցնցումների ժամանակ հիվանդները հազվադեպ են կծում լեզուն կամ այտերը այնպիսի ուժով, որ առաջանա ուժեղ արյունահոսություն, սակայն հնարավոր է որոշ քանակությամբ արյան առկայություն:

Շաքարախտի հետ կապված անհետաձգելի վիճակներ

Շաքարախտը իրենից ներկայացնում է ինսուլինի անբավարարությամբ կամ նրա ֆունկցիայի նվազմամբ պայմանավորված ներզատական-նյութափոխանակային հիվանդություն, որի հետևանքով խանգարվում են նյութափոխանակության բոլոր ձևերը:

Շաքարային դիաբետը մեր օրերում հանդիսանում է առողջության հետ կապված ամենատարածված խնդիրներից մեկը: Դրա առաջացման ամենակարևոր փաստը հանդիսանում է այն, որ մարդիկ ամեն ինչ չէ, որ գիտեն այդ հիվանդության մասին:

1. Եթե կասկածներ կան՝ տուժածի մոտ թերշաքարարյունություն է, թե գերշաքարարյունություն, վարվել այնպես, ինչպես թերշաքարարյունության դեպքում,

2. Թերշաքարարյունության դեպքում տուժածին տալ 15-20 գրամ շաքար (1 ճաշի գդալ),

3. Շաքարի փոխարեն կարելի է տալ որևէ քաղցր բան՝ մեղր, քաղցր հյութ, կոնֆետ և այլն:

Շնչուղիների խցանում

Նորմալ շնչառության համար անհրաժեշտ է, որ շնչուղիները լինեն անցանելի: Եթե այս կամ այն պատճառով շնչուղիները խցանված են, ապա տուժածի շնչառությունը կարող է դժվարանալ կամ դադարել: Նման դեպքերում անհրաժեշտ է անհապաղ ցուցաբերել առաջին օգնություն:

Մասնակի խցանում

1. Եթե տուժածը հազում է, մի՛ խանգարեք նրան: Հավանական է, որ հազալիս օտար մարմինը դուրս կգա շնչուղիներից: Ասեք տուժածին, որ չփորձի զսպել հազը: Եթե մարդաշատ վայրում եք, և նա ամաչում է հազալուց, հնարավորության դեպքում արագ դուրս բերեք նրան այդտեղից: Ինքներդ ոչինչ մի արեք, միայն հետևեք տուժածի վիճակին: Հազը շատ ավելի արդյունավետ է մաքրում շնչուղիները, քան կանի ցանկացած ձեր միջամտությունը,

2. Օտար մարմինը դուրս գալուն պես տուժածի հազը կդադարի, շնչառությունը կկարգավորվի,

3. Եթե օտար մարմինը դուրս չի գալիս, ահազանգեք շտապօգնություն:

Լրիվ խցանում

Չափահաս տուժած և 1-8 տարեկան երեխա

1. Որևէ մեկին ուղարկեք ահազանգելու շտապօգնություն և արագ սկսեք օգնություն ցուցաբերել,

2. Կատարեք 5 հարված թիկունքին: Կանգնեք տուժածի մեջքի ետևում և 5 անգամ հարվածեք թիկունքին (սկար 18.1),

3. Կատարեք որովայնի 5 հրում: Մի ձեռքի բռունցքը (բութ մատը դեպի ձեզ) դրեք տուժածի որովայնին՝ պորտի ու կրծքավանդակի մեջտեղում: Մյուս ձեռքով բռնեք ձեր բռունցքը և կատարեք դեպի ձեզ ու վեր ուղղված հինգ կտրուկ հրում (սկար 18.2),

Նկար 18

4. Կրկնեք գործողությունները, մինչև օտար մարմինը դուրս գա, և տուժածը սկսի հազալ և շնչել,

5. Եթե տուժածը կորցնում է գիտակցությունը, անմիջապես սկսեք սիրտ-թոքային վերակենդանացումը:

Նշում

Եթե տուժածի որովայնն այնքան մեծ է, որ դուք ձեռքերով չեք կարող այն ընդգրկել, կամ տուժածը հղի կին է, որովայնի հրումների փոխարեն կատարեք կրծքավանդակի սեղմումներ (նկար 18.3):

Դրա համար կանգնեք տուժածի մեջքի ետևում, մի ձեռքի բռունցքը վերը նշված ձևով տեղադրեք նրա կրծքավանդակի մեջտեղում: Մյուս ձեռքով բռնեք ձեր բռունցքն ու կատարեք հինգ կտրուկ սեղմում:

Որովայնի հրումներ ինքնօգնության նպատակով

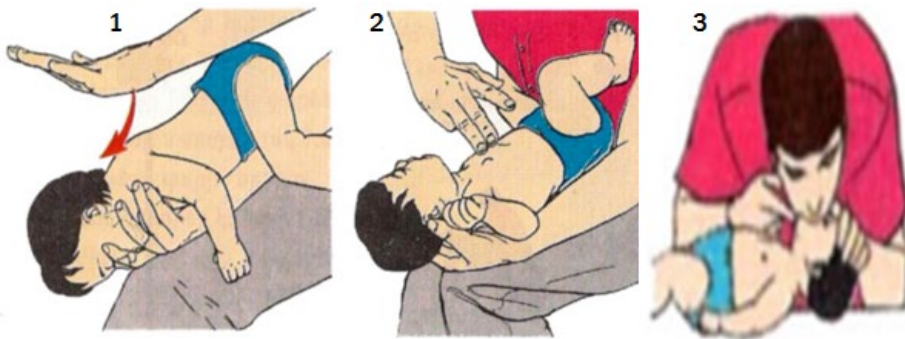
Եթե շնչուղիների լրիվ խցանում պատահել է ձեզ հետ, ինքներդ ձեզ օգնելու համար կատարեք որովայնի հրումներ: Դրեք ձեր մի բռունցքը որովայնի վրա՝ վերը նշված տեղում: Մյուս ձեռքը դրեք առաջինի վրա և դեպի ներս ու վեր ուղղված ուժեղ հրումներ կատարեք: Դուք կարող եք նաև ճնշում գործադրել ձեր որովայնի վրա՝ ամբողջ իրանով հենվելով աթոռի թիկնակին, լվացարանի կոնքին և այլն:

Ծծկեր երեխա

1. Եթե երեխան հագում է, ապա ոչինչ մի արեք: Թողեք, որ նա շարունակի հազալ,

2. Եթե երեխան չի կարողանում արդյունավետ հազալ կամ որևէ ձայն հանել, խնդրեք որևէ մեկին ահագանգել շտապօգնություն և առանց խուճապի մատնվելու սկսեք գործել,

3. Դրեք երեխային ձեր նախաբազկին՝ դեմքով վար և 5 հարված հասցրեք նրա թիկունքին՝ թիակների միջև, (սկ. 19.1)

Նկար 19

4. Եթե դա չի օգնում, շրջեք նրան դեմքով վեր և կրծքավանդակի կենտրոնում 2 մատով 5 սեղմում կատարեք՝ 4 սմ խորությամբ: Սեղմումների տեղն ու խորությունը պետք է լինեն նույնը, ինչ որ ՍԹՎ-ի ժամանակ, բայց կատարվեն ավելի դանդաղ (նկ.19.2),

5. Կրկնեք թիկունքի 5 հարվածները և կրծքավանդակի 5 սեղմումներն այնքան, մինչև օտար մարմինը դուրս գա,

6. Եթե երեխան կորցնում է գիտակցությունը, սկսեք կատարել ՍԹՎ (նկ. 19.3):

Հիշեք, եթե անգամ ցուցաբերած առաջին օգնությունն արդյունավետ է եղել՝ շնչուղիներից օտար մարմինը հաջողությամբ հեռացվել է, միևնույն է, տուժածը պարտադիր պետք է բժշկական զննության ենթարկվի՝ բացառելու համար օտար մարմնի մնացորդների առկայությունը շնչուղիներում կամ կատարված հրումների հնարավոր բարդությունները:

Այրվածքներ

Այրվածքը օրգանիզմի հյուսվածքների վնասվածք է, որը առաջանում է բարձր ջերմաստիճանի, քիմիական նյութերի, էլեկտրական հոսանքի, կամ իոնացնող ճառագայթների տեղային ազդեցություններից:

Մարդու ամենօրյա գործունեության ընթացքում հաճախ են հանդիպում տարբեր տեսակի ու աստիճանի այրվածքներ: Դրանք շատ ցավոտ են, հաճախ հաշմող ու այլանդակող և կարող են վարակի, շոկի պատճառ դառնալ: Այրվածքի դեպքում, իմանալով առաջին օգնության ճիշտ քայլերը, դուք զգալիորեն կթեթևացնեք տուժածի վիճակը և կկանխեք բարդությունները:

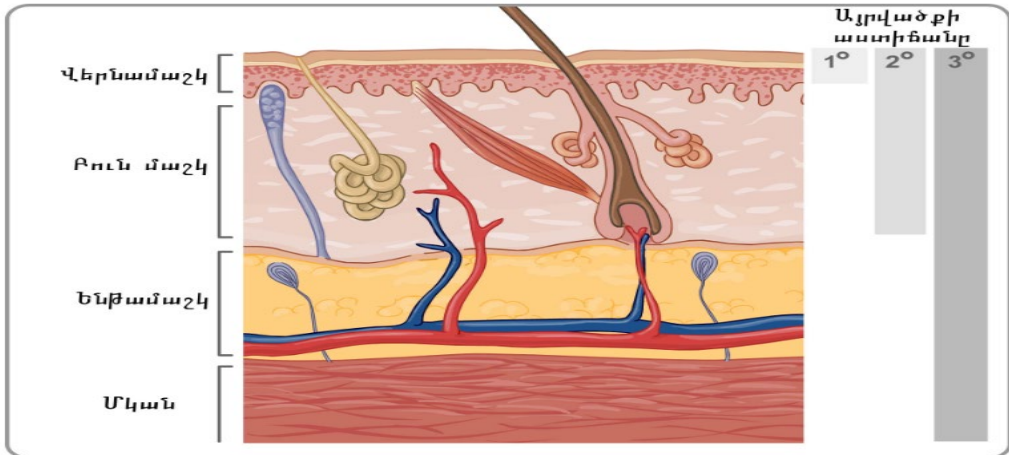
Ըստ առաջացման պատճառի՝ այրվածքները լինում են ջերմային, քիմիական, էլեկտրական և ճառագայթային:

- Ջերմային այրվածքների առաջացման պատճառը բարձր ջերմաստիճանն է, օրինակ՝ տաք հեղուկները կամ առարկաները, գոլորշիները կամ բոցը:
- Քիմիական այրվածքները սովորաբար առաջանում են թթուներից կամ հիմքերից: Այս նյութերն արագ քայքայում են հյուսվածքները և առաջացնում այրվածքներ:
- Էլեկտրական այրվածքներն առաջանում են, երբ էլեկտրական հոսանքն անցնում է մարդու մարմնով: Նման այրվածքները հիմնականում խորն են և տուժածի մարմնի վրա տեղակայված են լինում հոսանքի մուտքի և ելքի տեղերում: Այս կարգի վնասվածքները շատ վտանգավոր են, քանի որ կարող են դառնալ ներքին օրգանների վնասվելու և նույնիսկ սրտի կանգի պատճառ:
- Ճառագայթային այրվածքներն ավելի հաճախ առաջանում են արևի ճառագայթներից և նման են ջերմային այրվածքներին: Սովորաբար դրանք մակերեսային են, տարածուն և ցավոտ:

Այրվածքները կարող են լինել տարբեր խորության:

Մակերեսային այրվածքը մաշկի վերին շերտն ընդգրկող այրվածքն է: Վնասված մասի մաշկը կարմրած է, չոր, այտուցված:

Մասամբ թափանցող այրվածքն ընդգրկում է մաշկի երկու շերտերը: Այս դեպքում մաշկը կարմրում է, առաջանում են հեղուկով լցված բշտեր:

Խորը թափանցող այրվածքը վնասում է մաշկը և խորանիստ հյուսվածքները: Այրվածքի մակերեսը լինում է շագանակագույն կամ գորշ: Խորը թափանցող այրվածքների ապաքինումից հետո առաջանում են կոպիտ սպիներ:

Ինչ անել

Այրվածք ստանալու դեպքում առաջին հերթին դադարեցրեք այրվածք առաջացնող գործոնի ազդեցությունը:

Եթե բռնկվել է ձեր հագուստը, ապա կիրառեք «կանգնիր, ընկիր և գլորվիր» սկզբունքը: Ընկեք գետնին և գլորվեք այնքան, մինչև կրակը մարի:

Եթե բռնկվել է մեկ ուրիշի հագուստը, ապա թույլ մի՛ տվեք նրան խուճապի մատնվել և վազել: Անմիջապես գցեք նրան գետնին և որևէ հաստ գործվածքով հանգցրեք կրակը:

Արձակեք և այրվածքի մակերեսից հեռացրեք տաք հեղուկով ներծծված հագուստը: Որոշ սինթետիկ գործվածքներ ջերմությունից հալվում են և կաշում մաշկին: Մի՛ պոկեք մաշկին կպած հագուստը, որպեսզի մաշկը լրացուցիչ չվնասեք, այլ մկրատով զգուշությամբ կտրելով հեռացրեք հագուստի ազատ մասերը: Եթե վնասված է վերջույթը, ապա հնարավորին չափ արագ հեռացրեք մատանիները, ժամացույցը, այլ զարդերը և բոլոր ճնշող իրերը:

Քիմիական նյութերով այրվածքի դեպքում պետք է շտապ հեռացնել այն մաշկի վրայից՝ լվանալով հոսող ջրի տակ, որովհետև քանի դեռ քիմիական նյութը մաշկի վրա է, նրա ազդեցությունը շարունակվում է: Որոշ նյութեր, օրինակ՝ չհանգած կիրը, նաև որոշ թթուներ, ջրի հետ փոխազդելով, ջերմություն են արտադրում, այդ պատճառով մինչև ջրով լվանալը աշխատեք հնարավորին չափ արագ հեռացնել քիմիական նյութը չոր գործվածքով կամ փափուկ խոզանակով:

Եթե քիմիական նյութը վնասել է աչքը, ապա առնվազն 15 րոպե լվացեք այն հոսող ջրի տակ: Վնասված աչքը պահեք առողջ աչքից ներքև: Աշխատեք, որ ջուրը մուտք գործի կոպերի տակ:

Նույնիսկ այրվածք առաջացնող գործոնը հեռացնելուց հետո հյուսվածքները շարունակում են ենթարկվել ջերմային վնասման: Հետևաբար, պետք է սառեցնել այրված մակերեսը: Դեմքին կամ մարմնի այն մասերին, որոնք հնարավոր չէ սառեցնել հոսող ջրով, տեղադրեք սառը թաց սրբիչ, սավան կամ այլ գործվածք: Այրվածքի մակերեսը պետք է սառեցնել առնվազն 15-20 րոպե: Եթե այրված մասը ջրից հանելիս տուժածը շարունակում է ցավ զգալ կամ այրված մակերեսը դեռ տաք է, ապա շարունակեք սառեցումը: Տարածուն այրվածքները երկար ժամանակ ջրի տակ մի՛ պահեք մարմնի գերսառեցումից խուսափելու համար:

Վարակի ներթափանցումը նվազեցնելու համար ծածկեք այրված մակերեսը մանրէազերծ անձեռոցիկով կամ մաքուր գործվածքով և թույլ վիրակապեք:

Եթե այրվածքն ընդգրկում է մեծ մակերես, ապա այն ծածկել մաքուր չոր սավանով կամ մազախավ չունեցող այլ մաքուր գործվածքով:

Ինչպես արդեն նշեցինք, այրվածքները վտանգավոր են շոկի զարգացման տեսակետից: Շոկի զարգացումը կանխելու համար, եթե տուժածի շնչառությունը դժվարացած չէ, պառկեցրեք նրան, ոտքերը բարձրացրեք 20-30 սմ: Բարձր պահեք նաև տուժածի վնասված հատվածը: Եթե տուժածը գիտակից է, տվեք նրան հեղուկներ՝ հյութեր, հանքային ջրեր:

Անհրաժեշտության դեպքում ահագանգեք շտապօգնություն կամ տուժածին հասցրեք հիվանդանոց: Հիշեք, որ բուժօգնության ուշացումը կարող է նույնիսկ մասամբ թափանցող, բայց տարածուն այրվածքների դեպքում մահվան պատճառ դառնալ: Ժամանակին ցուցաբերված ճիշտ մասնագիտական օգնությունը կարող է ոչ միայն կյանք փրկել, այլև նվազեցնել տառապանքները և այրվածքների անցանկալի հետևանքները: Այս ամենն առավել կարևոր է, եթե տուժածը փոքր երեխա է կամ տարեց մարդ:

Ահագանգեք շտապօգնություն, եթե.

1. այրվածքի հետևանքով դժվարացած է տուժածի շնչառությունը,
2. եթե այրվածքը տեղակայված է գլխի, պարանոցի կամ սեռական օրգանների շրջանում,
3. եթե տուժածը երեխա է կամ տարեց մարդ, և վնասվել է մարմնի 5%-ից ավելին,
4. եթե այրվածքը վնասել է մարմնի 10%-ից ավելին,
5. եթե այրվածքն առաջացել է էլեկտրական հարվածի հետևանքով:

Ինչ չի կարելի անել

Հատուկ անդրադառնանք այն բանին, թե ինչ չի կարելի անել այրվածքների ժամանակ, քանի որ այս դեպքում սխալ օգնությունը հաճախ դառնում է բարդությունների և լրացուցիչ տառապանքների պատճառ:

Երբեք մի՛ փորձեք այրվածքի վրա քսել ձեթ, յուղ կամ նման այլ միջոցներ: Դրանք, պատելով այրված մակերեսը, խանգարում են ջերմատվությանը: Արդյունքում այրվածքը ծանրանում է: Այս միջոցները կարող են նաև վարակի աղբյուր հանդիսանալ: Բացի այդ, պատելով այրված մակերեսը, դրանք փոխում են այրվածքի տեսքը, դժվարացնում ակտորոշումը և բուժումը:

Երբեք մի՛ բացեք և մի՛ վնասեք բշտերը, այլապես շատ կմեծանա վարակի ներթափանցման վտանգը: Մի՛ դիպեք այրվածքին և մի՛ շնչեք նրա վրա: Մի՛ դրեք այրվածքի վրա սառցապարկ: Մի՛ պոկեք մարմնին կպած հագուստը, որպեսզի մաշկը լրացուցիչ չվնասվի, այլ մկրատով զգուշությամբ կտրեք և հեռացրեք հագուստի ազատ մասերը:

Շատ հաճախ այրվածքներն առաջանում են անզգուշության պատճառով: Հետևելով պարզ նախազգուշական քայլերի՝ կարելի է կանխել այրվածքները:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Որո՞նք են կաթվածի նշանները, և ի՞նչ միջոցներ պետք է ձեռնարկել:
2. Ի՞նչ է ցնցումային նոպան և ինչ փոփոխություններ կարող է առաջացնել:
3. Ի՞նչ չի կարելի անել ցնցումային նոպաների ժամանակ:
4. Ինչպե՞ս վարվել շաքարախտի հետ կապված անհետաձգելի իրավիճակներում:
5. Ինչո՞ւ է այրվածքի սառեցնելը կարևոր:
6. Կարելի՞ է ատամի մածուկ, ձեթ կամ այլ միջոց քսել այրված հատվածին:
7. Եթե այրվածքը շատ լուրջ է, ի՞նչ է պետք անել, սառեցնել 10 րոպեների ընթացքում, հետո՞ տանել հիվանդանոց, թե՞ միանգամից տանել հիվանդանոց:
8. Կարելի՞ է երեխային նստեցնել սառը ջրով լողարանի մեջ:
9. Կարելի՞ է այրվածքի վրա սառույց դնել:
10. Ի՞նչ պետք է անել շոկի զարգացումը կանխելու համար:

Վիրակապական նյութեր

Տարբեր իրավիճակներում տուժածին առաջին օգնություն ցուցաբերելիս կարող է առաջանալ վիրակապման անհրաժեշտություն: Ճիշտ և հմուտ վիրակապումը նպաստում է տուժածի վիճակի բարելավմանը և կանխում վնասվածքի անցանկալի բարդությունները: Այժմ տեսնենք, թե ինչ են իրենցից ներկայացնում վիրակապական նյութերը և ինչպիսի վիրակապական նյութեր կան:

Վիրակապական նյութերը միջոցներ են, որոնք օգտագործվում են վերքից արյանը և այլ հեղուկները ներծծելու, արյունահոսությունը դադարեցնելու, վերքը վարակից պաշտպանելու, ինչպես նաև մարմնի վնասված մասը անշարժացնելու նպատակով:

Արտադրվող վիրակապական նյութերը նախատեսված են տարբեր նպատակների համար և լինում են տարբեր տեսակների և չափերի: Վիրակապական նյութերը լինում են ստերիլ և ոչ ստերիլ: Ստերիլ

վիրակապական նյութերը հատուկ մշակում անցած, վարակազերծված վիրակապական նյութերն են:

Դրանք փափուկ գործվածքներ են (անձեռոցիկներ, տամպոններ), որոնք պետք է ունենան ծակոտիներ և ապահովեն վերքի օդափոխությունը, ունենան խոնավությունը կլանելու հատկություն: Հակառակ դեպքում վիրակապի տակ կուտակված հեղուկը պայմաններ կստեղծի մանրէների զարգացման համար:

Որպես ամրացնող նյութ օգտագործվում է փաթույթային վիրակապ՝ բինտ, կաշուն ժապավեն, առաձգական, եռանկյունաձև և խողովակաձև վիրակապեր:

Արյունահոսություն

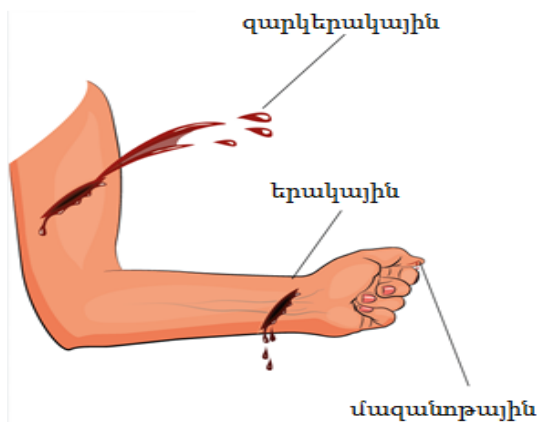
Արյունահոսությունն արյան արտահոսքն է արյունատար անոթներից:

Տարբեր վնասվածքների և հանկարծահաս հիվանդագին վիճակների հետևանքով կարող է սկսվել արտաքին կամ ներքին արյունահոսություն: Առօրյա կյանքում հաճախ հանդիպող փոքր վնասվածքներն ուղեկցվում են թույլ արյունահոսությամբ, որը սովորաբար հեշտությամբ դադարեցվում է և չի պահանջում բժշկական միջամտություն: Ուժեղ արյունահոսությունը կյանքին սպառնացող վիճակ է, և անհրաժեշտ է անհապաղ դադարեցնել այն:

Արյունահոսությունները լինում են արտաքին և ներքին: Արտաքին արյունահոսությունն արյան արտահոսքն է մարմնից դուրս: Ներքին

արյունահոսությունն արյան արտահոսքն է մարմնի ներքին տարածություններ: Արտաքին արյունահոսությունը հեշտ է հայտնաբերվում, քանի որ տեսանելի է, իսկ ներքինը շատ դժվար է ճանաչել, երբեմն նույնիսկ երկրորդային զննման ժամանակ:

Չդադարող արյունահոսությունը՝ արտաքին, թե ներքին, կյանքի համար վտանգավոր է և կարող է մահվան պատճառ հանդիսանալ: Այդ պատճառով առաջնային զննման ժամանակ պետք է կարողանալ ճանաչել արյունահոսությունը և ճիշտ ու անհապաղ օգնություն ցուցաբերել: Ըստ վնասված անոթի տեսակի՝ արյունահոսությունները լինում են զարկերակային, երակային, մազանոթային և խառը:

Զարկերակային արյունն ալ կարմիր գույնի է: Քանի որ զարկերակներում ճնշումը բարձր է, արյունը՝ բարձր ճնշման տակ, բաբախող շիթով դուրս է հոսում վնասված անոթից և խոչընդոտում է մակարդուկի ձևավորմանը: Այդ պատճառով զարկերակային արյունահոսությունն ուժեղ է, դժվար է դադարեցվում և, հետևաբար, վտանգավոր է կյանքի համար:

Երակային արյունը մուգ կարմիր գույնի է: Երակները, զարկերակների հետ համեմատած, ավելի հեշտ են վնասվում, քանի որ ավելի նուրբ պատեր ունեն և ավելի մակերեսային են տեղակայված: Երակներում ճնշումը ցածր է, և արյունը վերքից հոսում է միալար: Երակային արյունահոսությունը սովորաբար հեշտ է դադարեցվում: Մակայն խոշոր երակների (բազկային, ազդրային) վնասումը կարող է առաջացնել կյանքին սպառնացող արյունահոսություն:

Մազանոթային արյունն ավելի մուգ է, քան զարկերակայինը, բայց ավելի բաց է, քան երակայինը: Մազանոթային արյունահոսությունն ամենահաճախ հանդիպող արյունահոսությունն է: Այն թույլ է, քանի որ մազանոթներում ճնշումը ցածր է, և այդ անոթների լուսանցքը շատ փոքր

է: Մագանթային արյունահոսությունների դեպքում արյունը ծորում է վերքից և հեշտ է դադարում:

Խառը արյունահոսություն լինում է այն դեպքերում, երբ վերքից վնասվել են և՛ երակները, և՛ զարկերակները: Ամենից հաճախ այդպիսի արյունահոսություն նկատվում է խորը վերքերի դեպքում:

Մարդու մարմինն առանց հետագա ծանր բարդությունների կարող է համակշռել մինչև 10% (չափահաս մարդու մոտ 350-500 մլ) արյան կորուստը: Այս ծավալից ավել արյան կորուստը կյանքի համար վտանգավոր է: Ցանկացած դեպքում ուժեղ արյունահոսությունը պետք է դադարեցնել հնարավորինս արագ և հուսալի:

Արյունահոսության ժամանակ արյան կորուստը համակշռելու նպատակով մարմնում սկսվում են որոշակի փոփոխություններ: Վնասված անոթի կծկման և մակարդուկի առաջացման միջոցով մարմինը փորձում է կանխել արյան հետագա կորուստը: Մարմնի համակարգերի համատեղ գործունեության շնորհիվ տեղի է ունենում արյան վերաբաշխում՝ արյան կենտրոնացում կենսական կարևոր օրգաններում: Մաշկի և մկանների արյունատար անոթների լուսանցքը նեղանում է՝ փորձելով ապահովել կենսական կարևոր օրգանների արյունամատակարարումը: Արյան ծավալը պահպանելու նպատակով տեղի է ունենում մարմնի հեղուկների վերաբաշխում, օրինակ՝ հյուսվածքային հեղուկը պլազմայի ձևով անցնում է արյան մեջ:

Արյան կորստի նշանների առկայությունը և նրանց արտահայտվածության աստիճանը կախված են կորսված արյան ծավալից և արյունահոսության արագությունից: Դրանք են՝

- տագնապ, անհանգստություն,
- գլխապտույտ, թուլություն,
- տեսողության մթազնում,
- հաճախացած, թույլ անոթազարկ,
- հաճախացած շնչառություն,
- սառը, գունատ կամ կապտավուն մաշկ,
- ծարավի ուժեղ զգացում,
- սրտխառնոց:

Արտաքին արյունահոսություն

Արտաքին արյունահոսությունն արյան արտահոսքն է մարմնից դուրս: Այս արյունահոսությունը տեսանելի է: Ոչ ուժեղ արյունահոսությունն արյան մակարդման շնորհիվ 10 րոպեի ընթացքում

սովորաբար դադարում է: Սակայն երբեմն արյունատար անոթների վնասումը լինում է մեծ, արյան հոսքը՝ ուժեղ, և մակարդուկը չի հասցնում փակել վնասված անոթի պատը: Նման արյունահոսությունը վտանգավոր է տուժածի կյանքի համար, և շատ կարևոր է ժամանակին ճանաչել ու դադարեցնել այն:

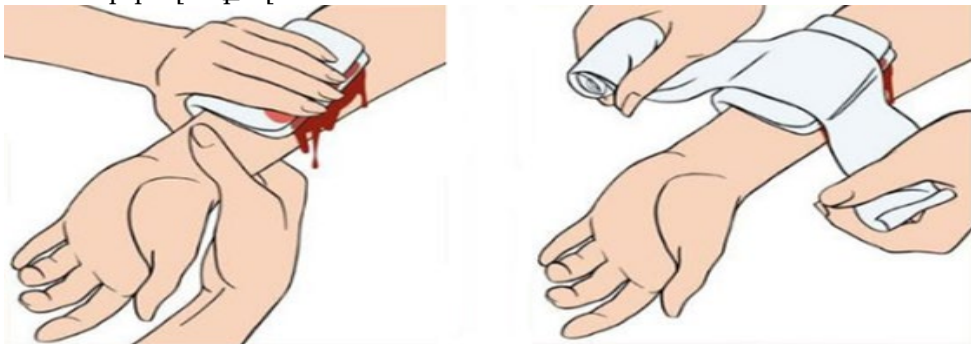
Առաջին օգնությունը

- Դադարեցրեք արյունահոսությունը:
- Օգնեք տուժածին ընդունել հարմար և հանգիստ դիրք: Պառկեցրեք կամ նստեցրեք նրան: Հանգստացրեք տուժածին և սահմանափակեք նրա շարժումները:
- Անհրաժեշտության դեպքում ահազանգեք շտապօգնություն:
- Վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները և ցուցաբերեք համապատասխան օգնություն:

Արյունահոսության դադարեցում

Արյունահոսությունը դադարեցնելու համար պետք է կատարել հետևյալ գործողություններից մեկը կամ մի քանիսը:

- **Ուղղակի ճնշման գործադրում:** Ձեռքի փոփոխ սեղմեք վերքը: Ուղղակի ճնշումը զգալիորեն խոչընդոտում է վերքից արյան արտահոսքը և նպաստում արյան մակարդմանը: Մանրէների ներթափանցումը սահմանափակելու նպատակով վերքը սեղմեք ստերիլ անձեռոցիկով կամ ձեռքի տակ եղած որևէ մաքուր գործվածքով:

Ծայրահեղ դեպքում, եթե ձեռքի տակ չկա անձեռոցիկ, ուղղակի ճնշում գործադրեք ձեռքով կամ խնդրեք տուժածին, որ ինքը սեղմի վերքը ձեռքով: Եթե անձեռոցիկը ներծծվում է արյունով, նոր անձեռոցիկ տեղադրեք առաջինի վրա և լրացուցիչ ճնշում գործադրեք: Ոչ մի դեպքում չի կարելի վերքի վրայից հեռացնել արյունով ներծծված անձեռոցիկը: Դա բերում է մակարդուկի պոկվելուն և դժվարացնում արյունահոսության դադարեցումը:

➤ **Վերջույթի բարձրացում:** Բարձրացրեք տուժածի վնասված մասը սրտի մակարդակից բարձր (եթե նրա մոտ չկա վնասված վերջույթի կոտրվածք, և վերջույթը շարժելը լրացուցիչ ցավ չի պատճառում): Դա, ձգողության օրենքի համաձայն, կնպաստի արյունահոսության նվազեցմանը:

➤ **Ճնշող վիրակապի տեղադրում:** Անձեռոցիկն ամրացնելու և վերքի վրա ճնշում գործադրելու նպատակով կարելի է դնել ճնշող վիրակապ: Վերքի վրա ստերիլ անձեռոցիկ տեղադրելուց հետո փաթույթային վիրակապի մի քանի փաթույթով ամրացրեք վիրակապը և անձեռոցիկը տեղում: Այնուհետև վերքի վրա տեղադրեք ծավված գործվածքի կտոր, եռանկյունաձև վիրակապ կամ փաթույթային վիրակապի գլանակ և, ճնշում գործադրելով, վիրակապեք:

Վիրակապը հանգուցեք վերքի վրա: Պարբերաբար ստուգեք ճնշող վիրակապից ներքև գտնվող հյուսվածքների արյան շրջանառությունը:

Վերջույթի առավելագույն ծալում: Վերջույթների արյունահոսությունը դադարեցնելու համար կարելի է կիրառել նաև հողերում վերջույթների առավելագույն ծալման եղանակը:

Ծավվող տեղում տեղադրեք փաթույթային վիրակապի գլանակ կամ որևէ այլ հարմար առարկա, ծավված գործվածք և այլն: Փաթույթային վիրակապով (մի քանի տակ ծավված եռանկյունաձև վիրակապով կամ գոտիով) կապեք վերջույթն առավելագույն ծավված դիրքում: Տուժածին պետք է շտապ տեղափոխել հիվանդանոց, քանի որ վերջույթը նման դիրքում չպետք է թողնել մեկ ժամից ավել:

Սեղմման կետերում ճնշման գործադրում: Արյունահոսությունը դադարեցնելու նպատակով կարելի է մարմնի վնասված մասին արյուն մատակարարող զարկերակը սեղմման կետում սեղմել նրա տակ գտնվող ոսկրին: Սեղմման կետերը մարմնի վրա որոշակի տեղեր են, որտեղ կարելի է խոշոր զարկերակը սեղմել ոսկրին՝ դրանով իսկ խիստ նվազեցնելով կամ դադարեցնելով մարմնի համապատասխան մասում

արյան շրջանառությանը: Մարդու մարմնի վրա կան բազմաթիվ սեղմման կետեր:

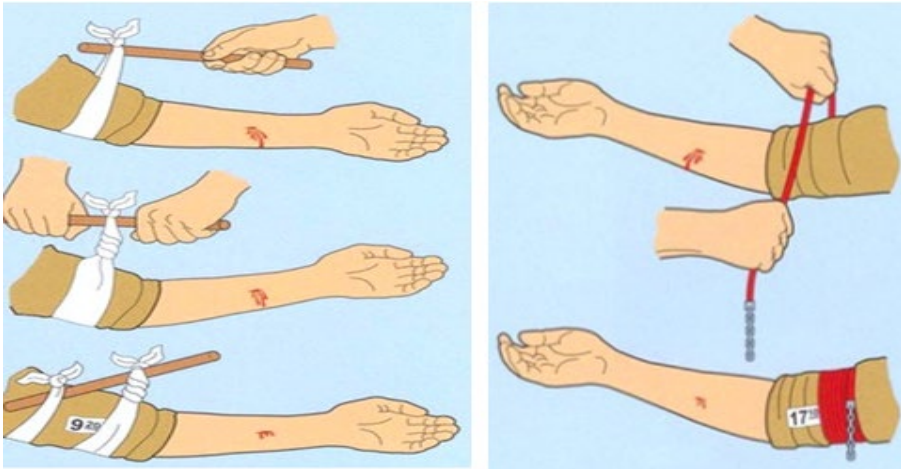
Նկար 20. Մարդու մարմնի սեղմման կետեր

Լարանի տեղադրում: Եթե արյունահոսությունն ուժեղ է, և վերոհիշյալ քայլերը ձեռնարկելուց հետո չի դադարում, կամ եթե պայմանները ստիպում են որոշ ժամանակով հեռանալ տուժածի մոտից, ապա նման դեպքերում արյունահոսող վերջույթի վրա տեղադրվում է լարան: Լարան տեղադրելով՝ դուք դադարեցնում եք վերջույթի արյունամատակարարումը: Եթե արյան մատակարարումը դադարեցվում է երկար ժամանակով, ապա հյուսվածքները սկսում են մեռուկանալ, և տուժածը կարող է կորցնել վերջույթը: Որպես կանոն, վերջույթների վրա լարանը դրվում է այնտեղ, որտեղ հնարավոր է զարկերակը սեղմել միակ ոսկրին: Վերին վերջույթի զարկերակային արյունահոսության դեպքում լարանը պետք է տեղադրել արմունկից վեր, իսկ ստորին վերջույթի արյունահոսության դեպքում՝ ծնկից վեր: Լարանը պետք է տեղադրել վերքին հնարավորինս մոտ: Վերջույթի անդամահատման դեպքում լարանը դրվում է անմիջապես վերքից վեր, նույնիսկ սրունքի կամ նախաբազկի վրա, քանի որ այդ դեպքում երկու ոսկրերը արդեն չեն խանգարում նրանց միջև անցնող զարկերակի սեղմմանը:

- Լարան տեղադրելու համար եռանկյունաձև վիրակապը ծալեք այնպես, որ ստացվի 7-10 սմ լայնության ժապավեն: Եռանկյունաձև վիրակապի փոխարեն կարելի է օգտագործել

ձեռքի տակ եղած ցանկացած հարմար միջոց՝ վզկապ, մեծ թաշկինակ: Սակայն պետք է հիշել, որ չի կարելի օգտագործել բարակ պարան կամ թել, որոնք կարող են վնասել մաշկը:

- Լարանը երկու անգամ փաթաթեք վերջույթի շուրջը և կապեք սովորական հանգույցով:
- Հանգույցին դրեք փայտիկ, ձող կամ այլ հարմար միջոց և կապեք ծովային հանգույցով:

- Այնուհետև ոլորելով ձգեք լարանը, մինչև որ արյունահոսությունը դադարի:
- Լարանի ծայրերով կամ նոր վիրակապով ամրացրեք փայտիկը:
- Գրանցեք լարանը տեղադրելու ժամանակը և տուժածի տվյալները որևէ թղթի վրա: Այդ թուղթն ամրացրեք լարանի տակ կամ տուժածի հագուստին:
- Արագ տեղափոխեք տուժածին հիվանդանոց:
- Եթե անհնար է տուժածին արագ տեղափոխել հիվանդանոց, ապա յուրաքանչյուր ժամը մեկ թուլացրեք լարանը՝ նախօրոք սեղմման կետում սեղմելով համապատասխան զարկերակը: Լարանը թուլացրեք աստիճանաբար, որպեսզի արյան ուժեղ հոսքը դուրս չնդի վերքի մեջ գոյացած մակարդուկը: Եթե արյունահոսությունը չի դադարել, 10-15 րոպե հետո ամրացրեք լարանը նախկին տեղից մի փոքր վերև: Եթե արյունահոսությունը դադարել է, ապա թողեք լարանը թուլացրած, բայց մի՛ հանեք վերջույթի վրայից: Դա հնարավորություն կտա արյունահոսության վերսկսվելու դեպքում արագ դադարեցնել այն:

Վարակի փոխանցման կանխում: Արյունահոսության դադարեցման ժամանակ տուժածից վարակվելու, ինչպես նաև նրան որևէ վարակ փոխանցելու վտանգից խուսափելու նպատակով պետք է ձեռնարկել հետևյալ նախազգուշական միջոցառումները.

- Խուսափեք տուժածի արյան հետ անմիջական շփումից: Ցանկալի է օգտագործել ստերիլ ռետինե ձեռնոցներ և ստերիլ անձեռոցիկներ:
- Վերքի վրա ուղղակի ճնշում գործադրելիս հնարավորության դեպքում խնդրեք տուժածին, որ ինքը ձեռքով սեղմի վերքը:
- Օգնություն ցուցաբերելուց առաջ և անմիջապես հետո ձեռքերը մանրակրկիտ լվացեք օճառով կամ մշակեք որևէ հականեխիչով, օրինակ՝ օդիով:
- Օգնություն ցուցաբերելիս ձեռքերով մի՛ դիպեք բերանին, քթին, աչքերին և խուսափեք որևէ բան ուտելուց կամ խմելուց:

Ներքին արյունահոսություն

Ներքին արյունահոսությունն արյան արտահոսքն է մարմնի ներքին տարածություններ: Մաշկի տակ ներքին մազանոթային արյունահոսությունը դրսևորվում է կապտուկների ձևով և վտանգավոր չէ: Զարկերակային կամ երակային ներքին արյունահոսության դեպքում կարող է տեղի ունենալ արյան մեծ կորուստ, որը պահանջում է անհապաղ բժշկական միջամտություն:

Ուժեղ ներքին արյունահոսություն հաճախ առաջանում է կոտրվածքների, ծանր վնասվածքների հետևանքով (ավտովթար, բարձրությունից ընկնել և այլն), որոշ հիվանդությունների պատճառով (ստամոքսի խոց, հեմոֆիլիա): Օրինակ՝ որովայնի խոռոչում գտնվող օրգանները (փայծաղը կամ լյարդը) կարող են վնասվել և արյունահոսել իրանին հասցված հարվածից: Ներքին արյունահոսությունը հաճախ կարող է շոկի պատճառ հանդիսանալ: Ներքին արյունահոսությունն ավելի վտանգավոր է, քան արտաքինը: Այս դեպքում ևս տեղի է ունենում արյան արտահոսք արյան շրջանառության համակարգից, և որպես հետևանք, խանգարվում է հյուսվածքների արյունամատակարարումը, ինչը բերում է նրանց գործունեության խանգարման: Ներքին արյունահոսության հետևանքով մարմնի խոռոչներում կարող է արյուն կուտակվել և ճնշել կենսական կարևոր օրգանները: Օրինակ՝ գանգում կուտակված արյունը ճնշում է ուղեղը, կրծքավանդակում կուտակված արյունը՝ թոքերը, ինչի հետևանքով խաթարվում է այդ օրգանների գործունեությունը:

Նշանները

Ներքին արյունահոսության նշանները դժվար են հայտնաբերվում, քանի որ վնասվածքը կամ արյունը կարող են տեսանելի չլինել: Բացի այդ, նշանները կարող են ի հայտ գալ պատահարից որոշ ժամանակ անց: Ներքին արյունահոսության ժամանակ արյան կորստի ընդհանուր նշանների հետ մեկտեղ կարող են ի հայտ գալ հետևյալ նշանները՝

- ենթադրվող ներքին արյունահոսության տեղում ցավ, հյուսվածքների պնդացում, ուռածություն, փքվածություն, մաշկի գույնի փոփոխություն,
- արյան արտահոսք մարմնի բնական անցքերից

Առաջին օգնությունը

Եթե ենթադրում եք, որ տուժածը ներքին արյունահոսություն ունի, ապա՝

- անհապաղ ահազանգեք շտապ օգնություն,
- գիտակցության առկայության դեպքում հանգստացրեք տուժածին, սահմանափակեք նրա շարժումները և պառկեցրեք հարմար դիրքով,
- ներքին արյունահոսության ենթադրվող տեղում ցավը մեղմելու և արյունահոսությունը նվազեցնելու նպատակով դրեք սառը թրջոց կամ սառցապարկ,
- մի՛ տվեք նրան ոչինչ ուտելու կամ խմելու,
- պահպանեք տուժածի մարմնի նորմալ ջերմաստիճանը,
- վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները և ցուցաբերեք համապատասխան օգնություն:

Արյունահոսություն քթից

Քթից արյունահոսությունը տեղի է ունենում քթի խոռոչով անցնող մանր արյունատար անոթների վնասման հետևանքով: Քթից արյունահոսության պատճառ կարող են լինել՝

- հարվածը,
- վերին շնչուղիների վարակը,
- արյան բարձր ճնշումը,
- մթնոլորտային ճնշման կտրուկ փոփոխությունը,
- ուժեղ հազը,
- քիթը փորփրելը:

Առաջին օգնությունը

Նստեցրեք տուժածին՝ գլուխը մի փոքր առաջ թեքած:

1. Խնդրեք տուժածին շնչել բերանով և մատներով սեղմեք քթանցքերը քթի ոսկրային մասից անմիջապես ներքև:
2. Հանգստացրեք տուժածին, քանի որ անհանգստությունը կրերի արյան ճնշման բարձրացման և արյունահոսության ուժեղացման:
3. 10 րոպե հետո բաց թողեք քթանցքերը: Եթե արյունահոսությունը չի դադարել, ապա նորից 10 րոպեով փակեք քթանցքերը:
4. Քթի վերին մասին և ծոծրակին դրեք սառը թրջոց: Դա կնպաստի անոթների նեղացմանը և կնվազեցնի արյունահոսությունը:
5. Եթե արյունահոսությունը դադարել է, ապա խուսափեք քթին ձեռք տալուց կամ քիթը մաքրելուց, քանի որ արյունահոսությունը կարող է վերսկսվել:

Երբ զանգահարել շտապ օգնություն

- Արյունահոսությունը չի դադարում 30 րոպեի ընթացքում կամ կրկնվում է,
- Արյունահոսությունն արյան բարձր ճնշման հետևանք է:

Ամփոփում

- Արտակարգ իրավիճակում ամենակարևոր քայլերից մեկը տուժածի կյանքին սպառնացող արյունահոսությունների հայտնաբերումն ու դադարեցումն է:
- Ծանր վնասվածքների դեպքում ենթադրեք ներքին արյունահոսության առկայություն: Եթե տուժածի մոտ

հայտնաբերվում են ներքին արյունահոսության նշաններ, անմիջապես ահազանգեք շտապօգնություն: Մինչև մասնագիտական օգնության ժամանումը սկսեք ցուցաբերել համապատասխան առաջին օգնություն:

- Արյունահոսությունը դադարեցնելիս հնարավորինս նվազեցրեք վերքի մեջ վարակի ներթափանցումը:

Գործնական աշխատանք

Աշխատանքի թեման - «Արյունահոսության տեսակները, առաջին օգնության ցուցաբերում»

Աշխատանքի նպատակը – Կարողանալ ցուցաբերել առաջին օգնություն տարբեր արյունահոսությունների դեպքում:

Անհրաժեշտ ռեսուրսներ – Թեմային վերաբերվող անհրաժեշտ պատկերներ և սխեմաներ, ստերիլ վիրակապ, անձեռոցիկ, փայտիկ, մկրատ, մեծ թաշկինակ, կտոր, լարան:

Աշխատանքի ընթացքը

1. Նկարագրել ինչպես վիրակապել ցուցամատը մազանոթային արյունահոսության դեպքում, կատարել վիրակապում:
2. Նկարագրել երակային արյունահոսության դեպքում ինչպես արյունահոսող վերջույթի՝ ձեռքի կամ ոտքի վրա տեղադրել լարան, կատարել վիրակապում:
3. Նկարագրել զարկերակային արյունահոսության դեպքում ինչպես տեղադրել սեղմող վիրակապ, կատարել վիրակապում:
4. Լրացնել աղյուսակը.

Արյունահոսության տեսակը	Արյունահոսության նկարագիրը	Առաջին օգնության քայլերը

Փափուկ հյուսվածքների փակ վնասվածքներ, սալջարդ

Փակ վնասվածքների ժամանակ մաշկի ամբողջականությունը չի խախտվում: Ամենահասարակ փակ վնասվածքը սալջարդն է, որի ժամանակ բուրձ առարկայով հարվածից մաշկի տակ վնասվում են մազանոթները և հյուսվածքները: Արյունը կուտակվում է մաշկի տակ,

այդ մասում մաշկի գույնը փոխվում է, առաջանում են այտուց և կապտուկ: Անմիջապես հարվածից հետո վնասվածքի տեղը կարմրում է, ցավում է:

Ինչ անել

1. Բարձրացրեք վնասված մասը:

2. Սառեցրեք վնասված մասը՝ դնելով սառը թրջոցներ կամ սառցապարկեր: Սառցապարկը չի կարելի դնել անմիջապես մաշկի վրա: Դրա տակ պետք է որևէ ներդիր դրվի՝ որևէ գործվածք՝ մաշկը ցրտահարումից պաշտպանելու համար:

Սառեցրեք 10-15 րոպեի ընթացքում, այնուհետև 15-20 րոպեով դադար տվեք: Պարբերաբար սառեցրեք վնասված հատվածը 24-48 ժամվա ընթացքում:

3. Եթե ցավն ուժեղ է, կամ այտուցը շատ արտահայտված է, դիմեք բժշկի:

Փափուկ հյուսվածքների բաց վնասվածքներ, վերքեր

Ոչ վտանգավոր վերքեր

Ոչ վտանգավոր են համարվում 2,5 սմ-ից ոչ մեծ չափսերի, ոչ խորը վերքերը, երբ արյունահոսությունն աննշան է: Մնացած բոլոր վերքերը համարվում են վտանգավոր:

Ինչ անել

1. Լվանալ վերքը մաքուր ջրով և օճառով:

2. Կիրառել վերքերի մշակման համար նախատեսված հատուկ միջոցներ (պոլիդոն-յոդ/բետադին և այլն):

3. Ծածկեք վերքը կաշուն սպեղանիով կամ ստերիլ վիրակապով:

4. Խորհուրդ չի տրվում կիրառել սպիրտ պարունակող լուծույթներ, ինչպիսիք են յոդի սպիրտային լուծույթը, օդին, օժանելիքը և այլն:

Վտանգավոր վերքեր.

1. Դադարեցրեք արյունահոսությունը և վիրակապեք վերքը:

2. Պետք չէ ինքնուրույն մաքրել կամ լվանալ վերքը:

3. Ահագանգեք շտապօգնություն կամ տուժածին տեղափոխեք բուժփննարկ:

Անդամահատում

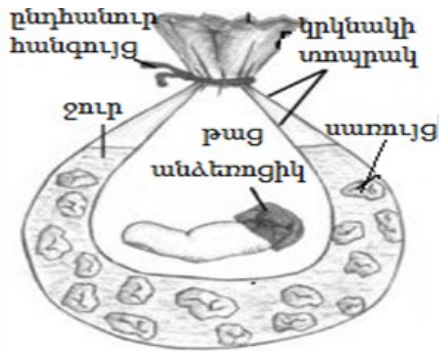
Անդամահատումը որևէ վերջույթի մասնակի կամ լրիվ հատումն է, որը կարող է տեղի ունենալ տարբեր պատճառներով:

1. Օգնություն ցուցաբերելիս նախ հոգացեք տուժածի մասին:

2. Վիրակապեք և դադարեցրեք արյունահոսությունը:

3. Անդամահատված մասը փաթաթեք մաքուր գործվածքով կամ ստերիլ անձեռոցիկով և դրեք պլաստիկ տոպրակի մեջ: Անձեռոցիկը կամ գործվածքը կարելի է մի փոքր խոնավացնել: Տոպրակի մեջ որոշ քանակությամբ օդ թողեք, լավ փակեք այն և տեղադրեք սառույցի կտորներով ու ջրով լցված մեկ այլ պարկի կամ որևէ անոթի մեջ: Բացառեք անդամահատված մասի անմիջական շփումը սառույցի և ջրի հետ: Անհրաժեշտ է գրանցել պատահարի ժամանակը:

4. Ահազանգեք շտապօգնություն:

Օտար մարմին վերքի մեջ

Կենցաղային, արտադրական և տարբեր այլ միջավայրերում օտար մարմինը կարող է հեշտությամբ մտնել մաշկի մեջ և անշարժանալ, երբեմն նաև դառնալով անտեսանելի: Նման դեպքերում կարելի է ինքնօգնությամբ անվտանգ կերպով հեռացնել անմիջապես մաշկի տակ հայտնված փոքր, բայց տեսանելի որոշ առարկաներ, օրինակ՝ փայտի մաս, փուշ, մետաղական մանրաթել և այլն: Հաճախ լինում են դեպքեր, երբ անհրաժեշտություն է լինում դիմելու անհետաձգելի բուժօգնության: Դա հատկապես կարևոր է, եթե մաշկում առկա օտար մարմինն ավելի խորն է մխրճվել՝ հասնելով մկաններ:

1. Չի կարելի հանել օտար մարմինը:

2. Օտար մարմնի շուրջը վերքի վրա զգուշորեն մաքուր գործվածք կամ ստերիլ անձեռոցիկներ տեղադրեք, դրանց վրայից տեղադրեք փափուկ ներդիրներ, օրինակ՝ ծավված գործվածքի կտորներ կամ փաթոթային վիրակապի (բինտի) գլանակներ: Վիրակապելով ամրացրեք դրանք օտար մարմնի շուրջը՝ այդպիսով անշարժացնելով այն վերքի մեջ:

3. Ահագանգեք շտապօգնություն կամ տուժածին տեղափոխել բուժօգնարկ:

Ոսկրամկանային վնասվածքներ

Ոսկրամկանային համակարգի վնասվածքների թվին են պատկանում կոտրվածքը, հոդախախտը, կապանների ձգումն ու պատռվածքը, մկանների ու ջլերի ձգումն ու պատռվածքը: Այս վնասվածքները հաճախ դժվար է լինում իրարից գանազանել, քանի որ դրանց ախտանշանները շատ նման են:

Ինչ անել

Ոսկրամկանային վնասվածքները հազվադեպ են կյանքին վտանգ սպառնում, սակայն կոտրվածքները, հատկապես խոշոր ոսկրերի, օրինակ՝ ազդրոսկրի, կոնքի ուղեկցվում են արյան կորստով և կարող են հանգեցնել լուրջ հետևանքների:

Ոսկրամկանային վնասվածքների դեպքում ցուցաբերվող առաջին օգնությունը հիմնականում նույնն է.

1. խնդրեք տուժածին չշարժվել,
2. դադարեցրեք արտաքին արյունահոսությունը, սակայն վերքի վրա անմիջական ճնշում մի՛ գործադրեք,
3. սառեցրեք վնասված մասը: Սառեցումը նվազեցնում է արյունահոսությունը, այտուցն ու ցավը: Սառը թրջոցներ չեն տեղադրում միայն բաց կոտրվածքի վրա: Կոտրվածքի դեպքում սառույցը տեղադրեք վնասվածքի շուրջը՝ տուժածին լրացուցիչ ցավ և վնասվածքներ չպատճառելու համար,
4. օգնեք տուժածին հարմար դիրք ընդունել: Տուժածը վնասված վերջույթը հաճախ պահում է իր համար ամենահարմար դիրքում: Խուսափեք ցանկացած շարժումից, որը նրան ցավ կամ անհարմարություն է պատճառում,

5. անշարժացրե՛ք վնասված մասը: Անշարժացումը նվազեցնում է ցավը, կանխում հյուսվածքների հետագա վնասումը: Անշարժացնելիս պետք է հնարավորինս քիչ շարժել վնասված մասը՝ վնասվածքը չխորացնելու համար,

6. հնարավորության դեպքում անշարժացումից հետո բարձրացրեք վնասված մասը: Դա նվազեցնում է արյունահոսությունն ու այտուցը: Կոտրվածքների և հոդախախտների դեպքում վնասված մասը կարելի է բարձրացնել միայն անշարժացումից հետո:

Ահազանգեք շտապօգնություն, եթե.

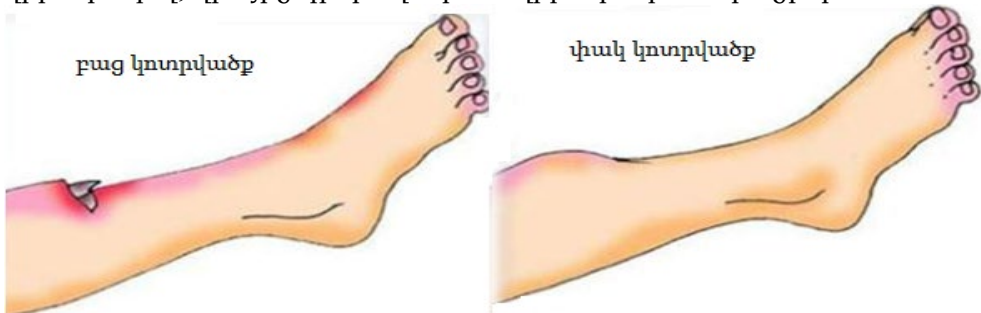
1. առկա է գլխի կամ ողնաշարի վնասվածք,
2. առկա է կրծքավանդակի, որովայնի կամ կոնքի վնասվածք,
3. տուժածի մոտ կան շոկի նշաններ,
4. վնասվածքի պատճառով տուժածի շնչառությունը դժվարացած է,
5. վնասված մասի գործունեությունը կամ արյան շրջանառությունը խանգարված է,

6. առկա են բազմաթիվ ոսկրամկանային վնասվածքներ:

Բաց կոտրվածք

Բաց կոտրվածքը ոսկրի կոտրվածքի տեսակ է, որը հաճախ առաջանում է բարձր էներգիայի տրավմաների արդյունքում: Սա կոտրվածք է, որի դեպքում դիտվում է մաշկի ամբողջականության վնասում:

Բաց կոտրվածքի դեպքում վարակից խուսափելու համար նախքան անշարժացնելը պետք է ծածկել վերքը ստերիլ վիրակապով: Վերքին դրեք ստերիլ անձեռոցիկ և չորս կողմից ամրացրեք այն կաշուն ժապավենով կամ վիրակապով: Ճնշում մի գործադրեք վնասվածքի վրա: Եթե ոսկրը դուրս է գցված վերքից, ծածկեք այն ստերիլ վիրակապով, վրայից դրեք օղակաձև վիրակապ և ամրացրեք:

Փակ վնասվածքներ

Սա վնասվածք է, որի դեպքում չի դիտվում մաշկի ամբողջականության վնասում:

Ինչ անել

1. Փակ վնասվածքների դեպքում պետք է կիրառել սառը թրջոցներ կամ սառցեպարկ: Սառեցումը շարունակել առավելագույնը 20 րոպե, այնուհետև տալ 20 րոպե դադար և կրկնել գործողությունները:

2. Անհրաժեշտ է անշարժ պահել վնասված մասը:

3. Եթե տուժածը գտնվում է այնպիսի տեղում, որտեղ շտապօգնության ժամանումը անհնար է, կամ եթե տուժածին պետք է տեղափոխել, ապա պետք է անշարժացնել վերջույթը ձեռքի տակ եղած միջոցներով:

4. Եթե վերջույթը անբնական դիրքով է, և այն անհնար է այդ դիրքում անշարժացնել, ապա համապատասխան հմտություններ ունեցող առաջին օգնողը կարող է ուղղել վերջույթի դիրքը, այնուհետև անշարժացնել:

Գլխի վնասվածքներ

Գլխի վնասվածքը գանգի կամ գլխուղեղի տրավմայի հասցնող ցանկացած վնասվածքն է, որին հանգեցնող պատճառները շատ են՝ վթարներ, վայր ընկնելը, ֆիզիկական հարձակումներ կամ ավտովթարներ:

Ինչ անել

1. Գնահատեք տուժածի գիտակցության վիճակը: Գիտակցության առկայության դեպքում շարունակեք տուժածի զննումը և ուշադիր եղեք տուժածի վիճակի ցանկացած փոփոխության նկատմամբ:

2. Պառկեցրեք տուժածին: Գլխուղեղի ցնցում կրած մարդը, եթե անգամ իրեն լավ է զգում, պետք է հանգիստ պառկած լինի:

3. Վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները և ցուցաբերեք համապատասխան առաջին օգնություն:

4. Ահազանգեք շտապօգնություն: Գլխի վնասվածքով տուժածը, անկախ ինքնագզացողությունից, պետք է մասնագիտական բժշկական զննում անցնի և գտնվի հսկողության տակ, որպեսզի բացառվի գլխուղեղի ճնշումը, որը կյանքին լուրջ վտանգ է սպառնում:

Ողնաշարի վնասվածքներ

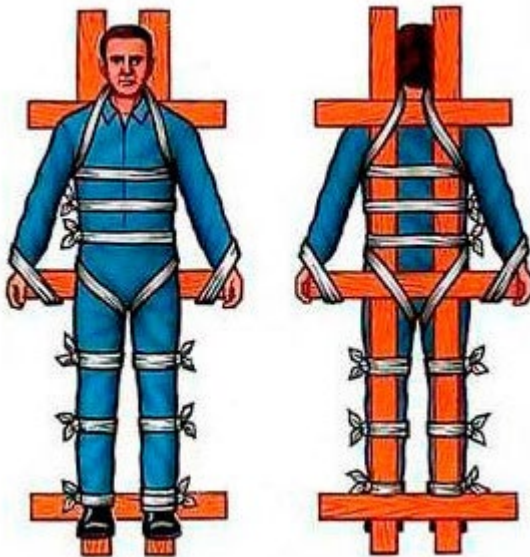
Ողնաշարի վնասվածքները կազմում են ընդհանուր վնասվածքների չնչին մասը, սակայն անհամեմատ բարձր են նրանց հետևանքով առաջացած հաշմանդամությունն ու մահացությունը:

Առաջին օգնողի համար ողնաշարի վնասվածքի նշանները ճանաչելը կարող է բավական բարդ լինել: Այդ պատճառով միշտ համարեք, որ տուժածն ունի ողնաշարի վնասվածք, եթե նա

1. ավտովթարի ենթարկված անձ է՝ թե՛ մեքենայում գտնվող, թե՛ հետիոտն, թե՛ հեծանվորդ, թե՛ մոտոցիկլավար,
2. ընկել է իր հասակից ավելի բարձրությունից,
3. վերջույթներում ծակծկոցներ, թմրածություն է զգում,
4. մկանային տոնուսը փոփոխված է՝ թուլացած է կամ կարկամած,
5. վերին վերջույթներում կամ իրանի որևէ հատվածում անզգայացում ունի,
6. գիտակցությունն ընկճված է կամ հարբածի պես է,
7. մեջքի կամ պարանոցի հատվածում ցավեր ունի:

Ինչ անել

1. Նվազեցրեք մարմնի ցանկացած մասի շարժումները: Աշխատեք հատկապես նվազեցնել տուժածի գլխի և ողնաշարի շարժումները:

2. Դադարեցրեք արտաքին արյունահոսությունը:
3. Ապահովեք շնչուղիների անցանելիությունը:
4. Պահպանեք մարմնի նորմալ ջերմաստիճանը:
5. Ահազանգեք շտապօգնություն:
6. Վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները և ցուցաբերեք համապատասխան օգնություն:

7. Համապատասխան հմտությունների դեպքում կատարեք մեկ առանցքով անշարժացում: Մեկ առանցքով մարմինն անշարժացնելու համար պետք է երկու ձեռքով բռնել տուժածի գլուխը, զգուշորեն բերել այն մարմնի հետ նույն առանցքի վրա և այս դիրքում պահել մինչև շտապօգնության գալը:

8. Խորհուրդ չի տրվում տեղադրել հանպատրաստից պարանոցային օձիք:

Կրծքավանդակի վնասվածքներ

Կրծքավանդակի վնասվածքների հետևանքով առաջացած մահացությունը շատ բարձր է և գլխի ու ողնաշարի վնասվածքներից հետո զբաղեցնում է երկրորդ տեղը: Կրծքավանդակի վնասվածքները լինում են բաց և փակ: Բաց վնասվածքները (երբ խախտված է մաշկի ամբողջությունը) առաջանում են, երբ որևէ առարկա (դանակ, հրազեն և այլն) ծակում է կրծքավանդակի պատը կամ, կողերը կոտրվելով, ներսից պատռում է մաշկը: Փակ վնասվածքները (երբ մաշկի ամբողջությունը խախտված չէ) առաջանում են, երբ կրծքավանդակին հարվածող առարկան բութ է:

Նշանները

- դժվարացած շնչառություն,
- թույլ, հաճախացած անոթազարկ,
- ցավ, վնասվածքի տեղում,
- գունատ, կապտավուն, խոնավ մաշկ,
- կրծքավանդակի ակներև ձևափոխություն, օրինակ՝ կոտրվածքների դեպքում,
- արյունախսում (հազալիս արնախառը խորիս կամ արյուն է դուրս գալիս): Հնարավոր է բերանից և քթից փրփրանման ալ կարմիր արյան արտահոսք:

Ինչ անել

1. Ահագանգեք շտապօգնություն:
2. Օգնեք տուժածին հարմար դիրք ընդունել: Հիմնականում դա կիսանստած դիրքն է:
3. Անշարժացրե՛ք կրծքավանդակի վնասված կողմը: Սահմանափակե՛ք տուժածի շարժումները:
4. Տուժածին ցանկալի է հենել վնասված կողմի վրա:

5. Կրծքավանդակի բաց վնասվածքների դեպքում վերքը պետք չէ ոչնչով ծածկել: Եթե կարիք կա վիրակապելու, տեղադրել այնպիսի վիրակապ, որը չի խանգարի օդի հոսանքին:

6. Նախկինում կիրառվող փականային վիրակապը կամ վնասվածքի հեղուկ փականում կարող են նպաստել կրծքավանդակի խոռոչում օդի անընդհատ կուտակմանը՝ հանգեցնելով կյանքին սպառնացող վիճակի, ուստի դրանք այլևս չեն կիրառվում առաջին օգնության մեջ:

Կողերի կոտրվածքներ

Կողերի կոտրվածքն առաջանում է կրծքավանդակի վրա ուժի ուղղակի ներգործումից: Կողերի կոտրվածքները, բավական ցավոտ լինելով հանդերձ, հազվադեպ են կյանքի համար վտանգավոր լինում: Այդ վնասվածքները վտանգավոր են, երբ դրանց պատճառով զգալիորեն խանգարված է տուժածի շնչառությունը: Կողերի կոտրվածքներ ունեցող տուժածը շնչում է մակերեսային, քանի որ նորմալ, խորը շնչառությունը սուր ցավ է պատճառում: Տուժածը սովորաբար փորձում է թեթևացնել ցավը՝ ձեռքով պահելով կրծքավանդակի վնասված մասը:

Ինչ անել

Օգնեք տուժածին հարմար դիրք ընդունել. դա վնասված կողմին հենված կիսանստած դիրքն է: Եթե տուժածն անգիտակից վիճակում է, բերեք նրան կողքի ապահովության դիրքի՝ վնասված կողմի վրա: Տուժածի ձեռքն ամրացրեք կրծքավանդակի վնասված կողմին:

Դրանով կսահմանափակվի վնասված կողմի շարժունությունը, և ցավը կմեղմանա: Կարող եք օգտագործել նաև բարձ կամ փաթաթած վերմակ:

- Ահագանգեք շտապօգնություն:
- Վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները և ցուցաբերեք համապատասխան առաջին օգնություն:

Որովայնի վնասվածքներ

Որովայնի ներքին օրգանները միայն հետևից են պաշտպանված ոսկրերով, հետևաբար խոցելի են: Որովայնի վնասվածքները լինում են բաց կամ փակ:

Լյարդը և փայծաղն ունեն փխրուն կառուցվածք և շատ հարուստ են արյունատար անոթներով: Գտնվելով որովայնի վերին մասում՝ նրանք որոշ չափով պաշտպանված են ստորին կողերով: Սակայն բութ առարկայի հարվածից կամ որովայնի թափանցող վնասվածքից նրանց հյուսվածքը կարող է պատռվել՝ հանգեցնելով ուժեղ ներքին արյունահոսության:

Փայծաղի վնասվածքը կրերի ուժեղ արյունահոսության, որը վտանգավոր է տուժածի կյանքի համար:

Ստամոքսը մարսողական համակարգի կարևոր օրգաններից մեկն է: Ստամոքսն ունի արյունատար անոթների և նյարդերի խիտ ցանց: Վնասվելով այն կարող է ուժեղ արյունահոսել: Եթե վնասվածքը թափանցում է ստամոքսի խոռոչ, ապա արյունը և ստամոքսի պարունակությունը լցվում են որովայնի խոռոչ:

Որովայնի փակ վնասվածքներ

Որովայնի փակ վնասվածքները վտանգավոր են, քանի որ դրանք կարող են ուղեկցվել ներքին արյունահոսությամբ և շոկով:

Նշանները

- սուր ցավ,
- արյունազեղումներ որովայնի պատի վրա,
- ներքին արյունահոսության նշաններ,
- սրտխառնոց,
- փսխում (երբեմն՝ արյունային),
- թուլություն,
- ծարավի զգացում,
- փքված կամ տախստակի ամրության որովայն:

Ինչ անել

- Օգնեք տուժածին հարմար դիրք ընդունել: Դրա համար պառկեցրեք նրան մեջքի վրա կամ նստեցրեք՝ մեջքը հենելով, ոտքերը ծալեք

կոնքագործային և ծնկային հոդերում: Տուժածի ծնկների տակ դրեք փաթաթած ծածկոց կամ բարձ: Ոտնաթաթերը հենեք որևէ առարկայի այնպես, որ դրանք սրունքների հետ կազմեն ուղիղ անկյուն:

Այս դիրքում թուլանում են որովայնի առաջային պատի մկանները, իջնում է ներորովայնային ճնշումը, և թեթևանում է ցավը:

- Վնասվածքի վրա սառը թրջոց դրեք:
- Մի՛ տվեք տուժածին ոչինչ ուտելու կամ խմելու: Կարող եք միայն թրջել նրա շրթունքները:
- Սահմանափակեք տուժածի շարժումները:
- Պահպանեք տուժածի մարմնի նորմալ ջերմաստիճանը:
- Ահագանգեք շտապօգնություն:
- Վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները և ցուցաբերեք համապատասխան առաջին օգնություն:

Որովայնի բաց վնասվածքներ

Որովայնի բաց վնասվածքները ևս դասվում են կյանքի համար վտանգավոր վնասվածքների շարքին, միշտ ուղեկցվում են արյունահոսությամբ, շոկով:

Ինչ անել

1. Զգուշությամբ պառկեցրեք տուժածին մեջքի վրա, ինչպես որովայնի փակ վնասվածքների դեպքում: Եթե տուժածի ոտքերը ծալելիս վերքը ավելի է բացվում, մի ծալեք ոտքերը:

2. Հեռացրեք վերքի շրջանի հագուստը: Անհրաժեշտության դեպքում կտրեք այն:

3. Որովայնի վերքը ծածկեք ստերիլ վիրակապով: Եթե վիրակապը թրջվում է արյունով, վրան նորը դրեք:

4. Առանց ճնշում գործադրելու վիրակապը ամրացրեք կաշուն ժապավենով:

5. Երբ տուժածը հագում կամ փախում է, ձեռքով պահեք վերքը:

6. Մի՛ տվեք տուժածին ոչինչ ուտելու կամ խմելու: Կարող եք միայն թրջել նրա շրթունքները:

7. Պահպանեք տուժածի մարմնի նորմալ ջերմաստիճանը:

8. Ահազանգեք շտապօգնություն:

9. Վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները և ցուցաբերեք համապատասխան առաջին օգնություն:

Որովայնի բաց վնասվածքների դեպքում ներքին օրգանները, օրինակ՝ աղիների մի հատված, կարող է դուրս գալ վերքից: Այդ դեպքում վերքը ծածկեք ստերիլ խոնավացված վիրակապով կամ պոլիէթիլենի տուպրակով: Երբեք մի՛ փորձեք հետ դնել արտրնկած օրգանները:

Կոնքի վնասվածքներ

Կոնքի վնասվածքները ևս դասվում են կյանքին վտանգ սպառնացող վնասվածքների շարքին, քանի որ հաճախ ուղեկցվում են ուժեղ արյունահոսությամբ և շոկով: Այստեղ տեղակայված խոշոր արյունատար անոթների վնասումը կյանքին սպառնացող արյունահոսությունների պատճառ կարող է դառնալ, իսկ կոնքի ոսկրերի կոտրվածքը կարող է մինչև 2 լիտր արյան կորստի պատճառ դառնալ: Կոնքի վնասվածքները կարող են ուղեկցվել կոնքի խոռոչում տեղակայված օրգանների վնասվածքներով:

Ինչ անել

Կոնքի թե՛ բաց, թե՛ փակ վնասվածքների դեպքում ցուցաբերվող առաջին օգնությունը չի տարբերվում որովայնի համապատասխան վնասվածքների դեպքում ցուցաբերվող օգնությունից:

Արտաքին սեռական օրգանների վնասվածքների դեպքում ցուցաբերվող օգնությունը ոչնչով չի տարբերվում փափուկ հյուսվածքների վնասվածքների դեպքում ցուցաբերվող օգնությունից: Նախօրոք տուժածին բացատրեք ձեր անելիքը, որպեսզի շփոթմունքի մեջ չզցեք նրան և ինքներդ գործեք առանց շփոթվելու:

Կոնքի կոտրվածքները հատկապես վտանգավոր են և պահանջում են յուրահատուկ մոտեցում:

1. Ահազանգեք շտապօգնություն:

2. Անշարժացրե՛ք տուժածի կոնքագոտին ու ստորին վերջույթները այն դիրքով, որ հայտնաբերել եք: Խուսափեք ավելորդ շարժումներից:

3. Զգուշորեն, առանց տուժածի ոտքերը շարժելու, կայունացրեք նրա դիրքը: Դրա համար տուժածի ծնկների տակ և ոտքերի միջև եղած ազատ տարածություններում ծավաժ ծածկոցներ կամ այլ ներդիրներ տեղադրեք:

4. Վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները և ցուցաբերեք համապատասխան առաջին օգնություն:

Տուժածի տեղափոխում

Ցանկալի է տուժածին առաջին օգնություն ցուցաբերել հենց դեպքի վայրում: Մինչև առաջին օգնության ցուցաբերումը տուժածին տեղափոխելով՝ կարող եք նրան լրացուցիչ վնասվածքներ պատճառել: Բացի այդ, տուժածին տեղափոխելով, դուք կարող եք վնասել նաև ձեզ: Սակայն երբեմն լինում են դեպքեր, երբ դուք ստիպված եք տեղափոխել տուժածին:

Երբ տեղափոխել տուժածին

Արտակարգ իրավիճակներում տուժածին տեղափոխելու որոշումը պետք է ընդունել միայն ծայրահեղ դեպքերում, երբ առկա են հետևյալ պայմանները.

1. Դեպքի վայրը վտանգավոր է, և անվտանգությունն ապահովելն անհնարին է, օրինակ՝ հրդեհի, օդում թունավոր գազերի առկայության, ջրահեղձության, պայթյունի, փլուզման, տրանսպորտի կողմից վրաների ենթարկվելու և այլ վտանգների դեպքում:

2. Անհնար է մասնագիտական օգնության ժամանումը դեպքի վայր:

3. Անհնար է առաջին օգնության ցուցաբերումը այն տեղում կամ դիրքում, որում գտնվում է տուժածը:

Ավտոմեքենայից տեղափոխում

Սովորաբար մինչև շտապօգնության ժամանումը տուժածին անհրաժեշտ չի լինում ավտոմեքենայից տեղափոխել: Կարելի է առաջին օգնություն ցուցաբերել հենց մեքենայի մեջ:

Առաջին հերթին անջատեք մեքենայի շարժիչը և քաշեք ձեռքի արգելակը: Եթե անհրաժեշտ է տեղափոխել տուժածին ավտոմեքենայից, հատուկ ուշադրություն դարձրե՛ք գլխին և ողնաշարին:

Տուժածին ավտոմեքենայից տեղափոխելիս՝

1. արձակեք ամրագոտին, հանեք տուժածի ոտքերը ոտնակներից,

2. շրջեք տուժածի իրանը, նրան թիկունքով ձեզ հենեք,

3. տուժածի մի ձեռքը արմնկում ծալեք նրա կրծքին: Անցկացրեք ձեր ձեռքերը տուժածի թևատակերով և ամուր քոնեք տուժածի կրծքին ծալված ձեռքի դաստակից և արմունկից,

4. ծալեք ձեր ծնկները: Մարմնով մի փոքր հետ ընկեք: Միննույն ժամանակ քաշեք տուժածի իրանը՝ հենելով նրան ձեր ազդրերին,

5. իրանով թեթևակի հետ ընկեք և քաշելով տուժածին՝ քայլեք դեպի հետ: Ցանկալի է, որ որևէ մեկը օգնի ձեզ և բռնի տուժածի ոտքերը,

6. տեղափոխեք տուժածին և զգուշորեն իջեցրեք՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով գլխին և պարանոցին:

Իրավիճակային առաջադրանք

Պատկերացրեք, որ դուք ներկա եք ավտովթարի: Մոտենալով վթարված մեքենային՝ դուք օգնության ճիշեր եք լսում, դիմապակու վրա տեսնում եք արյուն: Ինչպիսի՞ն կարող է լինել ձեր առաջին օգնությունը նման իրավիճակում:

Նկարագրեք ձեր գործողությունները:

Պատասխան.

Դուք կարող եք օգտակար լինել, եթե նույնիսկ վատ եք զգում արյան տեսքից և գոռոցներից: Փորձեք տիրապետել ձեզ: Ծայրահեղ դեպքում կարող եք շտապօգնություն ահագանգել և կազմակերպել առաջին օգնությունը՝ ներկաների մեջ օգնականներ փնտրելով և նրանց հանձնարարություններ, հրահանգներ տալով:

Հարց.

Առաջին օգնության ցուցաբերման ժամանակ հնարավոր է վարակի փոխանցում: Ո՞վ է ենթակա վարակվելու՝ օգնություն ցուցաբերողը, թե՞ տուժածը: Ինչո՞ւ:

Պատասխան.

Ե՛վ օգնություն ցուցաբերողը, և՛ տուժածը կարող են վարակվել: Վարակը կարող է անցնել ինչպես օգնություն ցուցաբերողից տուժածին, այնպես էլ տուժածից՝ օգնություն ցուցաբերողին: Վտանգի աստիճանը կախված է առկա իրադրությունից և մարդկանց առողջական վիճակից:

Ջերմային հարված և արևահարություն

Ջերմային հարվածը կյանքին սպառնացող վիճակ է, երբ բարձր ջերմաստիճանի հետևանքով խաթարվում է մարմնի ջերմակարգավորումը: Արդյունքում մարմնի ջերմաստիճանը կտրուկ

բարձրանում է, և խանգարվում է մարմնի բոլոր համակարգերի գործունեությունը: Այս վիճակը կարող է զարգանալ շատ արագ:

Արևահարությունը հիվանդագին վիճակ է, որն առաջանում է գլխի վրա արևի ճառագայթների անմիջական և երկարատև ազդեցության հետևանքով: Պետք է նշել, որ մանկահասակ երեխաներն ավելի խոցելի են արևի ճառագայթների անմիջական ազդեցության նկատմամբ, քանի որ նրանց գանգի ոսկրերը բարակ են, մաշկն ու մազերը՝ նուրբ:

Ինչի վրա ուշադրություն դարձնել.

1. բարձր ջերմաստիճան (40°C -ից բարձր),
2. կարմրած, տաք, չոր մաշկ,
3. գլխացավ, գլխապտույտ,
4. չորություն բերանում, ծարավի զգացում,
5. գիտակցության արագ զարգացող խանգարում,
6. արագացած, սկզբում՝ լեցուն, հետագայում՝ թույլ, անկանոն անոթազարկ,

7. հաճախացած, մակերեսային և աղմկոտ շնչառություն:

Ինչ անել

1. Թեթևացրեք տուժածի հագուստը:
2. Սառեցրեք տուժածի մարմինը բոլոր հնարավոր եղանակներով՝ սառը ցնցուղ, սառը թրջոցներ, թաց սավանով ծածկել: Եթե տուժածը գիտակցությունը չի կորցրել, տվեք խմելու սառը, քաղցր հեղուկներ:
3. Եթե մարմնի ջերմաստիճանը հասնում է 39°C -ի և դրանից բարձր, կամ տուժածն ունի գիտակցության խանգարումներ, անհապաղ ահազանգեք շտապօգնություն: Մինչև մասնագիտական օգնության ժամանումը վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները:

Ցրտահարում

Ցրտահարումը ցածր ջերմաստիճանի ազդեցության հետևանքով հյուսվածքների տեղային վնասումն է:

Ինչի վրա ուշադրություն դարձնել

Ցրտահարման պահին և ցուրտ միջավայրում վնասված հատվածում ի հայտ են գալիս հետևյալ նշանները.

1. մաշկի սառնություն,
2. այրող ցավ կամ զգայունության բացակայություն,
3. մաշկի սպիտակադեղնավուն կամ կապտավուն երանգ,
4. մոմանման մաշկ,
5. փայտացած հյուսվածքներ:

Վնասված հատվածի տաքանալուց հետո ի հայտ են գալիս հետևյալ նշանները.

1. մաշկի տաքացում, կարմրություն,
2. ծակծկող ցավ,
3. այտուց,
4. թափանցիկ հեղուկով լցված բշտերի առաջացում,
5. խորը ցրտահարման դեպքում մաշկը դառնում է բոսորագույն, կապտավուն, երբեմն՝ մոխրագույն և սևացած, զգայունությունը չի վերականգնվում, և մաշկը մնում է սառը:

Ինչ անել

1. Վնասված հատվածներից հեռացրեք խոնավ հագուստը: Տուժածին հագցրեք չոր հագուստ, գուլպա, ձեռնոց կամ փաթաթեք վնասված հատվածը բրդյա գործվածքով:

2. Հանեք զարդերը, օրինակ՝ մատանիները:
 3. Տաքացրեք վնասված հատվածը մարմնի ջերմությամբ:
 4. Տուժածին շտապ տեղափոխեք տաք միջավայր, որից հետո.
- Ցրտահարված մասը դրեք 10°C ջրի մեջ: 30 րոպեի ընթացքում ջուրը աստիճանաբար տաքացրեք մինչև 40°-42°C:
 - Ցրտահարված մասը զգուշորեն չորացրեք և ծածկեք փափուկ գործվածքով:
 - Ահագանգեք շտապօգնություն կամ դիմեք բժշկի:

Ինչ չի կարելի անել

1. Մի՛ շփեք ցրտահարված հատվածը, հատկապես՝ ձյունով:
2. Մի՛ տաքացրեք ցրտահարված մասը շատ արագ (կրակի կամ տաքացուցիչի մոտ):
3. Թույլ մի՛ տվեք ցրտահարված մասի կրկին սառեցում:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Ինչի՞ վրա պետք է ուշադրություն դարձնել ջերմային հարվածի և արևահարության դպքում:
2. Ի՞նչ պետք է անել ջերմային հարվածի կամ արևահարության դեպքում:
3. Ինչի՞ վրա պետք է ուշադրություն դարձնել ցրտահարության դեպքում:
4. Ի՞նչ պետք է անել ցրտահարության դեպքում:
5. Ի՞նչ չի կարելի անել ցրտահարության ժամանակ:

Օձի խայթոց

Մարդիկ սովորաբար սարսափում են սողունների հենց միայն տեսքից և, խուճապի մատնված, հաճախ չեն կարողանում ճիշտ գործել:

Ըստ վիճակագրական տվյալների՝ օձերի խայթոցներից մահացությունների դեպքում մարդկանց մոտ 40 տոկոսը մահացել է ոչ թե թույնից, այլ սարսափից: Եթե կարողանաք սառնասրտորեն կողմնորոշվել ու ճիշտ օգնություն ցույց տալ, ապա հնարավոր կլինի խուսափել վատագույնից: Հայաստանում հանդիպում են 21 տեսակի օձեր, որոնցից թունավոր են միայն չորսը՝ իծերի ընտանիքին պատկանող տափաստանային իծը, Դարևակու իծը, փոքրասիական իծը և անդրկովկասյան գյուրգան:

Հայաստանում ապրող թունավոր օձերը պատկանում են իծերի ընտանիքին և ունեն այնպիսի բնորոշ հատկանիշներ, որոնք չունեն ոչ թունավոր օձերը: Դրանց գլխի վերին մասը ծածկված է մանր, անկանոն դասավորված թեփուկներով, որոնք իրենց չափերով նման են մարմնի վրա գտնվող թեփուկներին: Պոչն, ի տարբերություն ոչ թունավոր օձերի պոչի, կտրուկ ընդհատվում է: Աչքերի բիբը ճեղքաձև է, այն դեպքում, երբ ոչ թունավորներինը կլոր է: Գլուխն ակնհայտորեն առանձնացած է պարանոցից:

Սակայն ոչ մասնագետի համար դժվար է արտաքին հատկանիշներով անսխալ զանազանել թունավոր օձը ոչ թունավորից, այնինչ օձի խայթոցից հետո մաշկի վրա մնացած հետքերով կարելի է հեշտությամբ կողմնորոշվել:

Թունավոր օձի խայթոցի տեղում մարմնի վրա նկատվում են թունավոր ատամներից առաջացած երկու խոր վերքեր, որոնց միջև երևում են ոչ թունավոր ատամներից մնացած երկու շարք ավելի մանր հետքեր (նկար ա): Իսկ ոչ թունավոր օձերի կծած տեղում մարմնի վրա երևում են չորս շարք երկայնական դասավորված կետիկներ (նկար բ):

ա) թունավոր օձի կծած

բ) ոչ թունավոր օձի կծած

Թունավորման վտանգավորությունը կախված է նաև օձի չափսից, տարիքից, տեսակից: Վերջին առումով առավել վտանգավոր են գյուրգաները:

Առաջին օգնության քայլերն ուղղված են թույնի տարածման կանխելուն: Ներարկված թույներն առավելապես տարածվում են ավշային անոթներով: Այդ անոթները ճնշելով՝ հնարավոր է բավական դանդաղեցնել թույնի տարածումը՝ կանխելով նրա քայքայիչ ազդեցությունը մինչև տուժածին հիվանդանոց հասցնելը և հատուկ հակաթույներով դրա ազդեցությունը չեզոքացնելը:

1. Հանգստացրեք տուժածին, քանի որ գրգռված վիճակը խթանում է արյան շրջանառությունը՝ նպաստելով թույնի տարածմանը:

2. Հանեք վնասված վերջույթից բոլոր զարդերը և ճնշող իրերը (մատանի, ժամացույց և այլն):

Կծած տեղի վրա դրեք ճնշող վիրակապ: Ցանկալի է օգտագործել 10-15 սմ լայնության առաձգական վիրակապ: Այնուհետև երկրորդ առաձգական վիրակապով ճնշումով վիրակապեք ամբողջ վերջույթը՝ մատների ծայրից դեպի վեր, մինչև վերջ: Վիրակապի գործադրած ճնշումը պետք է լինի բավականին ուժեղ՝ ձեր մեկ մատը մեծ դժվարությամբ պետք է սահի վիրակապի տակ: Հագուստը մի հանեք, վիրակապեք հագուստի վրայից: Եթե առաձգական վիրակապ չկա, օգտագործեք այլ վիրակապական նյութեր կամ գործվածքի կտորներ:

1. Վիրակապելուց հետո անշարժացրեք ամբողջ վերջույթը և պահեք սրտի մակարդակից ցածր:

2. Սահմանափակեք տուժածի շարժումները:

3. Ահագանգեք կամ կազմակերպեք տուժածի պասիվ (պատգարակով կամ աթոռի վրա նստած) արագ տեղափոխումը մոտակա հիվանդանոց:

4. Վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները և ցուցաբերեք համապատասխան առաջին օգնություն:

Ինչ չի կարելի անել

1. Մի՛ օգտագործեք սառը թրջոցներ և սառցապարկ:

2. Մի՛ արեք կծածի շրջանում կտրվածքներ:

3. Մի՛ արտածծեք թույնը բերանով կամ հատուկ սարքի օգնությամբ:

4. Մի՛ այրեք կծած տեղը:

5. Մի՛ տեղադրեք լարան:

6. Մի՛ տվեք տուժածին ոգելից խմիչքներ:

7. Մի՛ լվացեք վերքը:

Էլեկտրահարված

Էլեկտրահարությունն առաջանում է, երբ մարդը (տուժողը) պատահաբար կամ անփութության հետևանքով շփվում է էլեկտրական հոսանքի հետ:

- Առաջին օգնություն ցույց տալիս ամենից առաջ հարկավոր է դադարեցնել էլեկտրական հոսանքի ներգործությունը, քանի որ տուժողը հաճախ ի վիճակի չի լինում պոկվել էլեկտրալարից: Հարկավոր է անջատել հոսանքի աղբյուրը անջատիչի, խցանների, հոսանքահատիչի միջոցով կամ մի կողմ թաշել տուժածին՝ նախապես մեկուսացնելով օգնություն ցույց տվողի ձեռքերը (ոետինե ձեռնոցով, չոր բրդով) և ոտքերը (ոետինե ճոթակոշիկով): Կարելի է նաև էլեկտրալարերը մի կողմ թաշել չոր փայտե առարկայով:

- Շնչառության և սրտի աշխատանքի պահպանման դեպքում տուժածին անհրաժեշտ է լիակատար հանգիստ (մարմնի հորիզոնական դիրք), գոլ ըմպելիք, անուշադրի սպիրտի գոլորշիների շնչում, մաշկի այրվածքի դեպքում՝ բորակազելինով կամ ջրածխի գերօքսիդով մշակում և մանրէազերծված վիրակապով վիրակապում:

Ծանր վնասվածքների՝ շնչառության, սրտխփոցի դադարի (կլինիկական մահ) դեպքում առաջին օգնությունը նախաբժշկական վերակենդանացումն է (սրտի մերսում, արհեստական շնչառություն): Միաժամանակ անհրաժեշտ է ահագանգել շտապօգնություն անհետաձգելի բուժօգնություն ցույց տալու և տուժածին հիվանդանոց

տեղափոխելու համար: Եթե էլեկտրավնասվածք ստանալուց 30-40 րոպե անց դեռ կա քնկոտություն, գլխապտույտ, գլխացավ, հաճախակի սրտխփոց, քրտնոտություն, դժվարացած շնչառություն, մկանների ջղաձգումներ, տուժածը կարիք ունի բուժական հսկողության և բժշկի օգնության:

Էլեկտրաայրվածք կարող է առաջանալ կայծակնահարումից անպրոպի ժամանակ մթնոլորտային էլեկտրականության պարպումից: Այն կարծիքը, թե կայծակից (կամ էլեկտրական հոսանքից) տուժածին հարկավոր է հողի մեջ թաղել, որ հոսանքը «դուրս գա», ճիշտ չէ, քանի որ օրգանիզմը հողում արագ սառչում է, կրծքավանդակը՝ սեղմվում, ուժեղանում է շնչառական և սրտային անբավարարությունը, բաց է թողնվում անհրաժեշտ և արդյունավետ առաջին օգնություն ցույց տալու ժամանակը:

Թունավորումներ

Թունավորումներն առօրյա կյանքում հաճախ հանդիպող հիվանդագին վիճակներից են և առաջանում են թունավոր նյութերի՝ տարբեր ուղիներով մարդու օրգանիզմ թափանցելու հետևանքով: Շատ կարևոր է դրանք ժամանակին ճանաչելը:

Որոշ դեպքերում թունավորումները զարգանում են շատ արագ և պահանջում են անհապաղ առաջին օգնություն: Մարդու կյանքի համար անհրաժեշտ է սնունդ, սակայն, ցավոք, անորակ սննդի ընդունումը երբեմն կարող է դժբախտ պատահարի պատճառ դառնալ:

Կլման ճանապարհով անցնող թույները մարդու օրգանիզմ են թափանցում մարսողական համակարգի միջոցով: Դրանցից են, օրինակ, ալկոհոլը, դեղամիջոցները: Այս խմրի թույները կարող են պարունակվել նաև սննդամթերքում, որոշ բույսերի, պտուղների մեջ:

Մանրէային թունավորումներից ամենատարածվածը մանրէային թունավորումներն են: Թունավորման պատճառ են դառնում սննդում գտնվող ախտածին մանրէների արտադրած թունավոր նյութերը: Մանրէային թունավորումներ ավելի հաճախ են հանդիպում ապխտած մսի, երշիկի, ձկնեղենի, կաթնամթերքի, ձվի, տնային պայմաններում պատրաստված պահածոների ընդունման արդյունքում: Մանրէային մանրէային թունավորման դեպքում տուժածի մոտ լինում է սրտխառնոց, փսխում, լուծ: Տուժածը բողոքում է որովայնի ցավերից, գլխացավից, գլխապտույտից: Նրա մարմնի ջերմաստիճանը կարող է բարձրանալ: Բնականաբար, նա ունենում է հիվանդագին տեսք, թույլ է լինում:

Ինչ անել

Կլվող թույներով թունավորման դեպքում ամենաարդյունավետ օգնությունն արհեստական փսխում առաջացնելն է: Դրա շնորհիվ տուժածի մարսողական համակարգից դեռևս չներծծված թույները դուրս են բերվում: Արհեստական փսխում առաջացնելու համար տուժածին հարմար նստեցրեք, կողքին ունեցեք որևէ թաս, որի մեջ նա կարող է փսխել: Տուժածին խմեցրեք 2-3 լ գոլ ջուր: Ցանկալի է ջրի յուրաքանչյուր լիտրի մեջ ավելացնել 1 գդալ կերակրի սոդա: Ջուրը խմելուց հետո տուժածի մոտ առաջացրեք փսխում՝ մատով, փայտիկով կամ գդալի պոչով սեղմելով լեզվարմատը: Փսխելիս տուժածի գլուխը պետք է մի քիչ առաջ թեքված լինի: Ցանկալի է փսխման ընթացքում պահել տուժածի գլուխը՝ ձեռքով բռնելով նրա ճակատը: Երբեք մեջքի վրա պառկած վիճակում տուժածի մոտ փսխում մի՛ առաջացրեք, քանի որ դա կարող է շնչուղիների խցանման պատճառ դառնալ: Փսխումից հետո տուժածը պետք է ողողի բերանը: Կրկնեք արհեստական փսխումը 4-5 անգամ:

Ջրագրկում

Մանուշակ թունավորումների դեպքում տուժածը կարող է ունենալ լուծ և փսխում, որոնց հետևանքով հաճախ նկատվում են ջրագրկման երևույթներ: Դա հատկապես վտանգավոր է երեխաների ու տարեց մարդկանց համար:

Տուժածի ջրագրկման մասին է վկայում ծարավի զգացումը, բերանի չորությունը: Ջրագրկված տուժածի անոթազարկը հաճախանում է, թուլանում է մաշկի առաձգականությունը, ձայնը նվաղում է, հնարավոր են ցնցումներ:

Այս նշաններից անգամ մեկ-երկուսի ի հայտ գալու դեպքում պետք է շտապ լրացնել հեղուկի և աղերի կորուստը: Դրա համար տուժածին տվեք ջրագրկման բուժման համար նախատեսված լուծույթներ:

Դուք կարող եք նաև ինքնուրույն պատրաստել ջրագրկման ժամանակ տրվող հետևյալ լուծույթը. 3-4 թեյի գդալ շաքարը և կես թեյի գդալ աղը լուծեք 1 լիտր, այսինքն՝ 4-5 բաժակ ջրում: Ժամը մեկ տուժածին տվեք առնվազն 2 բաժակ այդ լուծույթից: Ցանկալի չէ տուժածին կես լիտրից ավել սովորական ջուր տալ:

Ուշադրություն

Արհեստական փսխում չի կարելի առաջացնել, եթե թույնը քայքայիչ նյութ է կամ նավթային հիմք ունի: Այս դեպքերում թույնի խտությունը նվազեցնելու համար տուժածին մեծ քանակությամբ հեղուկներ տվեք:

Կարող եք տալ նաև մածուն: Արհեստական փխխում չի կարելի առաջացնել նաև այն դեպքերում, երբ տուժածը սրտային հիվանդ է, հղի կին է կամ անգիտակից վիճակում է:

Թունավորման դեպքում ահազանգեք շտապօգնություն: Ցանկալի է, որ փխխուրը և թունավորման պատճառ դարձած նյութը, օրինակ՝ պահածոն, փակած ամանով ուղարկեք հիվանդանոց: Վերահսկեք տուժածի վիճակը, գրանցեք տվյալները եւ ցուցաբերեք համապատասխան առաջին օգնություն:

Ամփոփիչ հարցեր

1. Ինչպե՞ս տարբերել թունավոր և ոչ թունավոր օձի խայթոցները:
2. Ի՞նչ պետք է անել թունավոր և ոչ թունավոր օձերի խայթոցի դեպքում:
3. Ի՞նչ չի կարելի անել օձի խայթոցի ժամանակ:
4. Ինչպիսի՞ առաջին օգնություն պետք է ցուցաբերել էլեկտրահարվածին:
5. Ի՞նչ պետք է անել թունավորումների ժամանակ
6. Ի՞նչ պետք է անել ջրագրկման ժամանակ:

Վերջաբան

Ցանկացած մասնագիտություն մեծ գիտելիքներ և հմտություններ է պահանջում: Յուրաքանչյուր մասնագետ պետք է կարողանա ճիշտ և անվտանգ կազմակերպել իր աշխատանքը, կարողանա ճիշտ օգտվել իր աշխատանքային գործիքներից ու սարքավորումներից, խնամքով վերաբերվի դրանց:

Աշխատողը պարտավոր է բարելավել իր կատարել աշխատանքային պայմանագրով ստանձնած պարտավորությունները, պահպանել կազմակերպության ներքին կարգապահական կանոնները, աշխատանքային կարգապահությունը, կատարել աշխատանքի սահմանված նորմաները, պահպանել աշխատանքի պաշտպանության և անվտանգության ապահովման պահանջները, բարելավել վերաբերվել գործատուի և այլ աշխատողների գույքին, ինչպես նաև մարդկանց կյանքին ու առողջությանը, կարողանա ճիշտ կողմնորոշվել և ցուցաբերել առաջին օգնություն տարբեր արտակարգ իրավիճակներում:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԿԱՅՔԵՐ

1. ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ
2. ՀՀ Աշխատանքային օրենսգիրք
3. Ժ.Ա.Բաղդասարյան «Աշխատանքի պաշտպանությունը մեքենաշինության մեջ», Լույս հրատարակչություն, Երևան 1981, 219 էջ
4. Լ. Ա Մարգարյան, Ռ. Հ. Սիմոնյան, «Աշխատանքի կազմակերպումը, նորմավորումը և վարձատրությունը ագրարային համակարգի ձեռնարկություններում» - ուսումնական ձեռնարկ ՀՊԱՀ հրատարակչություն, Երևան 2005, 254 էջ
5. Հ.Պ.Ղարիբյան «Ընդհանուր էլեկտրատեխնիկա» ուսումնական ձեռնարկ, Երևան- Հեղինակային հրատարակչություն, 2018, 354 էջ
6. Հ. Ս. Ղազարյան «Հրդեհաշիջման առաջնային միջոցներ» ուսումնական ձեռնարկ, Երևան 2018, 68 էջ
7. ԱԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՐԱՆ, ՄԱՍՆԱԳԵՏԻ ԱՆԿՅՈՒՆ
8. Ի.Է. ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ, Ս.Յ. ՆԱՐԻՍԱՆՏԱՆ, «Առաջին բուժօգնություն», ուսումնական ձեռնարկ, Երևան 2009, 115 էջ
9. ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ Հաստատված է առողջապահության նախարարի 2019 թվականի մայիսի 06-ի 1103-Լ հրամանով
10. Վ. Հակոբյան դասախոսություններ «Առաջին Բուժօգնություն» թեմաներով: Ընդ. Հրատ Երևան 2014, 240 էջ.
11. http://vmede.org/sait/?page=8&id=Anatomija_topograficheskaja_sukov_xir_bol_2008&menu=Anatomija_topograficheskaja_sukov_xir_bol_2008
12. <https://radar.am/hy/news/opinion-2508518393/>
13. Համացանց

**«ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎ ՆՈՐԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ**

ԱՄԱԼՅԱ ՎՈԼՈՒՅԱՅԻ ՀՈՎԱՍԱՓՅԱՆ

ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Չափս՝ 70x100 1/16, թուղթ՝ օֆսեթ
Տպաքանակ՝ 245 օրինակ

Տնօրեն՝ Աշոտ Երիցյան
Համակարգչային ձևավորող՝ Վիոլետա Բաղրամյան
Տպագրվել է <<Գույն Էյեմ>> տպարանում
ԵՐԵՎԱՆ- 2023